

ทันโลก ถึงธรรม

(เฉลียวหลัง แลหน้า พัฒนาพุทธธรรมศิรัราช)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

ระลึกถึง

คุณประพัฒน์ เกษสอาด

๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๔

ทันโลก ถึงธรรม

(เหลียวหลัง แลหน้า พัฒนาพุทธธรรมศิริราช)

© สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

พิมพ์ครั้งที่ ๑ - พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ๓,๐๐๐ เล่ม

- ทุนพิมพ์หนังสือธรรมทาน วัดญาณเวศกวัน ๒,๐๐๐ เล่ม
- พญ. พิงเนตร สฤษดิ์จันทร์ ๕๐๐ เล่ม
- ธรรมานุปทานเพื่อการศึกษาธรรม ๕๐๐ เล่ม

แบบปก: พรภริตา อัครบัณฑิตวงศ์

พิมพ์ที่:

คำปรารภ

ในชีวิตของอาตมา ที่อยู่กับโรคภัยไข้เจ็บ ได้เข้าๆ ออกๆ นอนพักรักษาตัวในโรงพยาบาลเรื่อยมานั้น นับเฉพาะในช่วงเวลาใกล้ปัจจุบัน มองย้อนหลังไปตลอดเวลาหลายปีจนถึงบัดนี้ ไม่ว่าจะครั้งใดที่ได้เข้านอนพักใน รพ. ศิริราช ถ้ามิใช่ในวันนั้นเอง อย่างช้าในวันรุ่งขึ้น ก็ได้พบกับคุณประพัฒน์ เกษสอาด ซึ่งเข้ามาเยี่ยม พร้อมกับคุณหมอกาญจนา หรือตามหลังมา

ตลอดเวลาหลายปีที่ว่านั้น คุณประพัฒน์ได้ประสบปัญหาสุขภาพทรุดโทรมลงไปมากแล้ว มีอาการไม่สบายอ่อนแอสืบเนื่องจากโรคหัวใจและปอด และประสบปัญหาในการหายใจอยู่เป็นประจำ แต่ด้วยน้ำใจเกื้อการุณย์ ก็ได้ไปเยี่ยมอาตมาทุกครั้งไปไหว ยังอยู่ในความจำ เป็นภาพติดตา

ย้อนหลังไกลออกไปอีก ตั้งแต่อาตมายังอยู่ในกลางกรุง ที่วัดพระพิเรนทร์ ถิ่นที่คละคลั่งด้วยฝุ่นควันมลพิษ ได้อาพาธเป็นวัณโรคร้ายแรง ไอเป็นเลือดมากมาย หลังจากหายโรค เนื้อปอดได้เสียไปมากแล้ว ต่อมา ได้ไปอยู่ที่กุฏิท้ายวัด มีหน้าต่างตรงกับปากท่อระบายควันพิษของน้ำยาประสานทองจากร้านทำทองอีก ๑๗ ปี เมื่อถึง พ.ศ. ๒๕๒๘ ระบบการหายใจและปอดจาเสื่อมหทรุดมาก ถึงขั้นที่ใครมาหานั่งข้างหน้าต่าง ๒ ศอก ก็ต้องตะเบ็งพุดให้เสียงออกมา และเจ็บหน้าอก ญาติโยมผู้ใหญ่ตกลงกันว่า จะยอมให้อาตมาอยู่ที่นั่นต่อไปไม่ได้

เนื่องจากเป็นเรื่องปัจจุบันทันด่วน ต้องให้ทันก่อนเข้าพรรษา ปี ๒๕๒๙ ก่อนจะหาวัดหรือสำนักที่เหมาะสมจะไปอยู่ประจำได้ ครั้งนั้น โดยการประสานของคุณหมอกาญจนา และคุณประพัฒน์ หนูนุ ก็ได้รับนิมนต์จากคุณบุญเจิด และคุณสายใจ หลิมสุนทร ไปพักที่ศาลากลางสระ อ.ลำลูกกา เป็นสถานพำนักสงฆ์ชั่วคราว

ตั้งแต่ปลายปี ๒๕๒๙ เป็นเวลายาวนานที่โยมยุคสร้างวัด ได้ช่วยกันสืบเสาะเที่ยวหาถิ่นสัปปายะที่จะนิมนต์พระไปอยู่ประจำ บางแห่งก็นิมนต์พระเดินทางไปดู จนกระทั่งในที่สุด คุณหมอกาญจนา โดยการร่วมพิจารณาในสายตาสถาปนิกของคุณประพัฒน์ และคุณยงยุทธ ได้พบถิ่นทุ่งนาชนบทที่เหมาะสม ด้านหลังพุทธมณฑล แล้วคุณยงยุทธ และคุณชุตินาจึงได้ติดต่อ และเป็นผู้ซื้อที่ดินแปลงแรกที่ใช้เป็นที่สร้างวัด ซึ่งเกิดเป็นวัดญาณเวศกวันใน พ.ศ. ๒๕๓๒ ดังที่ทราบกันแล้ว

วัดญาณเวศกวันเป็นวัดใหม่ มีกุฏิเพียง ๒ หลัง และหลังจากจำพรรษาแรกที่วัดญาณเวศกวัน ในปี ๒๕๓๒ แล้ว ต่อจากนั้น พระสงฆ์ได้ไปจำพรรษา ที่สถานพำนักสงฆ์สายใจธรรม บนเขาแดงยาง ตั้งแต่ปี ๒๕๓๓ ถึง ๒๕๓๗ รวม ๕ พรรษา

พอขึ้นปีใหม่ ๒๕๓๘ งานก่อสร้างเสนาสนะครั้งใหญ่ของวัดญาณเวศกวัน ก็เริ่มขึ้นในวันที่ ๑๘ ม.ค. โดยให้เริ่มตอกเสาเข็มกุฏิชุด ซึ่งเป็นเสนาสนะหลักของวัดนี้ ที่คุณประพัฒน์ เกษสอาด ทั้งเป็นผู้ออกแบบ และดูแลการก่อสร้างมาจนเสร็จ

ครั้งนั้น พระครูปลัด๗ (คือท่านเจ้าคุณพระมงคลธีรคุณในบัดนี้) และพระป่าชาวสวิส Āsabho ได้แยกจากหลวงปู่พระครูสังฆรักษ์ย้ายย้ายขึ้นไปอยู่บนกุฏิชุดที่เสร็จใหม่นั้น เป็นประเดิม ในวันที่ ๙ มิ.ย. ๒๕๓๘

ปีต่อมา ๒๕๔๐ พอขึ้นปีใหม่ไปหน่อยหนึ่ง ถึง ๑๒ ม.ค. โยมผู้ใหญ่ทั้งหลายก็มีมติตกลงซื้อที่ดินข้างวัดด้าน ต.ตก ถวาย วัดราว ๘ ไร่ เพื่อใช้เป็นที่สร้างโบสถ์ให้เด่นมีบริเวณเป็นเอกเทศ โดยคุณหมอกาญจนาได้เป็นผู้ชักนำญาติโยมในการซื้อที่ดิน และคุณประพัฒน์ ซึ่งเป็นไวยาวัจกรของวัด และเป็นสถาปนิก ด้านสถาปัตยกรรมไทย นอกจากร่างแบบ sketch design แล้ว ก็ได้ร่วมดูแลแก้ไขงานสร้างโบสถ์ในระยะสุดท้าย โดยมีพระครู ปลัดฯ เป็นผู้ชี้แนะ จนได้โบสถ์ออกมางามสง่าหมดจด

ในกระบวนการสร้างเสนาสนะและอาคารต่างๆ ของวัดนั้น เมื่อคุณประพัฒน์เป็นสถาปนิก ก็มีวิศวกรร่วมงานด้วย วิศวกรที่ ทำงานยื่นโรงตลอดมาจนถึงบัดนี้ ก็คือ คุณสุรพงศ์ ศิริวิชัยกุล ซึ่งทำงานอยู่เงียบๆ ไม่แสดงตัว น้อยคนนักจะได้เห็นได้รู้จัก ควร จะพูดว่า สถาปนิก คือคุณประพัฒน์ เกษสอาด และวิศวกร คือ คุณสุรพงศ์ ศิริวิชัยกุล สองท่านนี้ นับว่าเป็นคู่บุญในการสร้างวัด ญาณเวศกวันมาถึงปัจจุบันนี้

งานสร้างวัดดำเนินมาในบรรยากาศสงบสงัดของวัดที่ยังมี พระสงฆ์เพียงน้อยรูป พระก็อยู่กับศาสนกิจศึกษาเล่าเรียนเผยแผ่ธรรม โดยมีโยมผู้เฒ่าผู้แก่ผู้ใหญ่น้อยมากหลายศรัทธามา เป็นกำลังพาให้การสร้างวัดก้าวผ่านกาลเวลายาวนานมากกว่า ๓๐ ปี มาถึงความพร้อมพร้อมในสภาพที่อุดมในความเป็นรมณีย์ อย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน

งานก่อสร้างใหญ่ๆ ยังมีอีกมากหลาย เช่นอย่างเสาดโศก ที่ตั้งเด่นอยู่ท้ายวัด ซึ่งเมื่อได้ตกลงสร้างขึ้นเป็นจุดบรรจบของ ที่ดินวัด ๓ แปลง คุณหมอกาญจนาก็รับเรื่อง และคุณประพัฒน์ ได้ดำเนินการจนสำเร็จ ดังนี้ เป็นต้น แต่ขอเล่าไว้เท่านี้เป็นนิทัศน์

บัดนี้ คุณประพัฒน์ เกษสอาด ได้ล่องลับจากไปแล้ว แม้จะพูดได้ว่า กระแสความคิดจิตปัญญาของคุณประพัฒน์ ยังซึมซาบอยู่ในงานสร้างสรรค์ที่ได้ทำไว้ทั่ววัดญาณเวศกวันนี้ แต่เห็นว่าควรจัดพิมพ์หนังสือสื่อธรรมเป็นที่ระลึกให้ปรากฏยืนนานไว้ ซึ่งจะเป็นการได้เล่าความเป็นมาของวัดญาณเวศกวันนี้พร้อมไปด้วย

พอดีได้จังหวะประจบกันว่า อาตมาได้รับนิมนต์ให้เขียนธรรมบรรยายเรื่อง *เหยี่ยวหลัง แถหน้า พัฒนาพุทธธรรมศิริราช* เมื่อเขียนเสร็จแล้ว เห็นว่าเหมาะที่จะเป็นอนุสรณ์สื่อธรรมครั้งนี้ โดยคุณหมอกาญจนา เกษสอาด ก็มีฉันทานุวรรตด้วย จึงพิมพ์ธรรมบรรยายเรื่องนั้น ในชื่อใหม่สั้นๆ ว่า *ทันโลก ถึงธรรม* พร้อมกับขออนุโมทนาคณะกรรมการจัดทำหนังสือ “6 ทศวรรษ ชุมชุมพุทธธรรมศิริราช” ที่ได้พร้อมใจให้โอกาสในวาระนี้ด้วย

งานหนังสือนี้ต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารมาก ซึ่งพระครูสังฆวิจารณ์ (พงศธรณ์ เกตุภาโณ) ได้ช่วยทำให้ทั้งหมด และได้รวบรวมภาพถ่ายซึ่งหาได้ยากจากแหล่งต่างๆ กับทั้งได้นำข้อมูลจากหนังสือและข้อเขียนต่างๆ มากทีเดียว มาแปลงเป็นข้อมูลดิจิทัล ช่วยผ่อนเบางานลงไปมากมาย ขออนุโมทนาไว้ ณ ที่นี้

ขอให้ธรรมทานอันอุทิศ คุณประพัฒน์ เกษสอาด ไวยาจักรวัดญาณเวศกวัน ในวาระนี้ จงเป็นปัจจัยส่งเสริมให้กัลยาณธรรมงอกงามแพร่หลาย เพื่อให้ชีวิตและสังคมอุดมทั้งด้วยอามิสไพบูลย์และธรรมไพบูลย์ นำมาซึ่งความเจริญเพิ่มพูนแห่งประโยชน์สุขของมหาชน อำนวยผลตลอดกาลยังยืนนานสืบไป

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต)

๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

คำปรารภ.....ก

ทันโลก ถึงธรรม.....๓

สังคมไทย ใกล้ถึงพุทธกาล หันหลังให้วัด..... ๓

ถึงถึงพุทธกาล ในอเมริกา

พระพุทธรูปศาสนา โผล่ขึ้นมาที่คนรุ่นใหม่ ๕

ตั้งแต่ฮิปปีโผล่ออกมา อเมริกาอุ่นวยไปนาน ๗

เรื่องของโลกนี้ ที่แม่ไม่ต้องสนใจ แต่ควรรู้ไว้.....๑๓

บริโภคนิยมคายพิษภัยออกมา

ไม่ซ้าก็ซัดว่า เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน๑๘

ขึ้นสหัสวรรษใหม่ คนเจอโรคระบาดใหม่

รับรองโดยองค์การอนามัยโลก ๒๓

บริโภคนิยมว่า กินให้เต็มที จะมีสุขเหลือล้น

แต่ผลโซว์ว่า คนก็อ้วน โลกก็เน่า..... ๒๘

ฮิปปีเจียบหาย

กระแสนิยมสมาธิขยายยืนยาวต่อมา๓๑

กระแสถึงกัน แต่สังคมห่างกัน ๓๔

จะปฏิบัติธรรม ฟังเห็นธรรมทั้งระบบ ครบกระบวนการ

ทั้งลำดับขั้นตอน และความสัมพันธ์..... ๓๙

หลักกรรมณีย์ ที่ลืมนำไป ชวนกันฟื้นขึ้นใหม่
 ทำทัณฑ์ไทยให้งามรื่นรมย์..... ๔๓

ปฏิบัติการต้นทาง ไม่ทำ ลู่ๆ มาเพียรตอนท้าย
 อาจกลายเป็นเลื่อนลอย..... ๔๘

ปฏิบัติธรรมให้ครบทั้งระบบ
 จบถึงจุดหมายของชีวิต..... ๕๓

ปฏิบัติธรรมอย่างง่ายๆ จะได้การพัฒนาที่ยั่งยืน..... ๕๗

ปฏิบัติธรรม ครบระบบ จบกระบวนการ
 คือการศึกษา ๓ ออกเป็น ภาวนา ๔..... ๕๙

จุดบอดของมนุษย์ขณะนี้: มีทุกข์ภัยให้ต่อสู้อยู่ ก็เจริญขึ้นไป
 พอสุขสบาย ก็เฉื่อยชาหาความเพลิดเพลิน ก้าวไม่ไหว...๖๑

ถ้าความไม่ประมาทมา
 ไม่ต้องเถียงกันว่า จะดีกว่า หรือจะเก่งกว่า.....๖๕

งานพุทธธรรม สู่การพัฒนา..... ๗๓

อนุสรณ์

คุณประพัฒน์ เกษสอาด.....๗๗-๑๒๒

ทันโลก ถึงธรรม

(เหลือवल้ง แลหน้า พัฒนาพุทธธรรมศิริราช)

ทางศิริราชนิมนต์ให้เขียนเรื่องตามหัวข้อที่ตั้งไว้ข้างบนนั้น เริ่มต้นด้วย “เหลือवल้ง” ซึ่งก็คือให้เล่าเรื่องเก่าในอดีต แต่อาตมาเวลานี้มีความจำเลือนรางอย่างยิ่ง เหตุการณ์ต่างๆ มากมายส่วนใหญ่น่าได้หายหมดไปจากความทรงจำ นี้ก็ได้ตรงนั้น นิด ตรงนี้หน่อย เห็นเป็นภาพเหตุการณ์บางอย่างชั่วครู่ชั่วขณะ ผ่านๆ ไป เช่นว่า นานมาแล้ว ใกล้เคียง พ.ศ. ๒๕๐๐ นั้น มีข่าวว่า ที่ศิริราช มีการจัดฝึกสมาธิ ศาสตราจารย์ นพ. วิจารณ์ สุวรรณสุทธิ ทดลองวัดคลื่นสมองของคนที่นั่งสมาธิ นี้ก็ได้แค่นั้น และในภาพหนึ่ง มองเห็นตนเองกำลังเดินเข้าไปข้างหน้าที่ประชุมฟังการบรรยายธรรม ของชุมนุมพุทธธรรมศิริราช และอาจารย์หมอประเวศ วะสี พุดนำแก่ที่ประชุมนั้น

พุดถึงท่านผู้ใหญ่มาก ที่เป็นผู้เสนอจัดตั้ง **ชุมนุมศึกษาพุทธธรรม (ศิริราช)** คือ ศาสตราจารย์ นพ. อวย เกตุสิงห์ อาตมาจำนามของท่านได้แม่น ท่านประจำอยู่ในบรรยากาศของศิริราชในยุคสมัยนั้น แต่อาตมาระลึกเหตุการณ์อะไรๆ เกี่ยวกับตัวท่านไม่ได้ นอกจากเรื่องกว้างๆ ที่รางเลือน เช่น นามของท่านที่ผูกพันกับการแพทย์แผนไทย

อย่างไรก็ดี หลังจากเขียนเรื่องนี้จบไปแล้ว วันหนึ่ง พระครูสังฆวิจารย์ที่อยู่ใกล้ๆ ได้ค้นหาพบในหนังสือเล่มหนึ่งบอกแหล่งข้อมูลว่า สารศิริราช ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๑๓ หน้า ๖๑๓ - ๖๖๘ ลงพิมพ์คำอภิปราย เรื่อง “ธรรมกับการศึกษาแพทยศาสตร์” ที่คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล ซึ่ง ศาสตราจารย์ นพ. อวย เกตุสิงห์ เป็นผู้นำการอภิปราย และมีอาตมาเป็นผู้หนึ่งที่ยร่วมอภิปราย

แล้วอีกไม่ช้าก็มีคำบอกแจ้งมาแต่ไกล จากคุณหมอกาญจนา เกษสอาด ว่าท่านเองได้เป็นผู้ไปนิมนต์อาตมาให้มาแสดงพระธรรมเทศนา ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ นพ. อวย เกตุสิงห์

แต่ในเมื่อตัวอาตมาเองจำเรื่องราวได้ไม่ชัดเจน ไม่ปะติดปะต่อ ถ้าพูดบรรยายยืดยาวไป ก็คงได้ความไม่ชัด และเรื่องราวก็จะผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปได้ จึงไม่ขอพูดอะไรมากมายให้ยาวความ

อย่างไรก็ตาม ที่พอจะพูดได้บ้างก็คือ เมื่อมองกว้างออกไป ชุมชนพุทธธรรมศิริราชนี้เกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้ พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่คนเก่าๆ ชาวบ้านเรียกว่าเป็น “กิ่งพุทธกาล” โดยถือกันว่าเป็นเวลาที่พระพุทธศาสนาจะเสื่อมลงไปเรื่อยๆ จนถึงความสูญสิ้นไปในปีที่ครบ ๕๐๐๐

การที่บูรพาจารย์ของศิริราช คือบรรดาอาจารย์แพทย์เก่า ก่อนในยุคนั้น ตั้งชุมชนพุทธธรรมศิริราชขึ้นมาได้ในเวลานั้น แสดงถึงความเป็นผู้นำทางความคิด ที่มีได้ปล่อยตัวไปตาม สภาพเสื่อมถอยอ่อนแอของสังคมรอบตัว แต่มีความไม่ประมาท เข้มแข็งจริงจัง พร้อมด้วยความปลอดภัยต่อพระพุทธศาสนา ต่อสังคมประเทศชาติ เฉพาะอย่างยิ่งต่อนักศึกษา คนหนุ่มสาว และบรรดาประชาชน

สังคมไทย ไกล่กิ่งพุทธกาล หันหลังให้วัด

มองดูสังคมไทยในเวลาที่เราเรียกว่าไกล่กิ่งพุทธกาลนั้น ได้เห็นความแตกต่างห่างไกลกันอย่างชัดเจน ระหว่างเมืองกรุง กับ บ้านนอก (คือนอกกรุงเทพฯ)

คนทั้งสังคมไทยฝันใฝ่ปรารถนาอยากได้ อยากมีความเจริญรุ่งเรืองเฟื่องฟูทางวัตถุอย่างเมืองฝรั่ง ที่คนไทยเรียกว่าเป็นอารยประเทศ แต่เมืองกรุงเป็นถิ่นเดียวที่คนไทยเข้าถึงความเจริญอย่างนั้น

ส่วนคนบ้านนอก ซึ่งยากจะไปที่ไหนๆ แค่นนลูกรังก็หาได้ยาก ได้แค่ตื่นหูตื่นใจไปกับความเจริญของเมืองกรุง และใฝ่ฝันที่จะได้ไปเดินงกๆ เงินๆ แหงนดูแสงสีที่ระยิบระยับแพรวพราวในเมืองสวรรค์ พอได้ไปจริง ก็จับแขนต่อๆ กันเดินเป็นแถวข้ามถนน เป็นอย่างคำเก่าที่ยังพอจำกันได้ว่า “บ้านนอกเข้ากรุง”

กรุงเทพฯ ในช่วงเวลาใกล้เข้ามาสู่ พ.ศ.๒๕๐๐ นั้น เป็นเมืองของคนสมัยใหม่ ซึ่งหันหลังให้วัด เมินให้วัฒนธรรมประเพณีเดิม ว่าของไทยอะไรๆ ก็ล้าหลัง ไม่ทันสมัย พระพุทธศาสนานี้คร่ำครึ คำว่า สมาธิ วิปัสสนา กรรมฐาน ฯลฯ อย่าไปพูด เขาจะดูถูกหรือหัวเราะเยาะเอาว่าจะไปนั่งเทียนหรือไง... พระเณรในเมืองกรุงนี้ไปเดินบิณฑบาต ยากจะได้อาหาร บางทีไปบิณฑบาตกลับมาบาตรเปล่า ไม่ได้อะไรเลย พระเณรรู้กันว่าที่บ้านนั้น ถนนนั้น มีโยมผู้เฒ่าหรือคนแก่คนแก่ที่มีศรัทธาตักบาตรเป็นประจำทุกวัน ก็เป็นที่หวังว่าจะพอได้ภัตตาหาร คงจะไม่ถึงกับกลับวัดบาตรเปล่า

ส่วนในชนบททั่วไป ซึ่งเป็นบ้านนอก ชาวบ้านยังใกล้ชิดสนิทวัด อยู่กับวัฒนธรรมประเพณีที่สืบกันมา ยังเคารพเชื่อฟังหลวงพ่อดู หลวงปู่ยังห่วงใยดูแลหลวงตา แต่ลึกลงไปในใจ ชาวบ้านส่วนใหญ่หรือแทบทั้งนั้น ต่างก็หม่อมองฟุ้งสายตาออกไปข้างนอก ใฝ่ใจเรียกรถจะรับเอาความเจริญที่จะเข้ามาจากเมืองจากกรุง ไม่นับจิตไม่สนิทใจกับวัด กับวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีที่สืบกันมาของตัว ไม่มีความภูมิใจในถิ่นในชุมชนของตน ตัวอยู่ใน-ใจออกห่างพร้อมที่จะผละหรือสลัดออกไป เพื่อรับเอาความเจริญอย่างใหม่ โดยหวังจะได้มีความสุขสนุกสนานเหมือนอย่างคนสมัยใหม่ในเมืองกรุงนั้น

เวลานั้น บนถนนสายสำคัญๆ ในกรุงเทพฯ บางทีมีคนชาวประเทศตะวันตก หรือฝรั่ง เดินผ่านมา-ผ่านไปบ้าง ฝรั่งเหล่านั้นซึ่งคนไทยมองอย่างนับถือว่าเป็นอารยชน ล้วนแต่งตัวภูมิฐาน ดูเด่นเป็นสง่า ใส่เสื้อนอกที่เรียกกันว่าชุดสากลทั้งนั้น ไม่มีคนไหนใส่แค่เสื้อยืดเสื้อกล้ามหรือเปิดหลังเปิดไหล่

ถึงกึ่งพุทธกาล ในอเมริกา พระพุทธศาสนา โผล่ขึ้นมากับคนรุ่นใหม่

หันไปดูเมืองฝรั่ง ที่ว่าเป็นอารยประเทศ เวลานั้น เป็นยุค
สิ้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใหม่ ๆ อเมริกาเป็นประเทศผู้ชนะ
สงครามที่เสียหายน้อยที่สุด ไม่บอบช้ำ ได้รุ่งเรืองเฟื่องฟูโดดเด่น
ขึ้นมาเป็นประเทศที่ร่ำรวยที่สุด เป็นสังคมที่มั่งคั่งพร้อม
ผู้คนมีชีวิตแบบวัตถุนิยม มุ่งหน้าแข่งขันหาเงินทองหวังความสุข
จากการเสพบริโภค จนได้ชื่อว่าเป็นสังคมบริโภค หรือสังคมนัก
บริโภค (Consumer Society)

แต่ในสังคมที่ผู้คนต่างก็ตัวใครตัวมัน มุ่งหน้าแก่งแย่ง
แข่งขันเอาชนะกันอย่างสุดกำลัง โดยมีชีวิตหมกมุ่นอยู่กับการหา
ความสุขจากการเสพบริโภคนั้น เวลาผ่านไปไม่นาน คนเหล่านั้น
มากมายกลับรู้สึกตัวว่าไม่มีความสุข จิตใจวุ่นร้อนรอนกระวน
กระวาย เครียด อ่างว้าง โดดเดี่ยว เหงา แปรลกแยกจากผู้คน
ด้วยกัน แปรลกแยกจากงานการที่ทำ แล้วก็แปรลกแยกกับชีวิต
ของตัวเอง

เวลาผ่านไปไม่นานนัก พวกคนรุ่นใหม่ ยุคสงครามโลก
ครั้งที่ ๒ โดยเฉพาะที่เกิดหลังสิ้นสงครามโลกนั้น เติบโตขึ้นมา
เป็นคนรุ่นใหม่หนุ่มสาว มองเห็นตัวเองถูกกดถูกอัดบีบคั้นอยู่ใน
วิถีชีวิตและสภาพสังคมที่เป็นอย่างนี้ ก็ไม่พอใจ เบื่อหน่าย อยาก
มีชีวิตที่โล่งเบา เป็นอิสระ แล้วก็เริ่มมีปฏิกิริยา

ตอนนี้องค์เองก็มาถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่เรียกว่าเป็นปีกิ่ง พุทธกาล เหตุการณ์ที่เป็นความเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญซึ่ง เกี่ยวโยงมาถึง และกระทบพระพุทธศาสนา แทนที่จะเกิดขึ้นในเมืองไทย กลับไปเกิดขึ้นที่อเมริกา ที่ว่าเจริญรุ่งเรืองที่สุดในโลก มีขบวนการของคนรุ่นใหม่ ซึ่งสลัดทิ้งวัฒนธรรมอเมริกัน ปฏิเสธ สังคมกระแสหลัก ที่เป็นบริโภคนิยม ปราบกฏตัวเด่นดังชัดขึ้นมา ในปี 1957 คือ พ.ศ. ๒๕๐๐ นั้น เรียกว่าคนรุ่นบีต - Beat Generation คนหนุ่มพวกนี้มิใช่เป็นกลุ่มใหญ่โต และไม่ได้ ออกมาปฏิบัติภารกิจวอยอะไร เขาแสดงออกทางความคิด เป็น งานวรรณกรรม เป็นกวีนิพนธ์ คนหัวหน้าหรือผู้นำ (Jack Kerouac) เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแบบเซน (Zen) ของญี่ปุ่น ถือหลักความเป็นอิสระเสรี และชีวิตที่ไม่ต้องมีเงินทอง

Jack Kerouac นำคณะออกเดินทาง โดยไม่มีเงินทองติด ตัวเลย เร่ร่อนผจญภัยไปตลอดดินแดนประเทศอเมริกาจนถึง เม็กซิโก บอกว่าแสวงหาโมกษะ (freedom) และโพธิ (enlightenment) โดยมีวนยาเสพติด สุรา นารี ดนตรี พร้อมไปด้วย เขาเขียนเล่าการจาริกนี้เป็นหนังสือ (ชื่อว่า *On the Road*) ออกมาในปีกิ่งพุทธกาล ๒๕๐๐/1957 ซึ่งได้เป็นวรรณกรรมที่มี ชื่อเสียง และทำให้ Beat Generation ปราบกฏตัวโดดเด่นขึ้นมา อย่างที่ว่าแล้ว และในปีต่อมา เขาก็เขียนหนังสือเล่มใหม่ เรื่อง *The Dharma Bums* (คนติดธรรม) ว่าด้วยการแสวงธรรมใน พระพุทธศาสนา และการบรรลุธรรมด้วยการปฏิบัติพุทธแบบ เซน โดยเอาเพื่อนในกลุ่ม ชื่อ Gary Snyder เป็นตัวละคร

Gary Snyder นี้ได้ไปเรียนพุทธศาสนาแบบเซน อยู่ในวัดญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้อง ถึง ๘ ปี (1956 – 1964, บ้างว่า ๑๒ ปี ถึง 1968) เป็นกวีที่ได้รับรางวัลพูลิตเซอร์ เขาชื่นชมชีวิตชุมชนอย่างสังฆะ รักความสงบในธรรมชาติ ชวนให้ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ไม่ให้ทำลายธรรมชาติ และให้เห็นคุณค่าของ meditation (การเจริญสมาธิ) ต่อมา เมื่อถึงยุคของพวกเขา hippies กวี Snyder นี้ ก็ได้เป็น hippie guru คือเป็นครู (“คุรุ” ที่คนไทยเรียกเพี้ยนเป็น “กูรู”) ของพวกฮิปปี้ด้วย เช่นเดียวกับกวี Allen Ginsberg ชาว Beat (beatnik) อีกคนหนึ่ง ซึ่งก็ได้ศึกษารู้พระพุทธศาสนา

อย่างที่ว่าแล้ว พวก Beat Generation เป็นกลุ่มคนที่ไม่มากมายใหญ่โต และไม่ได้ออกมาแสดงบทบาทไว้วายให้คนตื่นตัวกันในช่วงนั้น ได้แต่เป็นเจ้าความคิด ที่แสดงออกมาทางหนังสือ แรงกระทบต่อสังคมและวิถีชีวิตอเมริกัน จึงยังไม่ทำให้กระเทือนหัวน้ำหอมมาก แต่มีความสำคัญในแง่ที่อาจจะเรียกว่า เป็นผู้จุดประกาย

ตั้งแต่ฮิปปี้ไหล่ออกมา อเมริกาวิ่งวายนาน

ระหว่างนั้น ปฏิกริยาของคนรุ่นใหม่ ในการปฏิเสธสังคมอเมริกัน สลัดทิ้งวิถีชีวิตแบบวัตถุนิยม ก็แพร่หลายขยายตัว มีการแสดงออกชัดเจนมากขึ้น เวลาผ่านไป ๑๐ ปี หลังเกิด Beat Generation พอถึงปี 1967 (พ.ศ. ๒๕๑๐) พวกฮิปปี้ (hippies) ซึ่งเริ่มขึ้นที่ซานฟรานซิสโกราว พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้ขยายตัวเป็นขบวนการคนชาวชั้นกลางรุ่นหนุ่มสาว (อายุ ๑๕-๒๕ ปี) เป็นปรากฏการณ์ใหญ่ยิ่งซึ่งแซ่ในสังคม

ในเดือนสิงหาคม 1967 นั้น นิตยสาร/นสพ. เด่นๆ หลายฉบับ เช่น *Time*, *Newsweek*, *Life*, *Look*, *the New York Times* พากันออกฉบับพิเศษหรือพิมพ์รายงานพิเศษเรื่อง “ฮิปปี” (hippie)

ขบวนการฮิปปีนี้ จัดกันว่าเป็นวัฒนธรรมสวนกระแส (counterculture, จะเรียกว่าวัฒนธรรมทวนกระแส หรือต้านกระแส ก็เหมือนจะอ่อนไป หรือจะแปลว่าปฏิวัฒนธรรม ก็ตามแต่) เป็นปฏิกริยาต่อต้านสังคมอเมริกันที่คนรุ่นพ่อแม่มีวิถีชีวิตแบบวัตถุนิยม ซึ่งวุ่นวายอยู่กับการหาเงินทองและการแข่งขัน

พวกฮิปปีปฏิเสธระเบียบแบบแผนของสังคม ต่อต้านอำนาจและความรุนแรง ละทิ้งวิถีชีวิตของบรรพบุรุษอเมริกัน สร้างวิถีชีวิตแบบใหม่ของพวกเขาที่เป็นอยู่ง่าย ๆ รักเพื่อนมนุษย์ รักธรรมชาติ อยู่กับปัจจุบัน สนใจเรื่องลึกซึ้งทางจิต เรื่องสมาธิ โดยเฉพาะศาสนาตะวันออก เช่น โยคะ และเซน บ้างก็ไปทางโหราศาสตร์หรือไสยศาสตร์ แต่ไปสุดโต่งจนกลายเป็นไม่ทำงาน การอาศัยตามปกติ ตั้งชุมชน (communes) ที่อยู่กันอย่างปล่อยตัวทางเพศ เสพติดกัญชาและสารร้ายแรง ในปี 1974/๒๕๑๗ ในเมืองมีราว ๒,๐๐๐ คอมมูน ในชนบท ๑,๐๐๐ คอมมูน มีลักษณะเด่นที่เป็นจุดสังเกตของคนทั่วไปว่า ฮิปปีมีผมยาว-รองเท้ายาง-เสื้อผ้ายู่ยี่ (คนไทยมักพูดว่า ผมยาว-รองเท้ายาง-กางเกงยีนส์)

พวกฮิปปี้นี้ ด้านหนึ่งเป็นปฏิกิริยาต่อการทำสงครามเวียดนาม เคยเป็นพวกกับซ้ายใหม่ (New Left) แต่หันเหออกจากการเมือง จากการเข้าประจัญและรุนแรง มาเป็นสลัดออกและยิ้มให้แก่โลก ให้ถือหลักอหิงสาและเมตตา มีคติว่า "Make love, not war." ส่วนฮิปปีที่เอาเรื่องกับการเมือง ออกโรงต่อต้านสงคราม เรียกชื่อแยกไปเป็นฮิปปี (yippie) เมื่อเวลาผ่านไป ขบวนการฮิปปี ซึ่งไม่มีฐานการจัดตั้งที่มั่นคง ต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ในการทำงานที่ดำรงอยู่ ปัจจัยสี่ก็เข้าขั้นจะแร้นแค้นลำเค็ญ ก็อ่อนแรง อ่อนกำลังแล้วก็เลือนรางจางไป ในเวลาใกล้ๆ กับการจบสงครามเวียดนาม (สงครามราว ๒๑ ปี = ๒๔๙๗-๒๕๑๘/1954-75)

แต่กระแสปฏิกิริยาทางสังคมยังไม่จบ ดังที่ว่าแล้ว ปฏิกิริยาละทิ้งวิถีชีวิตและสังคมอเมริกันนี้ ด้านหนึ่งมากับความสนใจเลื่อมใสในหลักความคิดคำสอนที่ฝรั่งเรียกว่าศาสนาตะวันออก อย่างที่พวก Beat มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาแบบเซน แต่ในยุคฮิปปีและต่อๆ มา นี้ ศาสนาตะวันออกที่เข้าสู่อเมริกามาแรงจากอินเดีย คือฮินดูสายหรือสำนักต่างๆ ซึ่ง "คุรุ" (Guru = ครู, คนไทยอ่านว่า "กูรู") ตัวเจ้าสำนักเองนำจากอินเดีย เอาไปตั้งในอเมริกา

สำนักที่เด่นดังมากอยู่นาน ได้แก่ขบวนการหริกฤษณะ (Hare Krishna, อ่านตามเสียงสวดเป็น หเร กฤษณะ สรรเสริญพระกฤษณะ คือพระนารายณ์) ซึ่งตัวสวามี จากอินเดีย ไปตั้งสำนักขึ้นที่นิวยอร์ก ในปี 1965 ในระยะเวลาใกล้ๆ กันกับที่พวกฮิปปีเกิดขึ้น และได้พวกฮิปปีนั่นเองเป็นศิษย์รุ่นแรก

หนุ่มสาวอเมริกันลูกศิษย์หรือภรรยาปรากฏตัวเด่นเห็นกันชัด โดยแต่งตัวอย่างนักบวชฮินดูในอินเดีย ทาหน้าทาตาเขียนสี ผู้ชายโกนหัวไว้หางเปีย รวมกันเป็นกลุ่มๆ ไปยืนตามถนนหนทางหน้าสถานที่สำคัญ หรือที่คนไปชุมนุมกันมาก ผู้หญิงตั้งชื่อผู้ชายตีกลอง เต็มลอยหน้าลอยตาสวดสรรเสริญพระนารายณ์ว่า “หเร รามาาาาา”

หลัง พ.ศ. ๒๕๑๐ ได้มีองค์กรต่อต้านลัทธิอุตริ (anticult organizations) เกิดขึ้น พวกหรือภรรยาถูกเพ่งเล็งเป็นเป้าตั้งแต่ต้น และนับแต่ปี ๒๕๒๐ ก็ถูกกล่าวหาเรื่อยๆ ว่าทำความผิดฐานล้างสมอง (brainwashing) แต่จนถึงราว พ.ศ. ๒๕๓๕ ในอเมริกาก็ยังมีสำนักหรือภรรยาอยู่ราว ๕๐ แห่ง

สำนักใหญ่สำคัญของครู/Guru ฮินดู จากอินเดีย ที่มีชื่อเสียงใหญ่โต ยังมีอื่นๆ อีก เช่น ท่านศรี ราชนีศ (Shree Rajneesh) เข้ามาอเมริกา ในปี 1981 (พ.ศ. ๒๕๒๔) สอนลัทธิฮินดูพิเศษ มีการฝึกสมาธิแบบพลวัต (dynamic meditation) การบรรลุโมกษะหลุดพ้นได้ด้วยความรักเสรี (free love) เวลาผ่านไปปีเดียว ก็มั่งคั่งร่ำรวยมหาศาล ได้ตั้งเมืองใหม่ชื่อ ราชนีศปุระ ขึ้นในรัฐ Oregon แต่อยู่ได้แค่ ๔ ปี ก็ถูกขับไล่ออกจากอเมริกาด้วยโทษฐานข้อฉลเกี่ยวกับการเข้าเมือง

สำนักโด่งดังที่ยืนยงอยู่ยาวนาน คือสำนักฝึกสมาธิของมหาฤาษีเมษโยคี ที่เรียกกันสั้นๆ ว่า TM (Transcendental Meditation) ซึ่งคาราวงดนตรี the Beatles ได้เข้าไปเป็นศิษย์ มีตัวเลขบอกว่า ถึงราว พ.ศ. ๒๕๕๐ มีผู้ที่ได้เข้าฝึกสมาธิในสำนักนี้แล้ว ประมาณ ๖ ล้านคน

ทางด้านพระพุทธศาสนา โดยทั่วไปไม่ค่อยมีเรื่องราวปรากฏ แม้จะมีอาจารย์บางท่านตั้งสำนักเล็กๆ ขึ้นมาสอนสมาธิสอนวิปัสสนา ก็เจียบๆ ไม่ถึงขั้นที่ตำรับตำราของฝรั่งบันทึกไว้ แต่มีสำนักหนึ่งที่ใหญ่มาก เป็นพุทธศาสนาแบบวัชรยานจากทิเบต โดยพระทิเบตท่านหนึ่ง (Chögyam Rinpoche Trungpa) หนีภัยจีนที่ยกทัพมายึดครองทิเบต ไปอยู่ในอังกฤษ เรียนจบที่มหาวิทยาลัย Oxford แล้ว ในปี 1970/๒๕๑๓ ได้ไปตั้งสำนักสอนฝึกสมาธิ (meditation) ในอเมริกา การสอนสมาธิได้ผล งานขยายใหญ่โตรวดเร็ว ได้ตั้งองค์กรใหญ่ชื่อ Shambhala International ขึ้นมาเป็นหลัก ซึ่งมาถึงปัจจุบันมีศูนย์งานอยู่ในอเมริกาและยุโรปมากกว่า ๑๐๐ แห่ง และได้ตั้งสถาบันนาโรปะ (Naropa Institute) ขึ้นที่รัฐ Colorado ปัจจุบันเจริญขึ้นเป็น Naropa University

ขบวนการใหญ่อีกพวกหนึ่งที่ควรพูดถึงไว้หน่อย เพื่อให้เห็นสภาพสังคมตะวันตกในยุคที่คนเกิดมีความเปลี่ยนแปลงทางความคิดจิตใจครั้งสำคัญ ได้แก่ขบวนการ **New Age** (ยุคใหม่) พวกนี้เหมือนย้อนกลับไปฟื้นความเชื่อเก่าๆ ขึ้นมา มีโยคะ การเจริญสมาธิ (meditation) ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ การเข้าทรง การบำบัดโรคด้วยวิธีการทางจิต การรักษาสุขภาพแบบองค์รวม การนวด การฝังเข็ม การเล่นแร่แปรธาตุ เรื่องเวทมนตร์ เรื่องชีวิตต่างดาว กังฟู เป็นต้น พวกนี้ขึ้นมากในช่วงปี ๒๕๒๐ เศษ มีคนอเมริกันบอกตัวว่าเป็นชนชาวนิวเอจนี้ ๓ - ๖ ล้านคน มีการทำนายว่าพระศรีอารย (Maitreya) จะมาโปรดในปี 1982/๒๕๒๕ แต่ไม่ปรากฏให้เห็นจริง ขบวนการนี้หมดกำลังไปก่อนถึงปี ๒๕๔๐ แต่คนที่มีความคิดความเชื่อหรือสนใจในแนวนี้ยังมีอยู่ทั่วไปในอเมริกา

ที่นี้ มองดูขบวนการที่เด่นดัง ซึ่งเป็นต้นกระแสปฏิภิกิริยานี้ พวกฮิปปี้นั้นเบื่อหน่ายไม่พอใจสังคมของพ่อแม่ จึงสลัดทิ้งแยกตัวออกไป หันหลังให้สังคมเก่านั้น ไปแสวงหาทางดำเนินชีวิตตามแบบของตัวเองอยู่ต่างหาก

คนพวกนี้ได้แต่หนีออกไป ไม่ได้พยายามแก้ไขสังคมที่ตนว่าไม่ดีนั้น ส่วนพวกฮิปปี้แยกตัวออกไปโดยไม่ยอมปล่อย แต่หันหน้าเข้ามาประจัญ ร่วมเรียกร้องสิทธิของคนดำ ฯลฯ ต่อต้านสงครามเวียดนาม เวลาผ่านไปๆ พวกฮิปปี้และฮิปปี้ก็อ่อนกำลังจางลง

แล้วกระแสสังคมก็แกว่งกลับไปสุดทางตรงข้าม พอเข้าทศวรรษ 1980s (ช่วงหลัง พ.ศ. ๒๕๒๐) ก็ถึงยุคของพวกฮิปปี้ (yuppie) คือคนหนุ่มสาวชาวเมืองรุ่นใหม่ มีการศึกษาสูง มีอาชีพการงานดี ที่ชอบชีวิตโอ้อ่า มุ่งแต่หาเงินทอง ชอบวางใต้อวดตัวเด่นโก้ในสังคม ใช้ของหรูหราราคาแพง อวดโก้หรูกันจนรถยนต์บางยี่ห้อได้ชื่อว่าเป็น 'yuppie' car

แต่พวกฮิปปี้ก็ไม่ยอมลงให้ ถึงกับมีการจัดโต้ว่าที่กันเป็นชุด ในเรื่อง “Yippie Versus Yuppie” (ฮิปปี้ ยัน ฮิปปี้) แต่จะอย่างไรก็ตาม ในที่สุด ยุคของฮิปปี้และฮิปปี้ก็จบไป สังคมแห่งการแข่งขันและบริโภคนิยมของอเมริกัน ก็นำโลกต่อมา

เรื่องของโลกนี้ ที่แม่ไม่ต้องสนใจ แต่ควรรู้ไว้

ผ่านทศวรรษ 1970s มาแล้ว พลังของวัฒนธรรมสวนกระแส (counterculture) ก็เบาบางจางลง วัฒนธรรมบริโภคนิยมที่ยืนตัวเป็นกระแสหลัก ก็นำสังคมอเมริกันก้าวต่อมา และไม่นำเฉพาะอเมริกาเท่านั้น แต่พาแทบทั้งโลกตามไปด้วย โดยที่ชาวประเทศล้าหลัง ด้อยพัฒนา และกำลังพัฒนาทั้งหลายพากันตื่นหูตื่นตาที่ตามจะรับความเจริญของประเทศที่เรียกว่าพัฒนาอย่างสูงแล้วนั้น ถ้าอเมริกาที่เจริญพ่วงหลังเอาความเสื่อมหรือปัญหาอะไรติดหรือซอมนมา พวกที่ตามหลังเอาอย่างซึ่งวินัยไม่พอ ตั้งจิตผิดท่า ปัญญาไม่ทัน ก็ได้รับความเจริญที่ฉาบหน้า แต่เอาปัญหาเข้ามาซ้ำเติมตัวเองด้วย แล้วก็ล้มลุกคลุกคลานกันไป แต่รวมแล้วทั้งพวกที่นำและพวกที่ตาม ก็เหมือนกับร่วมกันบ่อนทำลายโลกที่อาศัยของตัวเอง

เป็นธรรมดาของผู้ปฏิบัติธรรมที่จะแก้ปัญหของโลก แก่ทุกข์ของมนุษย์ จะต้องรู้ทันสภาพปัญหาหรือสภาวะแห่งทุกข์อันนี้

อย่างที่ว่าแล้ว อเมริกาเจริญรุ่งเรืองมีเศรษฐกิจฟูฟ่าขึ้นมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เฉพาะอย่างยิ่งหลังสิ้นสงครามนั้นในปี 1945/๒๔๘๘

ควรเล่าความย้อนหลังไว้หน่อยว่า เมื่อ ๑๐ ปี (1929/๒๔๗๒) ก่อนเริ่มสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น อเมริกาได้วูบเข้าสู่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำฮวบใหญ่ (Great Depression) ซึ่งแผ่ขยายไปยังประเทศอุตสาหกรรมที่เจริญทั่วโลก

คราวนั้น ผู้คนแร้นแค้น เศรษฐกิจกลายเป็นยาจก คนฆ่าตัวตายมาก ปีที่ตกต่ำที่สุดคือ 1933 คน ๑๒ - ๑๕ ล้านคนไม่มีงานทำ (ประชากรอเมริกันเวลานั้นราว ๑๒๒ ล้านคน) ธนาคารที่มีทั้งหมด ๒๕,๐๐๐ ล้มไป ๑๑,๐๐๐ แห่ง

สงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มขึ้นในปี 1939/๒๔๘๒ เวลานั้นอเมริกายังห่างไกลมาจากสงคราม และเศรษฐกิจของอเมริกาได้ฟื้นตัวขึ้นมาบ้างแล้ว แต่ก็ยังไม่ดีเลย กำลังแรงงานที่ว่างงานลดจาก ๒๕% เป็น ๑๕% แต่พอเริ่มสงครามแล้ว ประเทศที่ทำศึกในยุโรปก็พากันตั้งซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์มากมายจากอเมริกา โรงงานผลิตกันไม่ได้หยุด หมดปัญหาคนว่างงาน แล้วต่อมาก็กลายเป็นขาดแคลนแรงงาน คนดำที่ถูกเหยียดหยามกีดกัน พากันกดดันเรียกร้องขอให้ได้เข้าทำงาน จนรัฐบาลต้องออกคำสั่งห้ามกีดกัน แล้วไม่นานก็มีคนดำร่วมทำงานเกือบ ๒ ล้านคน พอยุโรปทำสงครามกันไปได้ ๒ ปีเศษ อเมริกาก็รวบฟื้นภาวะเศรษฐกิจตกต่ำโดยสิ้นเชิง ซึ่งก็มาถึงเวลาที่อเมริกาเพิ่งเข้าร่วมทำสงครามใหม่ๆ

อเมริกาเข้าร่วมทำสงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้นตอนท้ายปี 1941/๒๔๘๔ เมื่อญี่ปุ่นโจมตีอ่าวเพิร์ล คือเมื่อสงครามผ่านเวลามาแล้วราว ๒ ปี ๓ เดือน และจะอยู่ในภาวะสงครามไป ๓ ปี ๘ เดือน จนจบลงเมื่อญี่ปุ่นยอมแพ้ในวันที่ ๑๔ ส.ค.1945/๒๔๘๘

ทหารอเมริกันไปรบในดินแดนห่างไกลนอกอเมริกา ประเทศอเมริกาจึงไม่บอบช้ำเสียหายอะไรเลย

เมื่อผู้ขายเป็นทหารไปรบ พวกผู้หญิงแม่บ้านก็ไปเข้าประจำโรงงาน ในยามเร่งร้อนของสงครามนี้ ผลิตเครื่องบินได้เดือนละ ๔,๕๐๐ เครื่อง รถถังเดือนละ ๔,๐๐๐ คัน เรือรบที่ยามสงบต่อเสร็จใน ๑ ปี ลดเวลาลงมาเสร็จใน ๑๗ วัน ฯลฯ นับเฉพาะปี 1944/๒๔๘๗ อาวุธยุทธโปกรณ์ที่ฝ่ายสัมพันธมิตรใช้ในการสงครามนั้น ๖๐% ผลิตในอเมริกา

อเมริการบไปจนจบสงคราม เสียทหารตายในสนามรบ ๒๙๒,๑๓๑ คน ซึ่งนับว่าเล็กน้อย เมื่อเทียบกับทหารนานาชาติที่ตายในสมรภูมิตั้งสิ้นประมาณ ๑๙ ล้านคน (ทหารสหภาพโซเวียตตาย ๑๑ ล้านคน มากกว่าทหารฝ่ายสัมพันธมิตรชาติอื่นทั้งหมดรวมกัน) และถ้านับคนอเมริกันทั้งหมดที่ตายในสงครามใหญ่นี้ ทั้งทหารและพลเรือน ก็ได้จำนวนราว ๔๐๗,๓๑๖ ซึ่งก็นับว่าเป็นจำนวนเล็กน้อย เมื่อเทียบกับคนทั้งหมดที่ตายในสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ ราว ๔๐ - ๕๐ ล้านคน

สงครามจบลงโดยอเมริกาเป็นทั้งผู้ชนะ และเป็นเจ้าหนี้บ้านเมืองก็ไม่เสียหาย แต่กลับร่ำรวยรุ่งเรืองยิ่งใหญ่มากต่างจากประเทศคู่สงครามทั้งหลาย แม้แต่ที่เป็นฝ่ายผู้ชนะ ซึ่งบ้านเมืองพินาศย่อยยับ แถมเป็นลูกหนี้ ต้องพึ่งอเมริกา เว้นแต่สหภาพโซเวียต ที่แม้จะบอบช้ำอย่างยิ่ง แต่มีดินแดนกว้างใหญ่เหลือเฟือ (ใหญ่กว่าอเมริกา ๒ เท่าครึ่ง คือ โซเวียต 22.4 ล้าน ตร.กม., สหรัฐ 9.37 ล้าน ตร.กม.) ถึงจะเสียไปมาก ก็ไม่ยุบเท่าไร

สหภาพโซเวียตนั้น ได้ผงาดขึ้นมาเป็นคู่แข่งอำนาจกับอเมริกา ในโลกที่แยกเป็น ๒ ค่าย คือ โลกเสรี (free world) มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ กับค่ายคอมมิวนิสต์ (communist bloc) มีสหภาพโซเวียต เป็นหัวหน้า เกิดเป็นสงครามเย็น (cold war) ที่ตึงเครียดกันมาราว ๔๐ ปี

แต่พอสงครามเย็นเริ่มต้น ก็ประเดิมด้วยสงครามร้อนที่โหดร้ายรุนแรงขึ้นที่เกาหลี (1950/๒๔๙๓ - 1953/๒๔๙๖) ต่อด้วยสงครามเวียดนามที่ทรหดยืดเยื้อ (1954/๒๔๙๗-1975/๒๕๑๘) แล้วก็มีเรื่องความขัดแย้งและสงครามใหญ่ๆน้อยๆที่นั่นที่นี้ที่ ๒ มหาอำนาจต้องเข้าไปดูแลเรื่อยมา จนสุดท้ายประธานาธิบดีของสองประเทศนั่นเอง จึงได้ร่วมกันประกาศจบสงครามเย็นเมื่อใกล้จะสิ้นปี 1989/๒๕๓๒ และในเดือนธันวาคม 1991/๒๕๓๔ สหภาพโซเวียตก็ได้แตกสลายหลุดกันออกไป เหลือเป็นประเทศใหญ่คือ สหพันธรัฐรัสเซีย (Russian Federation) เรียกสั้นๆ ว่า รัสเซีย (มีเนื้อที่ 17 ล้าน ตร.กม.)

หันกลับไปดูอเมริกา อย่างที่ว่าแล้ว ระหว่างสงครามโลก ที่ทหารอเมริกัน ๑๖ ล้านคนไปรบในแดนไกลนั้น ที่อเมริกาเองบ้านเมืองดี ผู้คนอยู่กันเป็นปกติสุข ได้แต่เฝ้ารอดูรอฟังเครียดกังวลไปกับสถานการณ์สงครามที่ไกลตัวนั้น โรงงานทั้งหลายก็เร่งระดมผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์ส่งออกไป คนอเมริกันทั้งหลายมีรายได้ดี แต่ไม่มีอะไรจะซื้อหา ก็ได้แต่เก็บเงินสะสมไว้

ครั้นถึงปี 1945/๒๔๘๘ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ จบสิ้นแล้ว ผู้คนที่เก็บสะสมเงินทองกันไว้ ก็พร้อมที่จะจับจ่ายซื้อหาปัจจัยสี่ โรงงานที่ผลิตอาวุธ ก็เปลี่ยนมาผลิตของกินของใช้

เหล่าจีไอ ทหารผ่านศึกอเมริกัน เสรีจากรบในแดนไกล เดินทางกลับมาตุภูมิ รัฐบาลก็ออกกฎหมายต้อนรับ ให้พวกเขาได้สิทธิพิเศษบางอย่างที่จะมีความมั่นคงด้านการเงิน และให้ทุนอุดหนุนการศึกษา เวลานั้น จำนวนผู้เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเพิ่มมากเป็นสถิติสูงสุดถึง ๒ ล้านคน

คนมากมายเพิ่มประดังกันขึ้นมา เงินทองก็พร้อมจะจ่าย แล้วก็เกิดมีการสร้างหมู่บ้านจัดสรรขึ้นมากมายแถบชานเมืองทีวี (โทรทัศน์) ที่คิดประดิษฐ์กันมาและถูกสงครามโลกชะลอไว้ ก็สะพรั่งขึ้นมา เทคโนโลยีที่เร่งรัดพัฒนากันขึ้นในการทำสงคราม ก็หันมาใช้ในทางสันติที่จะช่วยให้ผู้คนเป็นอยู่ทำอะไรรู้อะไรๆ ได้สะดวกสบาย ตลาดมีของกินเครื่องใช้ให้ความสะดวกสบาย วางขายสารพัด การตลาดและธุรกิจโฆษณาคึกคัก คนมีบ้านจัดสรรนำอยู่ที่ชานเมือง มีรถยนต์ใช้ มีโทรทัศน์ดู พร้อมด้วยเครื่องกินของใช้บริบูรณ์ บ้านเมืองรุ่งเรืองเฟื่องฟู ผู้คนอยู่ดีมีความสุขสำราญ อย่างที่ไม่เคยมีไม่เคยเป็นมาก่อนเลย เว้นแต่คนนิโกร (ต่อมาตั้งแต่ปี 1968/๒๕๑๑ เปลี่ยนเรียกให้รู้สึกดีขึ้นว่า Black/คนดำ) ที่ยากจะเข้าถึงความเจริญนี้

ในยามบ้านเมืองดี ผู้คนสุขสำราญกันถ้วนนั้น ครอบครัวทั้งหลายก็เข้าสู่ยุคพิเศษด้วย คือมีเด็กเกิดมากมายเป็นพิเศษ ดังที่ได้ทำสถิติสำคัญไว้ว่า ในช่วงปี 1946/๒๔๘๙ - 1964/๒๕๐๗ มีเด็กเกิดขึ้นมาเพิ่มประชากร ๗๗ ล้านคน และเรียกคนรุ่นนี้ว่า baby boom generation เด็กเหล่านี้เองที่เติบโตขึ้นมาเป็นหนุ่มเป็นสาวแล้ว ได้มีความคิดจิตใจแปลกแยกจากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย หันออกไปดำเนินชีวิตทำการต่างๆ ที่เรียกว่าเป็น counterculture เช่นอย่างฮิปปี้/hippies ที่ได้เล่าข้างต้น

บริโภคนิยมคายพิษภัยออกมา

ไม่ซ้าก็ซัดว่า เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

อเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ รุ่งเรืองเฟื่องฟูยิ่งนักดังว่าแล้ว เวลาผ่านไปราว ๑ ทศวรรษ อาจารย์เศรษฐศาสตร์ที่ฮาร์วาร์ดแต่งหนังสือขึ้นมาเอาสภาพสังคมอเมริกันที่มั่งคั่งพร้อมนั้นตั้งเป็นชื่อหนังสือว่า *The Affluent Society* (John Kenneth Galbraith, 1958) เขาวิจารณ์บริโภคนิยมที่มากับความมั่งคั่งพร้อมของอเมริกัน เขาบอกว่า แทนที่จะเอาแต่โฆษณาให้คนเกิดความต้องการแบบไม่รู้จักพอขึ้นมาแล้วจะได้ผลิตสินค้าขึ้นมาขายมากๆ เพื่อสนองความต้องการเทียมนั้น ควรเอาเงินไปใช้สร้างสาธารณประโยชน์กันดีกว่า นี่ก็เป็นเสียงธรรมที่เตือนสติขึ้นมาในกระแสบริโภคนิยมของอเมริกา (Galbraith ได้เป็นที่ปรึกษาคนหนึ่งของประธานาธิบดี John F. Kennedy)

เศรษฐกิจที่มั่งคั่งนั้น มากับความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี ในช่วงเวลาของสงครามโลกครั้งที่ ๒ ความจำเป็นเร่งด่วนในการสู้รบ ทำให้ต้องระดมกำลังเต็มอัตราเต็มเวลาในการพัฒนาเทคโนโลยี เมื่อสิ้นสงคราม เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าไปไกลนั้น ก็เอามาสร้างความเจริญรุ่งเรือง ความสะดวกสบาย และความมั่งคั่งพร้อม ใช้ขับเคลื่อนอุตสาหกรรมให้เติบโต

แต่ในกระบวนการสร้างความเจริญมั่งคั่งสะดวกสบายนั้น เทคโนโลยีก็เป็นตัวการที่ทำให้มนุษย์รุกรานทำลายธรรมชาติ พร้อมกับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคน ทำให้คนมีชีวิตที่พึ่งพาขึ้นต่อเทคโนโลยี แล้วคนก็แปลกแยกจากธรรมชาติ ตลอดจนแปลกแยกจากตนเองด้วยกัน

มนุษยชนถิ่นพัฒนานั้นลำพองตัวว่ามีความเจริญก้าวหน้า ได้ล่วงรู้ความลับของธรรมชาติ สามารถเอาธรรมชาติมาจัดการผันแปรกำจัดตัดแปลงให้เป็นไปต่างๆ ที่จะรับใช้สนองความต้องการของมนุษย์ได้ตามใจปรารถนา แต่ที่จริงมนุษย์ไม่รู้ความจริงที่ตลอดเพียงพอ เวลาผ่านไปไม่นานนัก ก็เริ่มเจอเรื่องราวเหตุการณ์อันเป็นผลร้าย ที่ทำให้สิ้นตระหนกกลัวภัยซึ่งคาดไม่ถึง

เรื่องหนึ่งที่เด่นดังขึ้นมาในระยะต้นๆ ปรากฏในปี 1962/๒๕๐๕ เมื่อนักชีววิทยาชื่อ Rachel Carson เขียนหนังสือออกมาชื่อว่า *The Silent Spring* แปลง่ายๆ ว่า “วสันต์ที่วังเวง” (วสันต์ คือฤดูใบไม้ผลิ ไม่ใช่ฤดูฝน-วัสสานะ)

The Silent Spring บอกเล่าให้ผู้คนมองเห็นสภาพความสูญเสียย่อยยับของระบบนิเวศ ทั้งประดาสัตว์และพืชพันธุ์ อันจะคืบเคล็ดลามมาถึงตัวมนุษย์เอง เนื่องมาจากการผลิตยาฆ่าแมลง เฉพาะอย่างยิ่ง ดีดีที/DDT ขึ้นมาใช้กันอย่างย่ำแย่ เสี่ยงนี้ปลูกคนให้สะท้านใจตื่นกลัวภัย เริ่มจะหงอกกันขึ้นมา

ราเชล คาร์สัน เขียนเตือนว่าพฤติกรรมหยิ่งผยองลำพองตนของมนุษย์ที่คิดว่าตนพิชิตธรรมชาติได้และจะจัดการธรรมชาติให้เป็นไปตามชอบใจของตัวเองนั้น ก็คือกระบวนการปฏิบัติการในการทำอหิวาตกกรรม (การฆ่าตัวตาย) ของตัวมนุษย์เอง^๑

จากนั้น ผลเสียผลร้ายจากการบริโภคกินเสฟฟุ่มเฟือยไม่รู้จักประมาณของมนุษย์ และจากการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม ก็ทยอยไหลออกมา ทั้งขยะล้นเหลือ น้ำเสีย ดินเสีย หมอกควัน อากาศเป็นพิษ โลกร้อนมากขึ้น ผู้คนเจอแต่เรื่องที่ทำให้ตื่นกลัว ต้องลุกขึ้นมารวมกำลังกัน เช่นเดินขบวนเรียกร้องให้แก้ไขป้องกันภัย ให้เป็นมิตรกับธรรมชาติ ให้พิทักษ์รักษาแผ่นดินแล้วก็ได้เกิดมี Earth Day วันแม่พระปฐพี หรือวันพิทักษ์โลก (๒๒ เมษายน) ขึ้นในปี 1970/๒๕๑๓ และถึงปลายปีนั้น รัฐสภาสหรัฐก็ได้ให้กำเนิดองค์การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (EPA = Environmental Protection Agency) ขึ้นมาเป็นหน่วยงานใหญ่ที่สุดโดยภายใน ๕ ปี มีงบประมาณวันละ ๒ ล้านเหรียญสหรัฐ

^๑ เธอเขียนไว้แห่งหนึ่งว่า: The “control of nature” is a phrase conceived in arrogance, born of the Neanderthal age of biology and the convenience of man. *The Silent Spring*, ch. 17 (1962). *The Columbia Dictionary of Quotations*. © 1993 by Columbia University Press.

ถึงปี 1978/๒๕๒๑ คนอเมริกันก็ต้องตื่นตระหนกครั้งใหญ่ เมื่อมีข่าวว่าที่คลอง Love Canal ใกล้น้ำตกไนแอการา ชุมชนชาวหมู่บ้านประสบภัยจากน้ำเสียปนสารเคมีที่เป็นพิษ อยู่ๆ น้ำเน่า น้ำเสียก็ปูดๆ โผล่ขึ้นมาที่สนามหญ้าหน้าบ้าน บางบ้าน น้ำเสียเป็นพิษซึมเข้าไปในชั้นใต้ดินของบ้าน มีกลิ่นแปลกๆ เด็ดๆ เป็นโรคผิวหนังที่ไม่รู้จัก แม่แท้งลูกบ้าง ลูกเกิดมาไม่ สมประกอบบ้าง คนเป็นโรคปวดหัวบ้าง เป็นโรคตับ ก็มี จึง โวยวายกันขึ้นมา

แล้วก็ค้นหาสาเหตุกันจนได้พบว่า ที่นั่นเมื่อ ๓๐ ปีก่อน โน้น เป็นที่ทิ้งน้ำเสีย และฝังสารเคมีที่เป็นพิษกว่า ๘๐ ชนิด ทิ้ง และฝังกันอยู่ ๕ ปี ทับถมกันเกือบ ๒๒,๐๐๐ ตันแล้วก็กลบที่ไว้ นานจนทางการอนุญาตให้สร้างเป็นที่คนอยู่อาศัยได้ จึงมีการ สร้างหมู่บ้านนั้นขึ้น เมื่อเกิดเรื่องนี้ขึ้นมา ทางการจึงประกาศให้ เป็นที่คนอยู่อาศัยไม่ได้ คนต้องอพยพทิ้งบ้านไปราว ๑,๓๐๐ คน แล้วอาคารบ้านเรือนที่นั่นก็ถูกรื้อถอนทำลายทั้งหมด

เหตุการณ์ร้ายแรงนี้นอกจากทำให้ประชาชนตื่นกลัวกัน ใหญ่แล้ว ก็ทำให้ทางการต้องลุกขึ้นมาสำรวจตรวจดู แล้ว EPA ที่ว่าเมื่อก่อน ก็ได้ตัวเลขประมาณว่า เฉพาะในนิวยอร์กยังมี ที่เป็นชุมชนร้ายอย่างนี้อีก ๓๐ แห่ง และทั่วประเทศอเมริกามี มากกว่า ๑,๐๐๐ แห่ง โดยประมาณว่าจะต้องใช้เงินทำงานชำระล้างทั้งหมด สี่หมื่นสี่พันล้านเหรียญสหรัฐ

ปัญหาใหญ่ที่ยืดเยื้อมานาน ๓๐ - ๔๐ ปี ก็คือเรื่องขยะล้นบ้านล้นเมือง ทำให้ต้องไปหาที่ทิ้งไกลๆ นอกประเทศ ดังที่เป็นข่าวขึ้นมาว่า เรือเดินสมุทรอเมริกันบรรทุกขยะไปทิ้งทะเล หาที่ทิ้งไม่ได้ แล้วจบลงด้วยพฤติกรรมแปลกๆ บ้างก็ไปตกลงให้เงินแก่ผู้ปกครองหมู่เกาะบางแห่งที่ยอมให้ใช้เป็นที่ทิ้งขยะ บ้างออกเรือร่อนหายไปเป็นปีๆ จึงกลับมาโดยไม่รู้ว่เอาขยะไปทิ้งได้ที่ไหน บางประเทศที่ยากจนอย่างในแอฟริกาก็ยอมตกลงรับเป็นที่ทิ้งขยะ จนขยะถูกเรียกว่าเป็นสินค้าส่งออก (waste export)

แล้วก็มีกรณีที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมครั้งใหญ่ๆ ในทะเล เช่น นานๆ ก็จะมีข่าวเรือบรรทุกน้ำมันอัปปาง อย่างกรณีเรือ Exxon Valdez ไปชนหินโสโครกแล้วอัปปางที่อะแลสกา (Alaska) เมื่อปี 1989/๒๕๓๒ น้ำมันไหลแผ่ขยายไปในทะเล ๒๕๘,๐๐๐ บาร์เรล ทำให้น้ำเสีย และทำลายชีวิตสัตว์ทะเลไปมากมาย นั่นก็เป็นกรณีเด่นดังใหญ่ยิ่งในยุคนั้นแล้ว แต่เวลาผ่านไปไกลเข้ามา ก็มีเหตุการณ์ที่ใหญ่ยิ่งกว่านั้นอีก อย่างเมื่อปี 2010/๒๕๕๓ ที่แท่นขุดเจาะน้ำมันในอ่าวเม็กซิโกเกิดระเบิดในน้ำลึกทำให้น้ำมันรั่วไหลไปในทะเลถึง ๔.๙ ล้านบาร์เรล

ธรรมชาติที่ถูกทำลายเสื่อมเสียหาย ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษภัยมากขึ้นๆ กลายเป็นปัญหาใหญ่ของโลกที่ได้พัฒนาเจริญไกล จนสมัชชาใหญ่สหประชาชาติต้องตั้งคณะกรรมการอิสระขึ้นมาศึกษาพิจารณา

เวลาผ่านไป ๔ ปี ผลออกมาเป็นรายงานฉบับสำคัญในปี 1987/๒๕๓๐ ซึ่งเอาไปพิมพ์เป็นหนังสือชื่อว่า *Our Common Future* (อนาคตร่วมกันของเรา) หลังปกตีตัวแดงว่า “This is the most important document of the decade on the future of the world.” (นี่คือเอกสารสำคัญที่สุดแห่งทศวรรษ ว่าด้วยอนาคตของโลก) ทำให้ **sustainable development** เกิดเป็นคำสำคัญที่ใช้กันอย่างจริงจัง เป็นอันให้รู้ว่า การพัฒนาที่ทำกันมาในอารยธรรมปัจจุบันของโลกนี้ เป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

ขึ้นสหัสวรรษใหม่ คนเจอโรคระบาดใหม่ รับรองโดยองค์การอนามัยโลก

สภาพปัจจุบันของโลกมนุษย์ในยุคบริโภคนิยมนี้ ก็คือ คนพากันตกลงไปจมอยู่ในภาวะทุพโภชนาการ (malnutrition) กันทั่วไปในโลก

คนในประเทศพัฒนาแล้ว ที่ร่ำรวย กินอยู่ฟุ่มเฟือย หูหระ ฟูฟ่า ก็เสียสุขภาพ เป็นโรค เพราะกินเกินพอ (overnutrition/ภาวะโภชนาการเกิน) ส่วนคนในประเทศยากจน ด้อยพัฒนา ก็เสียสุขภาพ เป็นโรค เพราะกินไม่พอบ้าง ไม่มีจะกินบ้าง ขาดอาหาร (undernutrition/ภาวะพร่องโภชนาการ) พวกที่ร่ำรวยก็ไปช่วยเหลือเจือจานพวกที่ยากไร้ไม่ได้จริงจัง เพราะตัวเองต้องเที่ยวหาทรัพยากรที่กินใช้ไม่รู้จักพอ (อเมริกามีประชากร ๕ เปอร์เซ็นต์ของโลก แต่บริโภคทรัพยากรของโลก ๔๐ เปอร์เซ็นต์) ต้องวุ่นวายกับการไปหาที่ทิ้งขยะของเสียมากกว่าจะมีเวลาคิดเอาของดีไปแบ่งปันให้ในที่คนไม่มีจะกิน

บริโภคนิยมนี้ เรียกอย่างคำพระที่ใช้กันมาแสนนานว่า ความไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ก่อปัญหาทุกด้าน ตั้งแต่ ผลาญทรัพยากร ทำร้ายสิ่งแวดล้อม ทั้งขยะ น้ำเสีย สารพิษ ควันพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากเบียดเบียนธรรมชาติ แล้ว ก็ทำให้คนเบียดเบียนกันเอง แ่งแย่งแข่งขันเข้มแข็งเอาวัด เอาเปรียบกันในสังคม ส่งผลย้อนกลับเข้ามาที่ตัวคน เข้าไปถึงใน จิตใจ ทำให้เครียด กังวล ร้อนรน เบื่อหน่าย แล้วก็บั่นทอน สุขภาพร่างกาย ทำให้เป็นโรคได้หลายอย่างมากมาย แล้ว ปัญหาต่างต่าง ๆ ทั้งหลายเหล่านั้นก็เป็นปัจจัยต่อกันย้อนไป ย้อนมาซ้ำเติมเสริมกันงุ่นงัน

เมื่อนี้ได้บอกไว้ว่า ในโลกยุคบริโภคนิยมนี้ ทุกคนร่ำรวยมั่ง มี และคนยากไร้ไม่มี ต่างก็ประสบภาวะทุพโภชนาการ (malnutrition) ไปด้วยกัน สำหรับคนยากจนขาดแคลนแล้วเป็น โรคขาดอาหาร พร่องโภชนาการ เป็น undernutrition นั้น ก็เป็น ธรรมดา แต่คนร่ำรวยมีกินเหลือเฟือ ก็ทุพโภชนาการด้วย อันนี้ เป็นเรื่องค่อนข้างแปลกใหม่ เป็นปัญหาใหญ่ในประเทศที่พัฒนา แล้วทั้งหลาย โดยเฉพาะอเมริกา เป็นปัญหาที่แก้ยาก ภาวะทุพ โภชนาการของคนในประเทศร่ำรวยนั้น คือด้านโภชนาการเกิน เป็น overnutrition ที่สำคัญ ได้แก่ความอ้วน/obesity ซึ่งเวลานี้ จัดเป็นโรคที่สำคัญโดดเด่น

ในอเมริกานั้น นานแล้วคนเป็นโรคอ้วนมากขึ้นๆ ถึงขั้นน่า เป็นห่วง แล้วก็จับตาดูกันมา ปรากฏว่า ในต้นทศวรรษ 1980s (๒๕๒๓-๒๕๓๒) คนอเมริกันในช่วงอายุ ๒๐ - ๗๔ ปี เป็นโรค อ้วน ๑๕%

โรคอ้วนนี้น่ากลัว เป็นตัวการเพิ่มความเสี่ยงต่อมรณกรรม ก่อนวาระ เปิดทางแก่โรคหัวใจวาย เบาหวาน ความดันโลหิตสูง หลอดเลือดอุดตัน โรคถุงน้ำดี โรคข้ออักเสบ จนถึงมะเร็ง ถึงประเทศจะเจริญมาก การแพทย์ก้าวหน้า ก็ยากจะแก้ไข แถมน่ามักเป็นปมให้ขุนมัวอยู่ในใจ และในการอยู่ร่วมสังคม เช่นเป็นเป้าสายตาในเชิงผิดปกติ กลัวถูกล้อ เป็นต้น เป็นปัญหาซับซ้อน โยงใยทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม

บ้านเมืองยิ่งเจริญ คนเป็นโรคอ้วนยิ่งเพิ่มจำนวนอย่างรวดเร็ว ไม่แต่ผู้ใหญ่ แต่เด็ก ๆ ทั้งหลายก็อ้วนกันเกร่อ

เข้าปี 2000/๒๕๔๓ เตรียมขึ้นสหัฐวรรษใหม่ องค์การอนามัยโลก (WHO) บอกว่า คนเกินกว่า ๓๐๐ ล้านคนในโลกนี้เป็นโรคอ้วน แล้วก็จัดให้โรคอ้วน เป็นโรคระบาดทั่วโลก แล้วถึงปี 2008/๒๕๕๑ ตัวเลขก็พุ่งสูงเร็วไวกว่า คนวัยผู้ใหญ่อายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไป มีน้ำหนักเกินปกติ ๑,๔๐๐ ล้านคน และเป็นโรคอ้วน ๕๐๐ ล้านคน

เฉพาะในอเมริกาที่ว่าต้นทศวรรษ 1980s คนเป็นโรคอ้วน ๑๕% นั้น ผ่านขึ้นสหัฐวรรษใหม่มาถึงปี 2007/๒๕๕๐ คนอ้วนเพิ่มจำนวนเกินเท่าตัวเป็น ๓๔% แล้วจากนั้น ผ่านมาแค่ ๑๐ ปี (2017/๒๕๖๐ - 2018/๒๕๖๑) จำนวนคนอ้วนก็เพิ่มขึ้นเป็น ๔๒.๔%

พวกเด็กๆ ก็ไม่เบา พอถึงปี 2005/๒๕๔๘ สถาบันกุมารเวชศาสตร์อเมริกัน/American Academy of Pediatrics ก็ให้ชื่อโรคอ้วนว่าเป็นโรคระบาดกุมารเวชแห่งสหัสวรรษใหม่ (the pediatric epidemic of the new millennium) พอถึงปี 2010/๒๕๕๓ ปรากฏว่า เด็กอเมริกันทุก ๑ ใน ๓ คน น้ำหนักเกินหรือไม่ก็เป็นโรคอ้วน สถิติเพิ่มสูงขึ้นเป็น ๓ เท่าของปี 1980/๒๕๒๓

อย่างที่ว่าแล้ว โรคอ้วนเป็นปมปัญหาซับซ้อนทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางสังคม สัมพันธ์กับปัจจัยด้านวิถีชีวิตในสังคม รวมทั้งการงานอาชีพ คนนั้น ทั้งที่ไม่อยากอ้วน และก็รู้อยู่ว่ากินของอย่างนั้นมากๆ พร่ำเพรื่อ ไม่ดีเลย จะทำให้อ้วน แต่ก็อดไม่ได้ อย่างที่ว่ากินเข้าไป เป็นทางระบายความอัดอั้น แก้เครียด แก้ความเบื่อหน่าย^๑

ในอเมริกานั้น ได้ยินมาหลายสิบปีแล้ว พวกพ่อค้ามีบริการเอาตู้หยอดดั่งค์ (vending machine, เริ่มแรก หยอดเหรียญ ต่อมาสอดธนบัตรก็ได้ แถมทอนเงินให้ได้ด้วย) ไปตั้งให้ถึงในสำนักงาน หรือห้องทำงาน เป็นน้ำอัดลมอย่างโค้ก หรือเป๊ปซี่บ้าง ของว่าง ของเคี้ยวกรอบบ้าง

^๑ อย่างที่หนังสือตำราอเมริกันบอกว่า:

Often obesity results from using food as an inappropriate coping mechanism to deal with emotional stress. ("Obesity." *The Year 2003 Grolier Multimedia Encyclopedia*.)

The stresses and tensions of modern living also cause some individuals to turn to foods and alcoholic drinks for "relief." ("Obesity." *Encyclopedia Britannica*, 2014.)

คนทำงานนั่งทำงานไป เดียวก็หยอดเหรียญๆ เอาไปกินไป ต้มได้สะดวกง่ายๆ เรื่อยๆ ทำงานไป กินไป บางทีเรียกว่ากินแก้ เติ้ง อย่างนี้ไม่ช้านัก ก็อ้วนได้ไม่ยากเลย และก็ได้ยินว่าบางแห่ง พบปัญหาโรคอ้วน จึงได้มีการพิจารณาจะห้ามเอาตู้หยอดเหรียญไปตั้งในที่ทำงานอย่างนั้น แต่เป็นเรื่องนานมาแล้ว จำได้ไม่ชัดเจน

เอาเรื่องตัวอย่างที่ชัดเจนตามตำราบอกไว้ ในอเมริกา นั้น เมื่อปี 2004/๒๕๔๗ โรงเรียนจะแก้ปัญหาเด็กอ้วน จึงพิจารณากันว่าจะห้ามอาหารที่ทำให้เสียสุขภาพ อย่างเช่น น้ำอัดลม ลูกกวาด มันทอดกรอบ ไม่ให้ขายในโรงเรียน คราวนั้นก็เกิดข้อขัดแย้งที่สำคัญ คือ ที่คิดจะห้ามไม่ให้ขายน้ำอัดลมในโรงเรียนนั้น เป็นการขัดกับทางเขตการศึกษาอำเภอที่ได้ทำสัญญาอนุญาตให้พ่อค้าเอาน้ำอัดลมเข้ามาขายในโรงเรียนได้ โดยแบ่งผลกำไรให้แก่เขตการศึกษาอำเภอนั้น ด้วยเหตุนี้เจ้าหน้าที่โรงเรียนก็จึงมักไม่เต็มใจที่จะห้ามขายน้ำอัดลมในโรงเรียน ยกตัวอย่างเช่น ถ้าห้ามไม่ให้เอาตู้หยอดตั้งค้มาตั้งขายน้ำอัดลมในโรงเรียนแล้ว รร.มัธยม ๔ แห่ง ในรัฐ Alabama/ แอลละแบมา ซึ่งได้เงินจากการขายน้ำอัดลมมาปีละ ๑๙๐,๐๐๐ ดอลลาร์ ก็จะไม่ยอมที่จะไม่ได้เงินจำนวนนั้นอีก

เรื่องนี้นำมาเล่าไว้ให้เห็นตัวอย่างว่า นอกจาก fast food หรือ junk food แล้ว คนที่นั่นรู้จักดีเรื่องตู้หยอดเหรียญกินสะดวกดีมีคลอง เป็นตัวการสำคัญอย่างหนึ่งที่พาโรคอ้วนมาพร้อมทั้งให้เห็นปมปัญหาของระบบผลประโยชน์ที่ซ้อนเข้ามาซ้ำปัญหาของบริโภคนิยม

บริโภคนิยมว่า กินให้เต็มที่ จะมีสุขเหลือล้น แต่ผลโซว์ว่า คนก็ฉุ โลกก็เน่า

ลงท้าย คนอ้วน และโรคอ้วน ก็เหมือนจะเป็นผลรวมปลายทางที่สะท้อนปัญหาของบริโภคนิยม อย่างที่คนจะพูดได้ว่า ก็บริโภคนักจนอ้วนกันไปเกือบครึ่งเมืองอย่างนี้ จะไม่ให้ขยะล้นประเทศได้อย่างไร แม้ในเรื่องดินเสีย น้ำเสีย อากาศเสีย ฟ้ามั้วด้วยฝุ่นควันพิษ เป็นต้น ก็ทำนองเดียวกัน ตั้งแต่ต้นทางในการผลิต ถึงปลายทางตอนบริโภค คนทำร้ายธรรมชาติ แล้วสิ่งแวดล้อมที่เสียหายตีกลับมาเป็นพิษเป็นภัยแก่คนทำให้มนุษย์อยู่อาศัยในโลกนี้ได้ยากขึ้นๆ และตัวคนเองเจอทุกข์เจอภัย ก็เดือดร้อน เสียสุขภาพ เกิดโรคอ้วนขึ้นมา เลยไปถึงปัญหาจากไขมัน โรคหัวใจ มะเร็ง ฯลฯ เข้าทำนองว่า ให้ทุกข์แก่ท่าน ทุกข์นั้นถึงตัว

ต้นตอของปัญหาอยู่ในตัวคน ปัญหาเกิดจากคน คนสร้างปัญหา แล้วลงท้าย ปัญหาที่มาลงที่คน คนต้องผจญปัญหา และมันก็เป็นปัญหาจากการหาความสุขของคน คือคนพวกที่ถือบริโภคนิยมนั้น เหมือนกับมีคติว่า เสพให้มากที่สุด จะได้มีความสุขมากที่สุด แล้วจากการกินเสพมากเกินไป ตัวคนเองก็เกิดโรคเสื่อมเสียสุขภาพ ช้างนอกก็ผลาญทรัพยากร ก่อขยะของเสีย ทำลายธรรมชาติทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษภัยอย่างที่ว่าไปแล้ว

ที่นี้ ตัวคนที่ก่อปัญหานั้น ก็เป็นปมปัญหาซับซ้อนอยู่ในตัว เขาเอง ตั้งแต่บอกว่าหาความสุข ก็เหมือนกับฟ้องว่าตัวเองไม่ค่อยมีความสุข จึงมองหาเที่ยวหาความสุขจากข้างนอก คือจากการเสพอารมณ์ ซึ่งเป็นความสุขที่พึ่งพา ขึ้นต่อสิ่งเสพข้างนอกนั้นๆ แล้วก็ได้แค่สนใจผ่านไปทีหนึ่งคราวหนึ่ง ไม่เป็นความสุขที่ยั่งยืนประจำอยู่ในตัวเอง

แล้วปมหาความสุขนี้ ก็โยงไปที่ชีวิตด้านการอยู่ร่วมสังคม ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ ในสังคมที่พัฒนาแล้ว เจริญทางวัตถุมาก ที่อยู่กันแบบปัจเจกตัวใครตัวมัน ไม่ค่อยจะอบอุ่นด้วยไมตรีสงเคราะห์ แถมมีวิถีชีวิตที่ดำเนินไปในสังคมที่เป็นระบบแข่งขันแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น ก็เจอความกดดัน เบียดแข่ง มีความเครียด ความกังวล ร้อนรน กระทบกระวายเป็นไปถึงปฏิบัติการ เบื่อหน่าย หดหู่ ผิดหวัง ซึมเศร้า เหงาหงอย

ในวิถีชีวิตที่ดำเนินไปนั้น ส่วนสำคัญก็คือ การทำงานหาเลี้ยงชีพ หรือการทำงานในอาชีพ ซึ่งใช้เวลา เร็วแรง พลังงาน ส่วนใหญ่ของชีวิต ปัญหาว่าชีวิตมีความสุขความทุกข์หรือไม่แค่ไหน จึงต้องดูที่นี้ให้จริงจังด้วย

อย่างเรื่องที่เล่าว่า คนทำงานด้วยความเบื่อหน่ายแปลกแยก ใจไม่สบายเลย มองแต่ว่าเมื่อไรจะหมดเวลาสักที มีตู้หยอดตั้งค้อยู่ใกล้ๆ เดี่ยวๆ ก็ไปกดเอาน้ำหวานบ้าง ข้าวโพดคั่วบ้าง มันทอดกรอบ หรืออะไรที่ชอบมาตีมาเคี้ยว นี่คือการระบายความอัดอั้นเบื่อหน่ายออกไป แต่ได้โรคอ้วนมา คนบริโภคมากไม่ใช่สนองความต้องการของชีวิตที่จะมีสุขภาพ แต่เกินความต้องการ จนกลายเป็นการเบียดเบียนชีวิต

ตำราใหญ่ชุดหนึ่งบรรยายความในหัวเรื่องโรคเนื่องด้วยอาชีพ หรืออาชีพิกภาพ (occupational disease) พูดถึงโรคต่างๆ และภาวะเสื่อมเสียสุขภาพ ที่คนทำงานเสี่ยงที่จะประสบในอาชีพนั้นๆ เฉพาะอย่างยิ่งในโรงงานอุตสาหกรรม เช่น จากสารเคมี จากแก๊ส จากโลหะเช่นปรอท จากฝุ่นผงเช่นถ่านหิน จากอุณหภูมิ จากเสียง จากความสั่นสะเทือน ฯลฯ ไปลงท้ายที่โรคจากปัญหาจิตใจ

เขาบอกว่าสภาพจิตตัวร้ายที่เจอกันเป็นสามัญทั่วไปมี ๒ อย่าง คือ ความเบื่อหน่าย (boredom) กับความเครียด (mental stress) ซึ่งอาจเกิดจากความไม่พอใจไม่สนใจในงาน ทำงานซ้ำซาก งานหนักเกินไป ทำให้ไม่ตั้งใจทำงาน ผลงานด้อยต่ำ ทำงานผิดพลาด อาจเกิดอุบัติเหตุ และตัวคนก็ไม่มีความสุข เสื่อมเสียสุขภาพ ทั้งจิตและกาย ทำให้ง่วงงุนหงุดหงิด อ่อนเพลีย ปวดศีรษะ และเกิดโรคต่างๆ ไปจนถึงโรคหัวใจ ลงท้ายบอกวิธีแก้ไขว่า ออกกำลังกายตามสมควร เจริญสมาธิ (meditation) พักผ่อนหย่อนใจ และบำบัดรักษา (“occupational disease.” *Encyclopædia Britannica*, 2014.)

มองกว้างออกไปในโลกเวลานี้ พูดได้ว่าการทำงานอาชีพมี ๒ ระบบใหญ่ คือระบบบังคับ กับระบบเงื่อนไข หรือระบบจำเป็น กับระบบจำใจ หรือระบบฝืนใจ กับระบบจำใจ

ระบบบังคับหรือระบบจำเป็น ก็คือทำตามอำนาจที่ควบคุมสั่งการ ส่วนระบบเงื่อนไข คือระบบเสรีที่จำใจทำงานซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะให้ได้ค่าตอบแทนอันเป็นเหมือนรางวัลที่ค้นหาอยากได้ ทั้ง ๒ ระบบนี้ทำให้เกิดปัญหาแก่ชีวิตจิตใจอย่างที่ได้ว่าแล้ว

ระบบที่ ๓ ซึ่งเป็นทางสายกลาง คือระบบตรงความพอใจ หรือระบบเต็มใจ คือทำงานที่มองเห็นคุณค่าประโยชน์แล้วอยาก ทำให้สำเร็จอย่างดีที่สุด โดยมีทุนที่มุ่งมั่นใจมั่นว่าจะได้เป็น ประกันการครองชีวิตที่ดี เรียกให้สั้นว่า ระบบฉันทะ

สังคมในประเทศที่เรียกว่าพัฒนาแล้วในบัดนี้ ซึ่งได้พัฒนา อย่างสูงนำหน้าทางวัตถุไปไกล ได้ชื่อว่ามั่งคั่งพร้อม กลับ ประสบปัญหามากมายร้ายแรง ทั้งปัญหาชีวิตครบร่างกายและ จิตใจ ปัญหาสังคม ปัญหาธรรมชาติตลอดถึงสิ่งแวดล้อม ทั้งหมด โดยมีอาการปรากฏแก่คน ซึ่งเป็นผู้แสวงผลของการ พัฒนานั้น กลายเป็นวิปริตผิดแปลกไป กลายเป็นโรคอ้วนโยง ต่อไปสู่โรคอื่นๆ ใจเครียดเบื่อหน่ายกันแพร่หลาย เป็นโรค ซึมเศร้ามากขึ้นๆ ถึงขั้นฆ่าตัวตายกันมาก

บริโภคนิยมเหมือนจะเป็นลักษณะสำคัญของอารยธรรม ปัจจุบัน แล้วก็เป็นตัวฟ้องบอกอาการป่วยของอารยธรรมนั้น

ฮิปปีเจียบบหาย

กระแสนิยมสมาธิขยายยืนยาวต่อมา

ท่ามกลางสังคมบริโภคนิยมนี้ ถึงแม้ขบวนการฮิปปีและ ขบวนการสืบเนื่องทั้งหลายจะได้สลายหายไปแล้วบ้าง จืดจาง เลือนรางไปบ้าง ก็ไม่ได้หายหรือจางไปเปล่า แต่ได้เป็นอิทธิพล ทำให้สังคมอเมริกันมีความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เช่น ผ่อนคลาย ปล่อยสบายๆ เบาความเครียดเคร่งครัดในการถือ แบบแผน ตั้งแต่แต่งตัวก็ง่าย ๆ ขึ้น คนหันมาสนใจธรรมชาติเอา ใจใส่ห่วงใยสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สนใจในเรื่องจิตใจมากขึ้น

โดยเฉพาะที่ได้เป็นการปฏิบัติของชีวิต ก็คือการเจริญสมาธิ หรือฝึกสมาธิ (meditation) ดังที่ J. G. Melton ผู้อำนวยการสถาบันศึกษาศาสนาอเมริกัน เขียนไว้ในสารานุกรมฉบับใหญ่ที่รู้จักกันดีว่า (เวลานี้) เกินกว่า ๑ ใน ๕ ของคนวัยผู้ใหญ่ในประเทศตะวันตก ได้ปฏิบัติการเจริญสมาธิแบบใดแบบหนึ่ง ("New Age movement." *Encyclopaedia Britannica*, 2014.)

นอกจากนั้น การศึกษา การสื่อสารทางความคิดความเชื่อต่างๆ ที่มีสถาบันซึ่งเกิดขึ้นใหม่ๆ เช่นอย่าง Naropa เป็นฐานเป็นที่รองรับขับเคลื่อน เวลานานผ่านไป จะเป็นกระแสใหม่ที่กลายเป็นส่วนประกอบร่วมอยู่ด้วยบ้าง กลมกลืนเข้าไปบ้าง ในวิถีชีวิตและสังคมอเมริกัน ความเปลี่ยนแปลงก็จะเป็นไปเองในระยะยาว

ที่เมืองไทยนี้ ในเวลาไม่นาน อิทธิพลนำกระแสจากอเมริกาที่ว่่านั้น ก็มาถึง ที่ปรากฏให้เห็นง่ายๆ ก็คือ หลังจากฮิปปี้โด่งดังในอเมริกาแล้ว คนไทยก็ให้เห็นฝรั่งที่เดินตามถนนในกรุงเทพฯ จำนวนมากแต่งตัวกันอย่างง่ายๆ ผมเผ้า เสื้อ กางเกง รองเท้า ว่ากันค่อนข้างตามสบาย ไม่ต้องถือแบบแผน บางทีเสื้อก็ไม่ใส่ ต่อมา ได้เกิดมีขบวนการนักศึกษา ที่คนหนุ่มไทยเองไม่น้อยแต่งตัวอย่างที่พูดกันว่า ผมยาว-รองเท้ายาง-กางเกงยีนส์ นั่นก็ด้านหนึ่ง

ที่นี้ ลึกลงไปถึงจิตใจ กระแสนิยมสมาธิ ก็เด่นขึ้นมาด้วย เมื่อก็ได้เล่าไปแล้วว่า ที่กรุงเทพฯ ตอนกิ่งพุทธกาล คนไทย หัวเราะเยาะ ใครพูดถึงกรรมฐาน สมาธิ วิปัสสนา จะถูกมองว่า คร่ำครึ พุดเรื่องเหลวไหล แต่เมื่อเกิดวัฒนธรรมสวนกระแสขึ้นในอเมริกาแล้ว ต่อมาไม่นาน ในเมืองไทยนี้ คำว่าสมาธิก็กลายเป็น คำที่มีเกียรติ มีคุณค่าสำคัญ สามารถชูตัวคนที่พุด กระแสตื่น หรือนิยมสมาธิ ก็แพร่ไปในเมืองไทยด้วย

ควรเข้าใจให้ชัดว่า meditation ไม่ใช่สมาธิ แต่เป็นการปฏิบัติ เป็นการฝึกให้เกิดมีสมาธิ หรือให้เข้าถึงสมาธิ อย่างคำพระที่ว่า “เจริญสมาธิ” คือ สมาธิเป็นภาวะจิต ที่สำเร็จได้ถึงได้ด้วย meditation

แต่อย่างที่ว่าแล้ว สำนักศาสนาตะวันออกใหญ่ๆ เด่นดัง ที่เข้าไปตั้งในอเมริกานั้น ส่วนมากไปจากอินเดีย เป็นของฮินดู ดังนั้น สมาธิที่ฝรั่งรู้จักเข้าใจ จึงมักเป็นสมาธิตามความหมายของฮินดู ซึ่งไม่ใช่หลักพระพุทธศาสนา เช่นฝรั่งมักเข้าใจ ความหมายของสมาธินั้นว่า เป็นการเข้าถึงภาวะที่จิตตี๋มด้า ดูดกลืนเข้าไปเป็นหนึ่งเดียวกับพรหมัน หรือเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า หรือภาวะจิตที่สูงสุดถึงจุดหมาย

แต่ในพระพุทธศาสนา สมาธิคือภาวะที่จิตมันแน่ว อยู่กับสิ่งที่รับรู้อันหนึ่งอันเดียวได้ ซึ่งเป็นภาวะที่จิตนั้นพร้อมที่จะใช้เป็นฐานในการทำงานของปัญญา สมาธิอยู่ที่จิต ตัวที่จะพาไปให้ถึงจุดหมาย คือปัญญา

จะพุดเรื่องในเมืองไทยนี้ เลยกลายเป็นว่าได้พุดเรื่องเมืองฝรั่งที่อเมริกามาเย็ดยาว แต่คิดว่าไม่เป็นการใช้เวลาให้เสียเปล่า เพราะเป็นเรื่องที่ควรรู้เข้าใจชัดไว้ให้พอแก่การ

ไม่ว่าจะมองแง่ไหน ถ้าถือว่าเมืองอเมริกาเป็นที่พัฒนา นำหน้า ก็ต้องรู้หน้าทันหลังของเขา ถ้าสังคมไทยรอรับคอยตาม กระแสจากที่นั่น ก็ต้องมีใช้แค่ถูกพัดพาไหลไปตามกระแส แต่ต้องสามารถจัดการปรับแปรผันกระแสนั้นได้ ยิ่งกว่านั้น พุดได้ว่า ในเวลาที่ผ่านมานาน สังคมไทยได้พยายามแสดงตัวให้เห็นว่าเป็นอย่างไร ทั้งที่สภาพของตัวมีใช้เป็นอย่างไรที่พยายามแสดง แกมตัวก็ไม่รู้ไม่เข้าใจมองไม่เห็นสภาพที่ไม่เป็นอย่างนั้นด้วย

กระแสถึงกัน แต่สังคมห่างกัน

ย้อนหลังไปดูเมืองไทยในช่วงใกล้ พ.ศ.๒๕๐๐ ที่ว่าคนสมัยใหม่หันหลังให้วัด มองว่าประเทศนี้มีแต่เนทาน นรกสวรรค์ ทำบุญนิดหน่อยได้อานิสงส์ไปเกิดในสวรรค์มีนางฟ้าเป็นบริวาร เป็นโกฏีๆ และเรื่องอะไรๆ ที่เหลวไหลไม่มีเหตุผล เห็นพระพุทธรูปศาสนาว่าคร่ำครึนั้น ก็มีสำนักหนึ่งที่เหมือนกับเป็นกระแสใหม่เด่นขึ้นมา ซึ่งได้สอนธรรมอย่างเป็นเหตุเป็นผล คือ สอนโมกซ์ ที่ไชยา โดยพุทธทาสภิกขุ ซึ่งทันกับคนสมัยใหม่ชั้นนำที่เรียกว่าปัญญาชน แต่สังคมใหญ่ก็ยังไกลจากกระแสนี้

เมื่อในตะวันตก อย่างในอเมริกา เกิดกระแสนิยมปฏิบัติ meditation กันขึ้นแล้วไม่นาน ที่เมืองไทยนี้ คนในเมืองในกรุง ซึ่งมีวิถีชีวิตระบบสังคมอยู่ในแนวทางตามอย่างตะวันตก และเข้าถึงกระแสความนิยมอย่างตะวันตกนั้น ก็ตื่นตัวตื่นใจ สนใจสมาธิขึ้นมา และคนในเมืองไทยนี้ ที่สนใจหรือปฏิบัติอยู่ก่อนแล้ว ก็มีคุณค่าปรากฏตัวขึ้น

แต่ย้อนกลับไปดูกระแสนิยมสมาธิ-การปฏิบัติธรรม ในเมืองอเมริกา กับในเมืองไทย ที่เกี่ยวโยงกัน

เวลานั้น อเมริกาเจริญรุ่งเรืองมาก เฟื่องฟูด้วยประโยชน์ขั้นทฤษฎีธัมม (ประโยชน์ขั้นตาเห็น เช่น เงินทอง เกียรติยศ ความรุ่งเรืองทางวัตถุ) มีความมั่งคั่งพร้อม เป็นสังคมบริโภคนิยม ผู้คนมีวิถีชีวิตแบบวัตถุนิยม พวกกันหาความสุขจากการเสพบริโภค แต่ความมั่งคั่งพร้อมและความสุขจากการเสพบริโภคนั้น มาพร้อมกับการแข่งขันแย่งชิงกันกับคนอื่น และบีบบังคับกดดันตัวเอง ทำให้จิตใจคับแคบกังวลวุ่นวายไม่มีความสุข คนรุ่นใหม่เบื่อหน่ายทนไม่ได้ พวกกันสลัดทิ้งวิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบคับแคบนั้น ออกจากสังคม ไปหาความโล่งเบาเป็นอิสระ และก็ได้การปฏิบัติเจริญสมาธิเป็นทางออกที่สดใสของชีวิตจิตใจอย่างหนึ่ง ซึ่งนิยมกันขึ้นมา

แต่การกระทำการปฏิบัติในการสร้างในการใช้ประโยชน์ขั้นทฤษฎีธัมมในวิถีชีวิตและระบบสังคม ซึ่งเป็นตัวปัญหาบีบบังคับที่ทำให้พวกเขาสลัดหนีออกมานั้น คนเหล่านี้ก็ไม่ได้ไปแก้ไข และการปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิที่พวกเขาเข้าไปรับเข้าไปร่วมกระทำนั้น โดยทั่วไปก็มุ่งเพื่อให้เป็นทางแก้ปัญหาชีวิตจิตใจที่เขามีติดตัวมา ให้มีความสุขขึ้นมาได้ มิใช่มุ่งให้เต็มตามหลักการในลัทธิของเจ้าสำนักนั้น

ที่นี้ หันมาดูเมืองไทย ดังได้แล้วแล้ว คนที่เข้าร่วมในกระแสนิยมสมาธิ-ปฏิบัติธรรมนั้น โดยทั่วไปเป็นคนในเมืองในกรุง ซึ่งมีฐานะในชั้นดีจนถึงมั่งมีร่ำรวย คือเจริญหรือพร้อมดีแล้วด้วยประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมม์ และที่ไปปฏิบัตินั้น โดยทั่วไปก็เพื่อให้เป็นทางห่างหายจากปัญหาชีวิตจิตใจ มีความสุขในทางของความสงบผ่อนคลาย มิใช่มุ่งมันแน่วไปในทางที่จะบรรลุจุดหมายของการปฏิบัติแห่งพุทธธรรม

ที่ว่าอย่างนี้ ดูคล้ายว่าจะเหมือนกันกับกระแสการปฏิบัติในเมืองฝรั่งนั้น แต่ได้แค่คล้ายในข้อหลัง ส่วนข้อแรกมิใช่เหมือนกัน แต่ห่างไกลกัน จะต้องแยกแยะสักนิดให้เห็นชัดขึ้นสักหน่อย

ดังได้พูดแล้วแต่ต้นว่า ขบวนการสวนกระแสวัฒนธรรมอเมริกันทั้งหลาย เช่นฮิปปี้ นั้น ได้เกิดขึ้นเป็นปฏิกิริยาต่อวิถีชีวิตที่มุ่งหาความสุขจากการเสพบริโภค ของสังคมที่มั่งคั่งพร้อมซึ่งเจริญด้วยประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมม์อย่างดีแล้ว (ที่จริง ลึกลงไปในสังคมที่เรียกว่ามั่งคั่งนี้ ก็มีปมปัญหาที่หนืดเหนียวยิ่งนัก เช่น การแบ่งแยกเหยียดผิว และความยากจนแร้นแค้นซึ่งแฝงซ่อนอยู่ในสังคมที่มั่งคั่งนั้น อันเป็นข้อที่เมืองไทยได้เปรียบ) แต่เมืองไทยนี้เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา ยังยากจน ด้อยประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมม์

อย่างที่บอกแล้วว่า ตอนที่ยุคอเมริกามั่งคั่งนั้น ในเมืองไทย ความเจริญอย่างสมัยใหม่มีแต่ในเมืองในกรุง สังคมไทยส่วนใหญ่เป็นบ้านนอกในชนบท และชาวถิ่นชาวบ้านที่ห่างไกลความเจริญเหล่านั้น ก็ใฝ่ฝันอยากได้ พวกกันมองออกไปหาและรอรับ ความเจริญมั่งมีพร้อมด้วยประโยชน์ที่ภูมิลำเนาเดิม จากเมือง จากกรุง ผลละละทิ้งหรือหันห่างออกไปจากวัด จาก พระพุทธศาสนา จากวัฒนธรรมประเพณีไทย

กระแสการหันห่างจากวัดนี้ยังเป็นมาจนถึงปัจจุบัน ดังที่ ชาวบ้านในถิ่นมากมายเวลานี้ ขณะที่ในด้านหนึ่ง การแสวงหา สร้างประโยชน์ที่ภูมิลำเนา ทั้งการงานอาชีพ ทรัพย์สินเงินทองของ เสพเครื่องใช้ ก็ยังด้อย อีกด้านหนึ่งก็เหินห่างธรรม ไม่มองวัดใน ถิ่นว่าเป็นวัดของหมู่บ้าน หรือเป็นวัดของตัวเอง คนรุ่นใหม่ก็แปลก แยกจากวัด หลายคนไปวัดเฉพาะแต่เมื่อมีงานพิธีเฝ้าศพ และก็ไม่ เคารพพิธีนั้น รับศีลก็ไม่ใส่ใจ เสร็จพิธีก็ตั้งวงเหล้าในวัด บ้างก็ ถึงกับการพนันด้วย

ที่นี้ ทางด้านชาวเมืองชาวกอง การเจริญสมาธิได้เฟื่องฟู ต่อเนื่องมาเรื่อยๆ จนในปัจจุบัน เรียกได้ว่าเป็นกระแสนิยมการ ปฏิบัติธรรม ที่คนในเมืองในกรุงผู้มีฐานะดีจนถึงมั่งคั่งร่ำรวย ปลีกตัวจากธุรกิจการงานและสังคมในเมืองนั้น เดินทางออกไป เข้ากรรมฐาน เจริญสมณะ วิปัสสนา ในสำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ ที่ตั้งอยู่ในชนบท ซึ่งอาจจะจัดเป็น course สำหรับเวลาช่วง สัปดาห์ หรือปักษ์ เป็นต้น

คนมีฐานะดีหรือมั่งมีเดินทางจากเมืองจากกรุง ไปเข้าปฏิบัติในสำนักปฏิบัติธรรมซึ่งอยู่ในชนบท ก็ปฏิบัติกันไป ฝ่ายชาวบ้านในถิ่นมองดูรู้เห็นได้ยินจากในถิ่นไม่ใกล้ไม่ไกลแล้ว บอกว่า อ้อ... ที่ว่าปฏิบัติธรรมๆ คืออย่างนี้เอง มาพบกัน แต่งตัวกันอย่างนี้ เดินกันอย่างนี้ พูดกันอย่างนี้ๆ ทำกิจกรรมอย่างนี้ๆ คือปฏิบัติธรรม ไม่เกี่ยวอะไรกับเรา พวกเราก็อยู่ของเราไป เราไม่ต้องปฏิบัติธรรม

เรื่องที่พูดมานี้ คือบอกว่า คนเมืองคนกรุงคนมีฐานะหรือผู้มั่งมี จะไปปฏิบัติธรรมเอาประโยชน์ชั้นสัมปราย (ประโยชน์ล้ำลึกเลยตาเห็น) หรือจะเอาชั้นปรมาตถะอะไร ก็ปฏิบัติไป ก็ดีละ เป็นการเอาการปฏิบัติธรรมส่วนยอดมาช่วยฟื้นฟูจิตปัญญาของผู้ที่ตั้งตัวได้ในประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมมแล้ว

แต่ในเมื่อยังมีชีวิตอยู่ท่ามกลางประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมมนี้ คนกลุ่มนี้ก็ต้องปฏิบัติธรรมในการใช้ในการปฏิบัติต่อประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมมนี้ให้ได้เป็นอย่างดีด้วย

ความนิยมสมาธิ การปฏิบัติธรรมในขั้นนั้น เป็นกุศลภavana เป็นบุญกิริยาที่ดีมาก แต่การปฏิบัติธรรมมิใช่มีแค่นี้ ควรเป็นการปฏิบัติธรรมที่ครบตามหลัก ตรงตามเรื่อง

แล้วที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือ จะต้องให้ชาวถิ่นชาวบ้าน ให้ประชาชนคนส่วนใหญ่ (ที่ค่อนข้างถูกละเลย) ปฏิบัติธรรมให้ได้ ประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมมอย่างเพียงพอ เป็นเรื่องสำคัญอันดับหนึ่งของสังคมนี้

จะปฏิบัติธรรม ฟังเห็นธรรมทั้งระบบ ครบกระบวนการ ทั้งลำดับขั้นตอน และความสัมพันธ์

พุทธธรรมนั้นเริ่มจากการรู้ความจริงที่เป็นธรรมชาติของธรรมชาติ แล้วโดยใช้ความรู้นั้น หรือบนฐานของความรู้นั้น จึงปฏิบัติตามกระบวนการขั้นตอนของการทำเหตุปัจจัยให้เกิดผลที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่คนตลอดจนทุกสิ่งที่เกี่ยวข้อง

นี่คือ เป็นหลักการใหญ่ของพุทธธรรมว่า เพราะความจริงเป็นอย่างนี้ เราจึงต้องปฏิบัติอย่างนี้ เมื่อต้องการผลนี้ จึงต้องทำเหตุปัจจัยนี้

เริ่มด้วยความจริงหลักใหญ่ว่า อวิชชาปัจจยา สงขาร... เพราะขาดความรู้จริงแจ่มแจ้ง ก็คิดพูดทำเสียหายไม่ถูกต้อง ไม่ได้ผลดี จึงเกิดเป็นประดาปัญหา ที่เรียกคำเดียวว่าทุกข์ขึ้น จึงต้องสร้างความรู้ พัฒนาปัญญาขึ้นมาให้รู้ทัน แล้วเอาความรู้ธรรมดามาใช้แก้ปัญหาก็ทุกข์ดับหายไป แค่นี้ก็พูดได้ในจำนวนหนึ่งว่าเป็นทั้งหมดของพระพุทธศาสนา

อย่างที่บางที่พูดกันว่า ทำ meditation เจริญสมาธิ ให้มีความสุข แต่ที่จริงไม่ใช่เจริญสมาธิเพื่อความ สุข ความสุขเป็นผลพลอยมาเองในการเจริญสมาธิ (สุขเป็นบาทฐานของสมาธิ) ที่แก่นั้นฝึกสมาธิเพื่อทำจิตให้พร้อมที่จะใช้งานในการพัฒนาปัญญา อย่างนี้จึงจะถูกต้องตามขั้นตอนในกระบวนการปฏิบัติ ดังนี้ เป็นต้น

ในที่นี้ จะพูดถึงกระบวนการและระบบธรรมในการปฏิบัติอย่างสั้นๆ ไว้ พอได้เค้าความเข้าใจ ๒ - ๓ ชุด

เริ่มด้วย หลักมูล ที่เป็น จุดตั้งต้น ๓ อย่าง คือ

๑. มีแดนดินถิ่นอาศัยเป็น **รมณีย์**
๒. มีใจชื่นชมอยากทำอะไรๆ ให้ดีงามด้วย **ฉันทะ**
๓. มีพื้นใจชื่นบานแจ่มใสด้วย **ปราโมทย์**

สามอย่างนี้ พึงมีไว้ใช้เป็นประจำตั้งแต่ต้นไปจนถึงจุดหมาย คือลู่ถึง วิชา วิมุติ วิสุทธิ สันติ สุข เกษม นิพพาน

ข้อ ๑ **ถิ่นรมณีย์** ถูตามหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าไว้เองว่า ก่อนตรัสรู้ จะทรงบำเพ็ญเพียร ได้เสด็จไปทรงหาถิ่นสถานที่เหมาะ

เมื่อเสด็จถึงอุรุเวลา บนฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ได้ตรัสว่า

“รมณียะ วต ภูมิภาโค”

“ผืนแผ่นดินถิ่นนี้ รมณีย์จริงหนอ มีไพรสณฑ์ร่มรื่น น้ำชื่นบาน ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำใส เย็นชื่นใจ ชายฝั่งทำน้ำก็ราบเรียบ ทั้งโคจรคาม (แหล่งอาหาร) ก็มีอยู่โดยรอบ เป็นถิ่นสถานอันเหมาะจริงหนอ ที่จะบำเพ็ญเพียร”...

แล้วลงประทับนั่ง ตรัสว่า “อลมิท ปธานาย” – “ที่นี่ละ เหมาะที่จะบำเพ็ญเพียร” แล้วประทับบำเพ็ญเพียรอยู่ที่นั่นจนได้ตรัสรู้

จึงพูดได้ว่า ถิ่นรมณีย์ เป็นที่ตั้งต้นของพระพุทธศาสนา

ถิ่นอุรุเวลาอันรมณีย์นั้น มีโพธิรุกขมูล คือร่มพระศรีมหาโพธิ์ ที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งตรัสรู้ เป็นตัวแทน หรือเป็นสัญลักษณ์ นี้คือ รุกขมูล โคนต้นไม้ ซึ่งท่านหมายถึงบริเวณที่มีร่มเงาต้นไม้นี้ เป็นสื่อให้นำใจนึกถึงรมณีย์

“รุกขมูล” เป็นเสนาสนะ คือที่นั่งที่นอนที่อยู่อาศัยพื้นฐาน
ของพระสงฆ์

เมื่อพระภิกษุจาริกถือธุดงค์เดินไป ก็เรียกว่าไปรุกขมูล
แล้วก็ได้ถือกันมาเป็นหลักเป็นประเพณีว่า

พระสงฆ์จาริกไปๆ พอใกล้เข้าพรรษา ก็จะหาวัดหาที่พัก
ในถิ่นรมณีย์ ที่จะเข้าอยู่จำพรรษา

พระที่ไปปฏิบัติธรรมในป่า ก็เลือกที่เป็นรมณีย์

คนจะสร้างวัด ก็สร้างวัดให้เป็นที่รมณีย์

พระอยู่วัด ก็ดูแลรักษาวัดให้รมณีย์

ชาวบ้านที่ดี ก็มีสมานฉันท์ร่วมแรงร่วมใจกันทำบุญด้วย
การทำที่ทำกินถิ่นอาศัยของชุมชนให้รมณีย์

ข้อ ๒ **ฉันทะ** ความพอใจชื่นชมยินดีอยากทำให้คนสัตว์
และสิ่งสรรพอยู่ในสภาวะดีงาม เข้าถึงภาวะที่เลิศล้ำเต็มเปี่ยม
สมบูรณ์ เป็น “มูล” คือเป็นที่มา เป็นต้นกำเนิดของธรรมทั้งปวง
เช่นแสดงออกเป็น เมตตา กรุณา ตามพุทธพจน์ที่ว่า “อนุทมูลกา
...สพเพ ธมฺมา” – “ธรรมทั้งปวง มีฉันทะเป็นมูล” (ขง.ทสก.๒๔/๕๘/๑๑๔)
ธรรมที่มักตามติดฉันทะมาเป็นแฝด ก็คือ วิริยะ ความเพียรแก้ตัว
กล้ามุ่งหน้าบุกฝ่าไปให้สำเร็จลุล่วงถึงจุดหมาย

ข้อ ๓ **ปราโมทย์** คือความชื่นบานแจ่มใสใจโปร่งโล่ง เป็น
จุดตั้งต้นที่แสดงถึงการเริ่มก้าวไปในทางของการปฏิบัติธรรมที่
จะดำเนินไปถึงจุดหมาย พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ทุกคนเป็นผู้
มากด้วยปราโมทย์ คือมีปราโมทย์ประจำเป็นพื้นใจ ใครไม่มี
ปราโมทย์ อย่าว่าจะไปถึงนิพพานเลย แค่อสมาธิ ก็ไปไม่ไหว

กระบวนการปฏิบัติธรรมให้ถึงสมาธิ คือ

ปราโมทย์ → ปีติ → ปัสสัทธิ (ผ่อนคลาย) → สุข → สมาธิ

ที่นี้ กระบวนการใหญ่ของการปฏิบัติที่เดินหน้าไปตลอดจนจุดหมาย เรียกว่า *ปามุขชมูลกกรรม* คือ ธรรมมีปราโมทย์เป็นมูล ๙ (นว ปามุขชมูลกา ธมมา, เช่น *ช.ปฎิ.๓๑/๑๘๒/๑๒๕*) คือ

ปราโมทย์ → ปีติ → ปัสสัทธิ → สุข → สมาธิ →
ยถาภูตญาณทัศนะ → นิพพิทา → วิราคะ → วิมุตติ

มูล ๓ ข้อนี้อาศัยกันและหนุนกันไปตลอด เช่นว่า

มีฉันทะขึ้นชมสภาวะที่ติงาม พอเจอธรรมณีย์ ก็ขึ้นบานแจ่มใสได้ ปราโมทย์ พบเห็นอะไรไม่ธรรมณีย์ ก็มีฉันทะอยากทำให้มันสดใสงดงามขึ้นมา เป็นธรรมณีย์ แล้วยังมีปราโมทย์ ว่างใจ นำไปสู่ความสุข แล้วยังเป็นอยู่ปฏิบัติธรรม ทำการทั้งหลายให้ดียิ่งขึ้นไป ด้วยใจที่มีกำลังแห่งฉันทะนั้น

มองดูปัญหาของบริโภคนิยมที่พูดถึงข้างต้น ถ้าใจคนมีปราโมทย์อยู่เป็นประจำ ก็ไม่ต้องอัดอั้นไปด้วยความคิดที่จะหาความสุข เพราะมีปราโมทย์เป็นความพร้อมที่จะมีความสุขอยู่ในตัวเองตลอดเวลาอยู่แล้ว ไม่ต้องไปคิดหาความสุข มีแต่จะสร้างจะพัฒนาความสุขได้ด้วยการสนองฉันทะของตัวเอง

พอมีฉันทะขึ้นมาแล้ว ที่นี้ก็อยากทำงานปฏิบัติภาวนาใสใจจริงจังอย่างมีความสุข ทำงานจนลืมกินลืมนอน ไม่มีความเบื่อหน่ายอัดอั้นหรือความเครียดที่จะต้องชดเชยหรือระบายคลายออกไปด้วยการกินเสพเครื่องดื่มของกินเหลือเพื่อที่จะพาให้เป็นโรคอ้วนทำร้ายตัวเอง และไม่ระดมทัพบกบรรดาขยะของเสียที่จะเป็นภาระเกินกำลังระบบรักษาสุขภาพของธรรมชาติ ไม่ต้องทำลายสิ่งแวดล้อมให้เสียหาย

แถมความรักภรรยา มีฉันทะที่ทำให้ปราโมทย์ ก็เป็นหลักประกันพื้นฐานที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่ยอมให้สิ่งแวดล้อมเสียหายเสื่อมไปจากภาวะที่เป็นภรรยา

มูลทั้ง ๓ นี้ เป็นเรื่องใหญ่ พุดไว้เท่านี้ก่อน สรุปอีกทีว่า

๑. มีถิ่น **ภรรยา** ที่ธรรมชาติงามอุดมเหมาะสมที่จะอยู่อาศัยทำกิจกรรมกิจการ

๒. มี **ฉันทะ** ชื่นชมสภาวะที่ดีงาม อยากทำสิ่งทั้งหลายให้เลิศล้ำสมบูรณ์

๓. มี **ปราโมทย์** ชื่นบานแจ่มใสเป็นประจำในจิตใจ

หลักภรรยา ที่ลืมนั่นไป ชวนกันฟื้นขึ้นใหม่ ทำทั่วถิ่นไทยให้งามรื่นรมย์

การมีที่อยู่ที่ทำกินถิ่นอาศัยเป็นภรรยาดี ท่านถือมาว่าเป็นเรื่องสำคัญ พระพุทธเจ้าตรัสบ่อย คัมภีร์ทั้งหลายพูดกันแล้วพูดกันอีก ถึงกับถือเป็นหลักว่า

ถิ่นภรรยาดีมีคุณสมบัติที่เป็นองค์ประกอบ นับได้ ๔ อย่าง

เริ่มด้วย **ฉายาทกสมบัติ** คือสมบัติพร้อมด้วยร่มไม้และสายน้ำ หรือมีน้ำอุดม ร่มรื่นด้วยพฤกษา คือมีแหล่งน้ำ และต้นไม้พืชผลนานาพันธุ์ คุณสมบัติข้อแรกนี้เป็นเกณฑ์สำคัญที่ขาดไม่ได้

ข้อต่อไปก็สำคัญ ได้แก่ **ภูมิภาคสมบัติ** คือ มีภูมิประเทศ พื้นดินพื้นที่ บริเวณ บรรยากาศ ที่สะอาด เรียบร้อย ไร้ชยะ ไม่สกปรกรกรุงรัง พร้อมด้วยสายลม และแสงแดด ท้องฟ้าสดใส ไร้หมอกควัน น้ำดู น่าเดิน สบายขา สบายตา ปลอดภัย

ต่อจากนั้นก็ **บุคคลสมบัติ** พูดสั้นๆ ว่า เป็นถิ่นคนดี ไม่มีคนร้าย ได้เสวนากัลยาณชน

แล้วลงท้ายด้วย **คมนาคมนสมบัติ** ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป มีทางไปมาไม่ลำบาก ให้ถึงโดยสวัสดิ์

“รมณีย์” เป็นที่บรรจบ เป็นจุดที่ประสานเสริมกัน ระหว่าง สุขภาวะแห่งชีวิตของคน กับธรรมชาติที่คงอยู่ในสภาพดี เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูล

เมื่อเป็นรมณีย์ ก็คือคนมีชีวิตอยู่ได้ดี มีใจสดชื่นรื่นรมย์ พร้อมกับที่ธรรมชาติก็ยังคงสดชื่นสงบอยู่ได้เป็นปกติดี

ถ้าเมื่อใดธรรมชาติเสียหาย เช่นฝุ่นควันมากมาย คนหายใจอึดอัด ใจสดชื่นรื่นรมย์ไม่ไหว ก็ไม่เป็นรมณีย์ นี่คือรมณีย์ เป็นเครื่องตรวจสอบ เป็นตัวพิสูจน์ความดำรงอยู่ดีมีสุขภาวะ ทั้งของชีวิตคน และของธรรมชาติที่แวดล้อมให้คนได้อาศัย

พอเจอรมณีย์ คนมีใจสดชื่นรื่นรมย์ การปฏิบัติธรรมก็เริ่มต้นทันที นั่นคือ ใจเกิดมีฉันทะ พอใจ ชื่นชม ยินดี พร้อมด้วย ปิติปราโมทย์ คือสดชื่น เบิกบาน แจ่มใส อิ่มใจ ปลื้มใจ เปิดทางให้ก้าวไปเป็นสมาธิได้ง่าย

คนจะมีชีวิตอยู่ได้ดี อยู่กันดี ทำกิจการงานก้าวหน้าไป จะพัฒนาจิตใจ จะพัฒนาปัญญาได้ผลดี ก็ต้องให้เขามีความเป็นอยู่ที่เหมาะที่ดี ท่ามกลางธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทั้งมวล ที่เป็นสภาพเกื้อหนุนชีวิตจิตใจ ที่ว่าเป็นรมณีย์ดังได้ว่ามานี้

รมณีย์ จึงเป็นคำที่ทำนายผู้ปฏิบัติธรรม รวมทั้งบรรดาคนไทย ว่าสามารถพอไหวไหม ที่จะทำได้สภาพรมณีย์ ที่จะเป็นจุดเริ่มต้น เพื่อเปิดทางสู่ความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมขั้นต่อไป และยิ่งๆ ขึ้นไป

อย่างไรก็ดี เรื่องมิใช่แค่นี้ รมณีย์เป็นสภาพดึงดูดเกื้อกูลของสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมทั่วทั้งหมด ซึ่งต้องให้มีอยู่ประจำเป็นปกติ แต่เมื่อมีกิจกรรมทำการอะไรที่ดึงดูดสร้างสรรค์ เป็นงานสำคัญหรือจริงจัง เช่น จะฝึกเจริญสมาธิเป็นช่วงเวลายาวต่อเนื่อง ท่านให้เตรียมสภาพเอื้อให้พร้อมไว้ เรียกว่า สบายทั้ง ๗ (สัปปายะ ๗)

คำว่า “สบาย” นี้ คนไทยใช้กันเป็นคำพูดสามัญติดปากมากที่สุดคำหนึ่ง ที่จริงมาจากคำบาลีว่า “สัปปาย, สัปปายะ” (สัปปาย) และได้มีความหมายเพี้ยนไป

ในภาษาไทย เรามักบอกว่าคนสบาย แล้วก็จบ อาจจะไม่จบ กลับไปเลย แต่ในภาษาบาลี เขาพูดว่าสบายแก่คน เช่นว่า เกสัชสบายแก่คนนั้น ก็คือเหมาะกับผู้ป่วยนั้น ถูกโรค เอื้อแก่เขาที่จะช่วยให้หายโรค ไม่ใช่อย่างที่คนไทยอาจจะเข้าใจว่ายานั้นอร่อยกินได้ง่ายสบายไปเลย, คำสอนธรรมที่สบายแก่คนนั้นๆ ก็คือเหมาะกันเอื้อต่อกำลังปัญญาของเขาหรือตรงกับปัญหาที่จะให้เขารู้เข้าใจได้ชัดเจนช่วยให้คิดแก้ปัญหาได้, ที่อยู่ที่พักสบายแก่เขา ก็คือเหมาะเอื้อให้เขาฝึกสมาธิได้ผลดี ดังนี้ เป็นต้น

เป็นอันว่า “สบาย” แบบของไทย (ปัจจุบัน) กลายเป็นจุดหมายไปเสีย บอกว่าอากาศวันนี้สบาย อ้อ... ดีจัง แล้วก็ลงนอนหลับไปเลย (จะว่าสบายคือเอื้อก็ได้ คือ เอื้อแก่ความซึ่เกียจ) ต่างจากของพระที่ว่า สบาย คือเอื้อแก่การทำกิจทำการ

รวมความว่า “สบาย” ของบาลี คือ “สัปปายะ” แปลว่า เหมาะกัน หนุน เอื้อ เกื้อกูล เกื้อหนุน อาจจะใช้คำว่า “สภาพเอื้อ” คือเอื้อเกื้อหนุนต่อการกระทำหรือการปฏิบัติที่จะให้ไปถึงจุดหมาย เช่นว่าจะฝึกสมาธิ สัปปายะก็จะช่วยเอื้อเกื้อหนุนให้การฝึกนั้นได้ผลบรรลุจุดหมายได้สมาธิโดยง่ายหรือง่ายขึ้น หรือบอกว่าอากาศวันนี้สบาย จะทำงานหรือทำอะไรๆ ก็เหมาะ ช่วยให้ทำได้ดี สำเร็จผลดีและได้ง่าย การทำกิจหน้าที่การงาน การศึกษา การภาวนาทุกอย่าง ก็ต้องการสัปปายะทั้งนั้น

สัปปายะ คือ **สบาย** ที่ท่านรวมมาบอกไว้ มี ๗ ประการ ในที่นี้ จะเรียงลำดับจากวงกว้างรอบๆ เข้ามาหาตัวคนที่เป็นอยู่ หรือผู้ที่จะทำกิจทำการนั้นๆ ดังนี้

๑. อุตุสบาย (อุตุสัปปายะ) คือ มีสภาพแวดล้อม ดินฟ้าอากาศ ภาวะของฤดูกาล ที่เอื้อ เช่น ไม่ร้อนเกินไป ไม่หนาวเกินไป ดินน้ำฟ้าอากาศสะอาดสดใ สไม้อึดอัด ช่วยให้กายใจกระปรี้กระเปร่า จิตผ่องใสเบิกบาน พร้อมทั้งจะปฏิบัติกิจทำหน้าที่การงาน

๒. เสนาสนสบาย (เสนาสนสัปปายะ, อาวาสสัปปายะ ก็ว่า) มีเสนาสนะหรืออาวาส คือที่นั่งที่นอน ที่อยู่อาศัย เช่น กุฏิ หรือ บ้านเรือน ที่มั่นคง ปลอดภัย ใช้งานดี ไม่มีสิ่งรบกวนหรือชวนรำคาญ

๓. โคจรสบาย (โคจรสัปปายะ) คือ ที่โคจร หมายถึง ห้องถื่น ย่าน ละแวก ที่จะพึงแวะเวียนไปเป็นประจำ เพื่อหาของกินของใช้ สำหรับพระคือที่ไปบิณฑบาต หรือสำหรับชาวบ้าน ได้แก่ ย่านร้านค้า ที่จ่ายตลาด แหล่งอาหารและเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป ไปได้สะดวก แต่ไม่ทำให้พลุกพล่านวุ่นวาย

๔. อาหารสบาย (อาหารสัปปายะ, โภชนาสัปปายะ ก็ว่า) คือ มีโภชนาหารเพียงพอ มีรสชาติตามสมควร แต่ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ

๕. บุคคลสบาย (บุคคลสัปปายะ) คือ ไม่มีคนร้ายโจรขโมยที่จะต้องหวาดระแวง มีแต่คนดี คนมีไมตรี คนที่ถูกกัน คนเหมาะสมที่จะได้พูดคุยฟังพาอาศัยกัน มีคนที่ เป็นกัลยาณมิตร ท่านผู้ทรงธรรมทรงปัญญา หรือเป็นครูอาจารย์ที่จะได้ไปพบปะสนทนาไต่ถามข้อธรรม ไปซักถามปรึกษาหาความรู้แก้ไขประดาข้อสงสัย

๖. ภัตสสบาย (ภัตตสัปปายะ, ภัตตสรวนสัปปายะ ก็ว่า) คือ มีการสื่อสารพูดจาได้พูดได้ฟังสนทนาสากัจฉากันในเรื่องราวที่นำไปเจริญจิตใจเจริญปัญญา เกื้อหนุนการศึกษาเล่าเรียนปฏิบัติให้ก้าวหน้า และฟังเรื่องราวข่าวสารที่เป็นประโยชน์

๗. อิริยาบถสบาย (อิริยาบถสัปปายะ) คือ ในการที่จะเป็นอยู่เป็นไป ได้อาศัย ใช้ประโยชน์จากสบายทั้ง ๖ ข้อที่ว่ามานั้น เราต้องดำเนินชีวิตคืบเคลื่อนไปด้วยอิริยาบถ ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน

เพราะฉะนั้น จึงต้องให้อริยาบท ๔ นั้นดำเนินไปด้วยดี คล่องสบาย ไม่ติดขัด โดยรู้จักบริหารอริยาบถนั้นๆ เช่นว่า ให้สม่ำเสมอ ให้สมดุล เหมาะกับความถนัดของบุคคล และให้เกื้อกูลแก่สุขภาพ แล้วก็ใช้งานให้เหมาะกับปฏิบัติการณ์ในการศึกษาเล่าเรียนเจริญภาวนาที่ได้ว่ามา

เป็นอันว่ารวมเป็นสัปปายะ คือ สบาย ๗ ประการ ซึ่งพระได้แนะนำสอนกันเป็นประเพณีปฏิบัติสืบมาแต่โบราณ จะอยู่ที่ไหน ในกุฏิ ที่โรงเรียน สร้างบ้านเรือนอยู่อาศัย ก็ให้ได้สบาย ทั้ง ๗ ประการนี้

ปฏิบัติการต้นทาง ไม่ทำ จู่ๆ มาเพียรตอนท้าย อาจกลายเป็นเลื่อนลอย

ผู้ที่ได้เล่าเรียนฟังธรรมมาบ้าง พอคุ่นกับศัพท์แสงถ้อยคำ ย่อมได้ยินได้รู้จักคำว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) ก็ให้ว่าเป็นหลักสำคัญที่พระพุทธเจ้าตรัสย้ำอยู่เสมอ

หลักนี้บอกว่า การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องได้ผลจริง ต้องเป็นธรรมานุธรรมปฏิบัติ แล้วธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือปฏิบัติอย่างไร โดยทั่วไปแปลกันมาตามสำนวนเก่าว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม แล้วปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมนั้น คืออย่างไร?

ถ้าจะให้เข้าใจ ก็ค่อยๆ แปรยกเยื้องออกไป เช่นว่า ปฏิบัติธรรมน้อยคล้ายแก่ธรรมใหญ่, ปฏิบัติธรรมข้อย่อยสอดคล้องกับธรรมข้อใหญ่, ปฏิบัติธรรมข้อย่อยสอดคล้องจวบกับกับธรรมหลักใหญ่, ปฏิบัติธรรมข้อย่อยสอดคล้องกลมกลืนเข้ากันกับธรรมหลักใหญ่ อย่างนี้คงพอเห็นเค้า พอจะอธิบายต่อไปให้เข้าใจ

ในที่นี้ ก็แยกคำออกมาได้เป็น **ธรรม** คือธรรมข้อใหญ่ หรือธรรมที่เป็นหลักใหญ่ กับ **อนุธรรม** คือธรรมน้อย หรือธรรมข้อย่อย ลงท้ายว่า **ปฏิบัติ** รวมกันมีความหมายว่า ปฏิบัติธรรมข้อย่อยๆ ทั้งหลายให้เป็นทางที่จะนำพาเข้าถึงหรือให้เกิดธรรมใหญ่

ธรรม = ธรรมข้อใหญ่ หรือธรรมที่เป็นหลักใหญ่ หมายถึง **โลกุตระธรรม** (มรรค-ผล-นิพพาน)

อนุธรรม = ธรรมน้อย หรือธรรมข้อย่อย หมายถึง **บุพภาคปฏิบัติ** (ข้อปฏิบัติเบื้องต้น)

พูดง่าย ๆ ว่า ที่จะปฏิบัติธรรมนั้น ไม่ใช่จู่ ๆ จะปฏิบัติธรรมใหญ่คือโลกุตระธรรมขึ้นมาทันที แต่ต้องปฏิบัติธรรมเล็กๆ น้อยๆ ข้อย่อยๆ ทั้งหลาย ที่เรียกรวมกันว่า **บุพภาคปฏิบัติ** คือข้อปฏิบัติเบื้องต้น หรือข้อปฏิบัติต้นทาง ให้ได้ผลเป็นจริงขึ้นมาก่อนตามลำดับ ซึ่งจะนำหน้าพาไปให้ถึงธรรมข้อใหญ่คือโลกุตระธรรมได้ตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยของมันเอง

ที่นี้ก็ถามว่า **อนุธรรม** หรือ **บุพภาคปฏิบัติ** นั้น คือธรรมข้อย่อยอะไรบ้าง? คราวนี้ต้องว่ากันยาว แต่บอกเป็นหลักไว้ก่อนว่า ได้แก่ **จรณะ ๑๕** เดียวจะพูดเล็กน้อย

บุพภาคปฏิบัติ นั้น ใช้ในความหมาย ๒ ระดับ ที่พูดข้างบนนั้นเป็นความหมายทั่วไป ซึ่งกว้างที่สุด คือหมายถึงข้อปฏิบัติต้นทางของการปฏิบัติหมดทั้งระบบจบทั้งกระบวนการ

แต่อีกอย่างหนึ่งคือใช้ในความหมายจำเพาะ โดยยกธรรมที่เป็นผลสำเร็จอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาตั้งแล้วบอกว่า ธรรมต่อไปนี้ เป็นบุพภาคปฏิบัติของธรรมนั้นๆ

ดังตัวอย่าง ยก “อริยผล” ขึ้นมาตั้ง ถามว่าอะไรเป็น
บุพภาคปฏิบัติของอริยผล ก็ตอบง่ายหน่อยว่า อริยมรรคเป็น
บุพภาคปฏิบัติของอริยผล

ที่ยากขึ้นหน่อยแต่น่ารู้ ถามว่าอะไรเป็นบุพภาคปฏิบัติ
ของ “ฌาน” (ฌานเองเป็นส่วนหนึ่งของบุพภาคปฏิบัติในระบบ
ใหญ่ที่นำสู่โลกุตระธรรมอยู่แล้ว)

ตอบง่าย ๆ ก็ว่า บุพภาคปฏิบัติ ของ “ฌาน” = ปราโมทย์
ปีติ ปัสสัทธิ สุข และสมาธิ

หรือตอบว่า บุพภาคปฏิบัติ ของ “ฌาน” = ละนิวรณ์ ๕
ก็ได้ความเท่ากัน

ที่นี้ ย้อนไปพูดถึงระบบใหญ่ที่ครอบคลุมหมดทั้ง
โลกุตระธรรมด้วย ที่ว่า บุพภาคปฏิบัติ ได้แก่ จรณะ (ธรรมเครื่อง
ดำเนินไปถึงวิชา) ๑๕ นั้น^๑ ในที่นี้ไม่ต้องการให้ยืดยาว แต่จะ
พูดย่อไว้ ๓ ข้อ (ข้อ ๒-๓-๔)

[ข้อ ๑ คือ สีสังวร ความสำรวมในศีล พูดง่าย ๆ ว่ามี
ความประพฤติดี ไม่เสียหาย เป็นผู้สุจริต ข้อนี้เป็นคุณสมบัติ
พื้นฐานตามปกติ ขอผ่านไป]

๒. อินทรีย์สังวร สำรวมอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
หมายความว่า รู้จักใช้อินทรีย์ ปกครองอินทรีย์ได้ ใช้อินทรีย์เป็น
ใช้ตาหูเป็นต้น รับรู้ ดูฟัง โดยไม่ตกเป็นเหยื่อหรือเป็นผู้ถูกกระทำ
แต่เป็นผู้กระทำ ได้เรียนรู้ รู้ทันโทษ มองเห็นประโยชน์

^๑ จรณะ ๑๕ คือ สีสังวร อินทรีย์สังวร โภชนเมตตัตถมุตา ซาคริยานุโยค สัทธรรม ๗ (สัทธา
หิริ โอตตปปะ พหุลัจจะ วิริยะ สติ ปัญญา) ฌาน ๔ (พ.๑.๓๐/๕๔๗/๒๗๒)

คนที่ใช้อินทรีย์ไม่เป็น ปกครองอินทรีย์ไม่ได้ นั่น เห็นอะไร ไม่ถูกหู ไม่ถูกตา รู้สึกไม่ชอบใจ ก็ว่ามันไม่ดี แล้วก็โกรธ คิดขัดเคือง ไม่สบายเดือดร้อนใจตัวเอง เห็นอะไรถูกหูถูกตา ชอบใจ ก็ว่ามันดี อยากได้ออยากเอา ใจวุ่นวอนอยู่นั่น อย่างนี้เรียกว่า ถูกอารมณ์ ถูกสิ่งที่รับรู้มันมันทำเอา ถูกมันครอบงำ ถูกมันปั่นมันจูงมันชักพาลากไป

ส่วนคนที่ปกครองอินทรีย์ได้ ใช้อินทรีย์เป็นนั่น เขาใช้ตาหู เป็นต้น รับรู้ ดู ฟัง ด้วยใจเป็นกลางไม่เสียตุล ไม่ถูกความรู้สึกดีร้ายชอบชังทำให้เอนเอียงไป ไม่ถูกมันปั่นมันจูงให้เป็นไปต่างๆ ไม่อยู่แค่ว่า อะไรถูกหูถูกตา ก็ว่าดี อะไรไม่ถูกหูไม่ถูกตา ก็ว่าไม่ดี แต่มีสติตั้งหลักได้ และใช้ปัญญาารู้เข้าใจ ได้เรียนรู้สิ่งนั้นว่าดีร้ายเป็นคุณเป็นโทษอย่างไร จะปฏิบัติต่อมันอย่างไร และเก็บความรู้ที่นั่นไว้ใช้ประโยชน์ได้ต่อไป เป็นการรับรู้เรียนรู้ที่เป็นด้านหน้าของการศึกษา

๓. โภชนะมัตตัญญุตตา รู้จักประมาณในการบริโภค บริโภค ด้วยปัญญา กินเสพพอดีที่จะได้ประโยชน์สมคุณค่าที่แท้ของมัน หลักนี้สำคัญอย่างไรไม่ต้องบรรยาย ตั้งแต่จำเป็นสำหรับสุขภาพร่างกายเป็นต้นไป ว่าตามยุคสมัยก็คือแก้ปัญหาบริโภคนิยม ถือกันมาเป็นหลักเบื้องต้นของการศึกษา อย่างที่ให้พระเถรพิจารณาเข้าใจเหตุผลคุณโทษ แล้วบริโภคให้ได้ประโยชน์

หลายวัด ก่อนจะฉัน ให้พระเถรสวดบทพิจารณาอาหาร เหมือนเป็นการเตือนสติ พร้อมกัน เรียกว่าบท “ปฏิสังขยา-โย” ขอยกคำแปลมาให้ดูดังนี้

ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วโดยแยกกาย (คือพิจารณาโดยใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างดีแล้ว คำนึงถึงเหตุผลแล้ว) จึงฉันอาหารบิณฑบาต (โดยรู้ตระหนักว่า ที่ฉันนี้)

- มิใช่เพื่อจะเอาสนุกสนาน มิใช่เพื่อเห็นแก่เอร็ดอร่อยหลงมัวเมา มิใช่เพื่อเอาสวยเอางาม มิใช่เพื่อแต่งเนื้อหนังมังสาอวดโอ้โชว์ว่าง
- แต่ฉัน เพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ ให้ชีวิตดำเนินไป
- เพื่อระงับความหิว หรือการขาดอาหาร อันเป็นภาวะบีบคั้นเบียดเบียนร่างกาย
- เพื่ออนุเคราะห์พรหมจริยะ (เพื่อเกื้อหนุนชีวิตที่ดงามอันประเสริฐ เพื่อมีกำลังเล่าเรียนศึกษา เกื้อหนุนการฝึกฝนพัฒนาชีวิต)

โดยการ (รับประทานด้วยพิจารณา) อย่างนี้ เราจะระงับเวทนาเก่า (แก้ความทุกข์ร้อนกระวนกระวายเนื่องจากความหิวได้) กับทั้งจะไม่ให้เกิดเวทนาใหม่ (เช่น ไม่อึดอัด ท้องเสีย เป็นต้น เนื่องจากรับประทานมากเกินไป หรือกินของไม่ดีมีพิษ)

- และเราก็จะมีชีวิตดำเนินไปได้ เราจะสามารถยตราชีวิตไป
- พร้อมทั้งจะเป็นการบริโภคที่ไม่มีโทษ บริสุทธิ์ ปราศจากข้อเสียหาย
- แล้วก็เป็นอยู่ผาสุกด้วย

๔. ชาคริยานุโยค ประกอบความเพียรในการทำกิจของผู้ตื่น ไม่เห็นแก่หลับแค้นนอน ใช้เวลาให้มากพอในการทำกิจหน้าที่ของตนอย่างมีสติ เช่น เป็นพระภิกษุ ก็ตื่นให้มากพอ และในเวลาส่วนมาก ก็มานั่ง มาจงกรม ปฏิบัติในการชำระจิตให้บริสุทธิ์ปราศจากนิวรณ์

ธรรม ๓ ข้อ คือ การรู้จักใช้อินทรีย์ ตา หู ฯลฯ ดูฟังเป็น (อินทรีย์สังวร) ความรู้จักพอดีในการกินเสพ (โภชนมัตตัญญูตา) และการเพียรทำกิจของผู้ตื่น (ชาคริยานุโยค) ดังว่านี่ เป็นธรรมชุดหนึ่งของมันเอง เรียกว่า **อปฺนณกปฏิปทา** แปลว่า การดำเนินชีวิตที่ไม่ผิดพลาด หรือการปฏิบัติที่ถูกต้องทางแน่แท้ ควรฝึกกันตั้งแต่เด็ก

นี่เป็นตัวอย่างของธรรม ที่เป็นอนุธรรมอยู่ในบุพภาค ปฏิปทา ใครจะเป็นนักปฏิบัติ ควรทำให้ได้ ธรรมจำพวกนี้ บางอย่างก็จำเป็น บางอย่างก็ไม่ถึงกับจำเป็น แต่สมควรใจทำ เป็นการปฏิบัติเสริมได้ เช่นอย่างจุดดงค์

ปฏิบัติธรรมให้ครบทั้งระบบ

จบถึงจุดหมายของชีวิต

การปฏิบัติธรรมที่ครบหลัก ตรงเรื่อง ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมอย่างผู้ไม่ประมาท เป็นบัณฑิต มีพุทธพจน์บอกไว้ว่า (เช่น *สุ. ขิติ. ๒๕/๒๐๑/๒๔๑*)

ชฺปมตฺโต ชฺโง อตฺเถ อธิคฺคณฺหาติ ปณฺชิตฺโต
 ทิฏฺฐเส ฌมฺเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สฺมปรายิกโ
 อตฺถภาสิสมฺยา ธิโร ปณฺชิตฺโตติ ปวฺจจติ ฯ

แปลว่า: ผู้ไม่ประมาท เป็นบัณฑิต ย่อมจับเอาประโยชน์ไว้ได้ครบทั้ง ๒ คือ ประโยชน์ในทิฏฐธัมม (ประโยชน์ในภาวะที่ตาเห็น) และประโยชน์ในสัมปราย (ประโยชน์เลยตาเห็น), เพราะลู่ถึงประโยชน์ที่เป็นจุดหมาย จึงเรียกธีรชนว่าเป็น "บัณฑิต"

๑. ประโยชน์ในทิฏฐิธัมม์ หรือจุดหมายที่ตาเห็น หมายถึง ประโยชน์ในชีวิตปัจจุบันทันตา หรือประโยชน์ที่เป็นเรื่องตามองเห็น เรียกเต็มคำว่า “ทิฏฐิธัมมิกัตถะ” ได้แก่

- ก) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค อายุยืน
- ข) มีเงินมีงาน มีอาชีพสุจริต พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ
- ค) มีสถานภาพดี เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม
- ง) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าพอใจ

การปฏิบัติธรรม หมายถึงการกระทำดำเนินการที่จะให้ประโยชน์เหล่านี้เกิดขึ้น และใช้มันปฏิบัติต่อมันอย่างถูกต้อง เช่น รักษาสุขภาพ ด้วยการรู้จักประมาณในการเสพบริโภค (โภชนาการที่ถูกต้อง) กินพอดี กินด้วยปัญญา รู้จักสร้างสัปปายะ ใช้เวลาเป็น หรือในเรื่องทรัพย์สินเงินทอง ก็ขยันหมั่นเพียรแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ไม่ใช่วิธีเลวร้าย ได้มาแล้ว เลี้ยงตัวเลี้ยงครอบครัว ให้มีหน้าเป็นสุข และแจกจ่ายแบ่งปัน ใช้ทรัพย์ทำการดีงามบำเพ็ญประโยชน์ มีปัญญารู้จักใช้ทรัพย์ให้ได้สมคุณค่าที่แท้ของมัน ไม่ติด ไม่สยบ ไม่มัวเมา มีใจเป็นอิสระ กินใช้ทรัพย์อย่างรู้เท่าทัน ไม่ให้เกิดโทษมีทุกข์เพราะทรัพย์นั้น

๒. ประโยชน์ในสัมปราชัย หรือจุดหมายเลยตาเห็น หมายถึง ประโยชน์เบื้องหน้าคือชีวิตในอนาคต ภาพหน้า หรือประโยชน์ที่ล้ำลึกเลยตาเห็น คือประโยชน์ทางจิตใจและทางปัญญา เรียกเต็มคำว่า “สัมปราชัยกัตถะ” เช่นว่า

- มี ศรัทธา มีหลักการและจุดหมาย ที่ทำให้อุ่นใจเข้มแข็ง โดยมั่นใจด้วยปัญญา
- มี คีล ที่สามารถภูมิใจในชีวิตที่สะอาดสุจริต

- มี จาคะ ที่ทำให้ห่อใจในชีวิตมีคุณค่าที่ได้มีน้ำใจเสียสละ เป็นผู้ให้และได้ทำประโยชน์
- มี ปัญญา ที่ทำให้แกล้งกล้ามั่นใจในการดำเนินชีวิตที่จะ แก้ไขปัญหาจัดการกิจให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ประโยชน์ชั้นสัมปรายณ์^๑ ที่เป็นเรื่องในระดับสูง บางทีก็เรียกชื่อแยกออกไปให้สังเกตได้ชัดว่า ปรมัตถะ หรือ ปรมัตถ์^๑ แปลกันว่าประโยชน์อย่างยิ่ง คือเป็นจุดหมายสูงสุด พูดสั้นๆ ว่า ได้แก่ วิชา วิมุตติ วิสุทธิ สันติ สุข เกษม นิพพาน การปฏิบัติธรรมในระดับนี้ พูดง่าย ๆ ก็ ได้แก่ สมถะ วิปัสสนา ซึ่งรวมทั้งการเจริญสมาธิอยู่ในตัว อย่างที่คนสมัยนี้มากมายเรียกการปฏิบัติธรรมด้วยความเข้าใจที่จำกัดอยู่แค่นี้

อัตถะ คือประโยชน์ที่มุ่งหมายนี้ แยกอีกแบบหนึ่งเป็น ๒ เหมือนกัน คือ

๑. ชัตตัตถะ ประโยชน์ตน ตั้งแต่ทรัพย์สินเงินทองของตา เห็น ลี้กเลยศตาเห็นเข้าไปถึงคุณสมบัติในตัว เช่น การศึกษา ความเพียรพยายาม ขยัน อุตุน เมตตา กรุณา สติ สมาธิ ปัญญา จนถึงการบรรลุวิชา วิมุตติ วิสุทธิ สันติ สุข เกษม นิพพาน

๒. ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น คือ การช่วยเหลือทำให้คนอื่น ๆ ได้ มี เข้าถึงประโยชน์ที่ว่าแล้ว เหล่านั้น

(บางครั้งก็ขอยละเอียดเป็น ชัตตัตถะ ๓ คือมีข้อ ๓. ว่า คุภยัตถะ ประโยชน์ร่วมกันทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งตนเอง และผู้อื่น เป็นส่วนรวม)

^๑ ในพุทธพจน์ คือที่พระพุทธเจ้าตรัส ทรงระบุไว้ ๒ อย่าง คือ ๑. ทิฏฐุชัมมิกัตถะ และ ๒. สัมปรายิกัตถะ โดยทรงรวมปรมัตถะไว้ใน ๒. แต่ในคัมภีร์ชั้นอธิบาย มีการแยกปรมัตถ์ออกมาจัดเป็น ๓. ปรมัตถะ (เช่น พุ.ม.๒๙/๒๙๒/๒๐๕)

พุทธพจน์ที่ตรัสสอนให้ทำประโยชน์ครบทั้งสองด้านสองฝ่ายที่ว่านี้ พบบ่อยมากในพระไตรปิฎก

ข้อตะ ๒ (หรือ ๓) สองชุดนี้ เป็นหลักใหญ่ของการปฏิบัติธรรมที่ครอบคลุมทั่วทั้งหมด

ที่นี้ ในขั้นต้น ปฏิบัติธรรมให้ได้ประโยชน์ขั้นที่ฐฐฐฐมีอย่างไร?

เริ่มแรก ตั้งตัวให้มั่นอยู่ได้ในวินัย มีความประพฤติสุจริต ที่เรียกว่ามีศีล รวมทั้งละเว้นอบายมุขทั้งหลาย แล้วก็ปฏิบัติหลักธรรมเพื่อสร้าง ประโยชน์ขั้นที่ฐฐฐฐมี ที่รู้จักกันมากหน่อย คือ ชุดที่ว่าด้วยการทำกรงานอาชีพหาเงินให้มีทุนทรัพย์ไว้อย่างดี ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

๑. อุฏฐฐฐฐสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น ทำกรงานอาชีพด้วยความพากเพียร พร้อมด้วยวิมังสา ใช้ปัญญาเลือกเฟ้นวิธีจัดทำดำเนินการให้สำเร็จอย่างดี
๒. อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา ดูแลถนอมทรัพย์ที่หามาได้ให้อยู่ดีปลอดภัย
๓. กัลยาณมิตรตตทา มีกัลยาณมิตร โดยรู้จักเลือกหาคนดีมีปัญญา ที่จะทรงตัวไว้ด้วยกัน และมาพบปะสนทนา ถกถ้อยปรึกษา และศึกษาเยี่ยงอย่างคุณสมบัติที่ดี
๔. สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตแต่พอดี รู้ทันไว้ถึงช่องหดหายและทางเพิ่มขึ้นไปของทุนทรัพย์ เป็นอยู่พอเหมาะ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ฝืดเคือง หารายได้เหนือรายจ่ายเป็นสำคัญ

ธรรมที่จะปฏิบัติต่อประโยชน์ขั้นที่ภูษุทธิมม มีอีกมากมาย เช่น ในด้านสุขภาพ อย่างที่ตรัสเรื่องมัตตัญญุตตา ความรู้จักประมาณในการบริโภค รู้จักพอดี แก่พระเจ้าปเสนทิโกศล และในด้านการดำเนินชีวิตทั่วไป และการอยู่ร่วมในสังคม ก็มียึดยาวเต็มทั้งสิ่งคาลกสูตร ที่ถือว่าเป็นวินัยของชาวบ้าน (คิหิวินัย)

ปฏิบัติธรรมอย่างง่าย ๆ จะได้การพัฒนาที่ยั่งยืน

ธรรมที่พูดมานั้น โดยมากเป็นการทำหน้าที่ทำความดีตามความถูกต้องของตนเอง แต่ต้องไม่ลืมไม่มองข้ามการปฏิบัติธรรมเพื่อประโยชน์ขั้นที่ภูษุทธิมมนี้ ที่เป็นเรื่องเพื่อส่วนรวม หรือของกลาง ดังเช่นคำตรัสของพระพุทธเจ้า ที่เราทั้งหลายควรถือเป็นหลักสำคัญ ตามพระคาถาที่ว่า (ส.ส.๑๕/๑๔๖/๔๖)

ชารามโรปา วนโรปา	เย ชนา เสดุการกา
ปปัญจ อุกุทปณญจ	เย ททนต์ อุกุสสย
เตถั ทิวา จ รัตโต จ	สทา ปุณณั ปวทตติ
ธมมัญจา สีสสมปณนา	เต ชนา สคคคามิโน ๗

แปลว่า: ชนเหล่าใด ปลุกสวัน ปลุกป่า สร้างสะพาน (ทำทางข้ามทางผ่าน รวมทั้งจัดเรือข้ามฟาก) จัดบริการน้ำดื่ม ชุดบึงบ่อสระน้ำ ให้ที่พักอาศัย บุญของชนเหล่านั้น ย่อมเจริญงอกงาม ทั้งคืนทั้งวัน ทุกเวลา ชนเหล่านั้น ผู้ตั้งอยู่ในธรรม ถึงพร้อมด้วยศีล เป็นผู้เดินทางสวรรค์

การปลูกป่า ปลูกสวน ชุดบึงบ่อสระน้ำ ทำถนนหนทาง สร้างสะพาน สร้างศาลา ให้ที่อยู่ที่พักอาศัย อะไรเหล่านี้ เป็นการบำเพ็ญกิจสาธารณะเพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน เป็นการปฏิบัติธรรม เพื่อประโยชน์ขั้นทิวฐธัมมของคนทั่วไป หรือส่วนรวมร่วมกัน จัดว่าเป็นการทำบุญใหญ่ขั้นพื้นฐาน ท่านจึงถือเป็นงานสำคัญ และสรรเสริญไว้มาก

การทำบุญตามพระคาถานี้ ชาวพุทธตั้งแต่พุทธกาล สืบกันมาตลอดสมัยโบราณ รู้เข้าใจกันดี ตามหลักฐานที่มีมากมาย ในพระไตรปิฎก และทำกันเรื่อยมาจนกระทั่งในเมืองไทย สมัยก่อน ได้เข้ามาอยู่ในวัฒนธรรมแห่งความมีน้ำใจ

การปลูกสวนปลูกป่า ชุดบ่อน้ำสระน้ำนี้ โยงไปถึงหลักคำสอนสำคัญเรื่อง “รมณีย์”

จนมีตำนานที่พระน้ามาเทศน์มาสอนประชาชนในเมืองไทยนี้เรื่อยมาตั้งแต่โบราณ คือเรื่องมฆมาณพผู้รักความสะอาดเรียบร้อยงดงาม วิริมาชำระจัดสรรทำหมู่บ้านให้รมณีย์แล้วก็มีหนุ่มๆ ชาวถิ่นมาร่วมสมานฉันท์ ขยายงานบุญทำหมู่บ้านให้รมณีย์

งานบุญที่สำคัญ เริ่มตั้งแต่ทำให้มีบริเวณที่เรียบรื่น มีถนนหนทางที่สะอาดสัญจรได้คล่องสะดวกปลอดภัย มีแหล่งน้ำพร้อมไว้ ถ้าไม่มี ก็ช่วยกันขุดบ่อน้ำสระน้ำขึ้นมา สร้างศาลาที่พักคนเดินทาง หรือที่คนยากไร้จะได้อาศัย ปลูกสวน ปลูกป่า ให้เป็นที่รื่นรมย์ชื่นชมใจ

ปฏิบัติธรรม ครบระบบ จบกระบวนการ

คือการศึกษา ๓ ออกเป็น ภาวนา ๔

เมื่อก็ได้บอกว่า พอเจอรมณีย์ การปฏิบัติธรรมก็เริ่มต้นได้ทันที บางคนคงสงสัยว่า เป็นอย่างนั้นได้อย่างไร

“รมณีย์” เป็นเรื่องของการรับรู้ คือการเห็น ได้ยิน เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการติดต่อสื่อสารกับโลก โดยทางทวาร คือช่องทางรับรู้-เรียนรู้ทั้งหลาย ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนังแล้วจึงเข้าไปถึงใจ

คนเราอยู่ในโลกนี้ ก็ดำเนินชีวิตไปด้วยการติดต่อสื่อสารกับโลก ตั้งแต่เกิดมา อย่างที่พูดกันว่าตั้งแต่ “ลืมตาดูโลก” ในเมื่อชีวิตของเราดำเนินไปด้วยกันกับการรับรู้-เรียนรู้ ทางทวารคือ ตา หู มีการดู เห็น ฟัง ได้ยิน เป็นต้นอย่างนี้ เรามีการรับรู้เมื่อใด เราก็จึงปฏิบัติธรรมไปเมื่อนั้นได้เลย ที่ว่าปฏิบัติธรรมนั้น ในที่นี้ก็คือฝึกการรับรู้ตนเอง ฝึกอย่างไร พูดอย่างง่ายๆ ว่า ฝึกให้การรับรู้เป็นการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้เป็นอย่างไร ยังต้องว่ากันอีกยาว ในที่นี้ ว่ากันไว้แค่นี้ก่อน ว่าเฉพาะเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังพูดกันอยู่ว่าการรับรู้รมณีย์นี้ เป็นการรับรู้ที่ดี ทำให้เกิดผลดีหลายอย่างดังได้ว่าไปแล้ว

ที่นี้ ตามความหมายในแง่ที่ว่ามานี้ ตัวคนหรือกาย ก็คือเป็นที่รวมหรือชุมนุมของช่องทางรับรู้สื่อสารนั่นเอง พูดง่ายๆ ว่าตัวคนนี้เป็นชุมทางหรือเป็นที่รวมของการสื่อสารกับโลกทั้ง ๕ ช่องทางนั้น จึงเรียกเป็นคำบาลีว่า “เบญจทวารกาย” เรียกสั้นๆ ว่ากาย

การปฏิบัติธรรม ที่ว่าเป็นการฝึกนั้น ก็คือการศึกษา เรียกเป็นคำบาลีว่าสิกขา การศึกษานั้นทำให้คนพัฒนาคือมีการพัฒนา การพัฒนานี้เรียกเป็นคำศัพท์ธรรมว่า “ภาวนา” ดังนั้น การศึกษาที่ฝึกการรับรู้ของเบญจทวารกาย ก็ทำให้เกิดการพัฒนาของเบญจทวารกายนั้น เรียกว่า เบญจทวารกายภาวนา เรียกให้สั้นว่า กายภาวนา เป็นต้นทางของการพัฒนาชีวิตในด้านอื่นๆ ทั้งหมด

การศึกษา หรือศึกษานั้น มี ๓ ด้าน เรียกว่า ไตรสิกขา พูดง่ายๆ ว่าคือ ศิล สมาธิ ปัญญา ซึ่งครอบคลุมการปฏิบัติธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น และทำให้เกิดการพัฒนา ที่เรียกว่า ภาวนา ๔ แดน ตั้งแต่กายภาวนาที่ว่าแล้วนั้น ต่อไปอีก ๓ ภาวนา เรียงลำดับดังนี้

๑. กายภาวนา พัฒนากาย คือ มีเบญจทวารกายที่ได้พัฒนา ให้รู้จักรับรู้เรียนรู้ กินใช้เสพบริโภคพอดีได้เต็มคุณค่า อยู่อย่างสร้างสรรค์เกื้อกูลในโลกของวัตถุและธรรมชาติ
๒. ศิลภาวนา พัฒนาศิลปะ คือ มีพฤติกรรมที่ได้พัฒนา รู้จักสื่อสารสัมพันธ์กับเพื่อนมนุษย์ อยู่อย่างสร้างสรรค์เกื้อกูลในโลกมนุษย์คือสังคม ที่มีบรรยากาศเอื้อให้จิตใจพัฒนา
๓. จิตตภาวนา พัฒนาจิต คือ มีจิตใจที่เจริญออกงามในคุณธรรม มีสมาธิ เข้มแข็งมั่นคง และสงบสุขเบิกบานผ่องใส ให้เป็นฐานที่ดีของการพัฒนาปัญญา
๔. ปัญญาภาวนา พัฒนาปัญญา คือ มีปรีชารู้คิดเข้าใจ หยั่งเห็นความจริงของกฎธรรมดาแห่งความเปลี่ยนแปลงและระบบสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย ที่จะให้เป็นอยู่อย่างมีสติไม่ประมาท สามารถใช้ปัญญาจัดทำดำเนินการทั้งหลาย แก้ไขปัญหาดับทุกข์ภัยได้สำเร็จ มีสุขเป็นอิสระแท้จริง

จุดบอดของมนุษย์อยู่ที่นี่: มีทุกข์ภัยให้ต่อสู้ ก็เจริญขึ้นไป พอสุขสบาย ก็เฉื่อยชาหาความเพลิดเพลิน ก้าวไม่ไหว

การปฏิบัติธรรมทั้งหมด ได้แสดงหลักทั่วไป พูดไว้โดยรวบรัด จัดว่าครบทั้งระบบ จบทั้งกระบวนการ พอสมควรให้พร้อมที่จะปฏิบัติแล้ว เรื่องจบได้แค่นี้ แต่มีปมที่มักทำให้ชักช้าติดขัดอย่างสำคัญอันต้องให้เตือนไว้ คือข้อปฏิบัติมีพร้อมแล้ว แต่คนที่จะปฏิบัติไม่เริ่ม กลายเป็นว่าทางมีอยู่แล้ว แต่ต้องรอคนที่จะเดิน นี่คือปัญหาบางอย่างที่ตัวคนผู้ปฏิบัติ ที่จะทำการปฏิบัติให้เกิดขึ้น

คนเรานี้ ที่อยู่สบายๆ ถ้ามีอะไรควรจะทำ ก็มักเรื่อยเฉื่อยหรือผัดเพี้ยน บางทีก็ถึงกับปล่อยปละละเลย อាកารอย่างนี้เรียกว่า ความประมาท จึงมักต้องรอให้เกิดความจำเป็นเร่งรัด เช่นถูกบังคับ หรือเกิดมีภัย จึงจะขมิขมันกระตือรือร้นขึ้นมา เข้าทำนองที่ว่า พวกมนุษย์ปุถุชนนี้ เมื่อถูกทุกข์บีบคั้น มีภัยคุกคาม จึงลุกขึ้นดิ้นรนขวานขวาย พากันก้าวไปได้ แต่พอพ้นภัยสุขสบายก็หลงละเลิงเฉื่อยชา แล้วก็พากันติดเพลินจมปลัก

เรื่องของมนุษย์ ที่จะต้องมี ความไม่ประมาทอยู่กับตัวนี้เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสเน้นเป็นประจำ ถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง ถึงกับตรัสเป็นปัจฉิมวาจา คือพระดำรัสสุดท้ายก่อนพุทธปรินิพพานว่า “จงทำการให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาท” (... อปปมาเทน สมปาเทถ, ที.ม.๑๐/๑๔๓/๑๘๐)

ความไม่ประมาท มีความสำคัญครอบคลุมธรรมทุกอย่างทั่วทั้งหมด อย่างที่เรียกกันมาว่าเหมือนรอยเท้าช้าง

นี่คือ ว่าตามที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พระเจ้าปเสนทิโกศลว่า

“ดูกรมหาบพิตร ความไม่ประมาท เป็นธรรมเอกที่ยึดเอาไว้ได้ซึ่งประโยชน์ที่มุ่งหมายทั้งสองอย่าง ทั้งประโยชน์ชั้นทิฏฐิธัมม์ และประโยชน์ชั้นสัมปราย์ เหมือนดั่งว่า รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่สัญจรไปบนแผ่นดิน ไม่ว่าชนิดใดๆ ทั้งหมดรวมลงได้ในรอยเท้าข้าง ฉะนั้น” (ส.ส.๑๕/๓๗๙/๑๒๖)

พูดกันง่ายๆ ว่า ธรรมทุกอย่าง ที่จะรู้เข้าใจ จะใช้ จะปฏิบัติ รวมทั้งหลักทั้งหลายที่ได้ยกมาอธิบายข้างต้น ถ้าคนประมาทเสียอย่างเดียว ก็มีไว้เปล่าๆ ไม่เกิดประโยชน์ เหมือนนอนหลับอยู่ในตู้เก็บคัมภีร์ ส่วนตัวคนที่ประมาท ก็อยู่ในทางแห่งความตาย ในทางของความเสื่อมสลายหายชะงะของตัวเอง

คนที่จะไม่มีความไม่ประมาทได้จริงเท่านั้น หาได้ยากอย่างยิ่ง มนุษย์ทั่วๆ ไปก็เป็นอย่างที่ว่าเมื่อกี้ คือ เมื่อไม่มีทุกข์ภัยอยู่สบาย ก็ผลิตเพลินเชื้อยชา มั่วสุมเฮฮากันไป ต้องให้ถูกความจำเป็น บังคับ เมื่อถูกทุกข์บีบบังคับ มีภัยคุกคาม ถ้าไม่มัวเกียะแยังวิวาท วุ่นวายกันเอง ก็ลุกขึ้นดิ้นรนชวนชวายุสู้ภัย พาให้เข้มแข็งก้าวหน้าไปได้ เป็นความไม่ประมาทอย่างหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นความไม่ประมาทเทียม คือมิใช่เป็นความไม่ประมาทที่เกิดจากสติปัญญา บอกให้ แต่เป็นการดิ้นรนหนีภัยและต่อสู้ตามคำสั่งบังคับของสัญชาตญาณ โดยมีปัญญาเป็นตัวตามช่วยสนองให้สำเร็จผล

อารยธรรมที่รุ่งเรืองก้าวหน้าอยู่ในเวลานี้ ก็เจริญขึ้นมาด้วยการดิ้นรนต่อสู้ อย่างที่คนสมัยนี้ชอบพูดถึงความสำเร็จทางสังคม เช่นปาวประกาศด้วยความภูมิใจว่า freedom - เสรีภาพนี้ เขาได้มาด้วย struggle คือการดิ้นรนต่อสู้

ประวัติอารยธรรมเต็มกลืนไปด้วยคำว่า war-สงคราม conquest-การพิชิต conflict-ความขัดแย้ง struggle-การดิ้นรนต่อสู้ competition-การแก่งแย่งแข่งขัน พูดยรวมๆ ก็คือการดิ้นรนต่อสู้ อย่างที่นักประวัติศาสตร์พูดสรุปกันได้ เช่น นักประวัติศาสตร์คนสำคัญของฝรั่งเศส ชื่อ Jules Michelet บอกว่า "...ประวัติศาสตร์ไม่มีอะไรมากไปกว่าเรื่องของ การดิ้นรนต่อสู้ที่ไม่รู้จักจบสิ้นนี้"^๑

นักเขียนอเมริกันท่านหนึ่งกล่าววาทะไว้แรงหน่อยว่า "อารยธรรมก็คือหนึ่งแเกาะ ที่ความป่าเถื่อนเป็นอนารยะแฝงตัวซ่อนอยู่"^๒

ตามที่ว่ามานี้ เห็นได้ว่า ตลอดประวัติศาสตร์ของอารยธรรมปัจจุบัน ที่ยาวนานนักหนา นี้ มนุษย์ก็ยังสามารถพัฒนาไปได้ไม่ถึงไหน เขาเจริญมาได้ด้วยแรงขับของสัญชาตญาณเป็นตัวนำ อย่างที่ว่า เพราะถูกทุกขบีบคั้นถูกภัยคุกคาม จึงลุกขึ้นดิ้นรน ขวนขวาย ทำให้เจริญก้าวหน้ามาได้ แต่ถ้าไม่ต้องเผชิญทุกขภัย อยู่สบาย คนก็มักงายเฉื่อยชาหาแต่ความเพลิดเพลินไปวันๆ ถ้าไม่จมลงไปในความเลื่อม ก็ไม่ก้าวไปไหน

อย่างในอเมริกา เมื่อบ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองมั่งคั่งพร้อมพรั่งขึ้นมาแล้ว เห็นว่าคนชกจะเฉื่อยชาอ่อนแรงลงไป ก็เน้นย้ำกันให้ ขั้วดิ้นระบบแข่งขันของสังคมให้เครียดเขม็งไว้ คนจะได้โหมกำลังที่จะเอาชนะกัน และจะได้ขั้วดิ้นความเจริญให้ก้าวต่อไป

^๑ ดูข้อความเต็มว่า: "With the world a war began, which will end with the world, and not before: that of man against nature, of the spiritual against the material, of freedom against fate. History is nothing more than the account of this unending struggle." Jules Michelet (1798–1874), French historian. *L'histoire universelle. Encarta® Book of Quotations* © & (P) 1999.

^๒ "Civilization is the lamb's skin in which barbarism masquerades." Thomas Bailey Aldrich (T.B.) (1836-1907), U.S. writer, editor. Ponkapog Papers, "Leaves from a Notebook" (1903). *The Columbia Dictionary of Quotations*. © 1993 by Columbia University Press.

เมื่อไม่มัวนั่งเฉยเฉื่อยชา แต่ดิ้นรนต่อสู้มุ่งหน้าเอาชนะ ก็
 ต้องหาความรู้ ต้องฝึกต้องศึกษาหาทางทำการให้สำเร็จ ทำให้
 เจริญก้าวหน้าไม่หยุด แต่เป็นความเจริญที่ไม่เกื้อกูลให้พอกแก่สมดุลง

ดูอย่างเหล่าชนอเมริกันที่สร้างชาติขึ้นมา นับแต่พวก
 Pilgrim Fathers ขึ้นฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก ในปี 1620/
 ๒๑๖๓ แล้วเข้าสู่ยุค Frontier บุกรุกขยายดินแดนมุ่งหน้าไป
 ตะวันตก โดยมีชีวิตที่อยู่ในความประมาทไม่ได้เลย เต็มไปด้วย
 สงคราม การรบราฆ่าฟัน การแย่งชิงดินแดน การเลี้ยงซีพมจัญ
 ภัย และการทาสผู้เป็นอยู่อย่างยากแค้นลำเค็ญ เป็นเวลายาวนาน
 ๓๐๐ ปี ชนะฝรั่งเศส ชนะสเปน เปลื้องตัวเป็นอิสระจากเจ้า
 อาณานิคมอังกฤษ จนพิชิตอินเดียนแดงเสร็จสิ้น ได้แผ่นดินสุด
 ระยะทาง ๓,๐๐๐ ไมล์ จดฝั่งแปซิฟิก จบยุคในปี 1890/๒๔๓๓

ในการดิ้นรนต่อสู้สู่ความสำเร็จได้ความยิ่งใหญ่นี้ นอกจาก
 ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุแล้ว ชนชาวอเมริกันก็ได้พัฒนา
 ชีวิตจิตใจของตนเอง อย่างที่นักประวัติศาสตร์บอกว่า ชีวิตแห่ง
 การดิ้นรนผจญบุกฝ่าต่อสู้มายาวนาน ๓๐๐ ปี บนแผ่นดินที่อุดม
 ด้วยโอกาสแห่งอเมริกานี้ ได้ทำให้คนชาตินี้ มีนิสัยกร้าน แต่หูดา
 ไวก์ไฝสอดรู้ เป็นคนช่างคิดประดิษฐ์ข้าวของ มีความกระตือรือร้น
 ไม่หยุดนิ่ง ขาดความละเมียดละไม แต่มีพลังที่จะทำการใหญ่ให้
 สำเร็จ ไฝเสรี ตัวใครตัวมัน ชอบประชาธิปไตย ไฝทางวัตถุนิยม

แต่ก็มีนักประวัติศาสตร์อีกพวกหนึ่งมองในทางค่อนข้าง
 ตรงข้ามว่า ชนอเมริกันที่สร้างชาติมานี้ มีความกล้าหาญ และ
 ความสำเร็จ ที่มาด้วยกับการกดขี่ข่มเหงรังแก ความละโมภ
 และการทำลายธรรมชาติ

เอาละ จะตีจะร้ายอย่างไร ก็รวมความได้ว่า อารยธรรมปัจจุบันนี้ เจริญก้าวหน้ามาด้วยการดิ้นรนต่อสู้รุกรานทำลายทั้งมนุษย์ด้วยกันและธรรมชาติ อย่างที่ว่าแล้ว ใจมนุษย์นั้นมุ่งที่จะกำราบ ปราม เอาชัยชนะ ขึ้นสู่ความยิ่งใหญ่ ได้เป็นผู้พิชิต มีอำนาจบังคับ เข้าครอบครอง แย่งชิงทรัพยากร เอาเปรียบกันทั้งอย่างชัดๆ และอย่างไม่ให้รู้ตัว มิใช่คิดจะแก้ไขทุกข์ภัย ที่จะทำอะไรให้ดีขึ้นจริงๆ นี่คือมิใช่เป็นเรื่องของความไม่ประมาทที่แท้ แต่เป็นเรื่องของแรงขับเคลื่อนของสัญชาตญาณพาไป ให้ใช้สติปัญญาเพียงเป็นตัวตามสนอง อารยธรรมที่เป็นมาอย่างนี้ จึงได้เจริญอย่างแผงเชื้อไฟ และอบปัญหา ทั้งปัญหาชีวิต ปัญหาจิตใจ ปัญหาสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อม อย่างที่ได้ว่าแล้ว เรียกว่าเป็นอารยธรรมที่ไม่ปลอดภัยต่อการเบียดเบียน

ถ้าความไม่ประมาทมา

ไม่ต้องเถียงกันว่า จะดีกว่า หรือจะเก่งกว่า

ปัญหาของอารยธรรมเวลานี้ เป็นเรื่องร้ายแรงถึงขั้นที่ว่า โลกนี้จะเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ได้ยั่งยืนต่อไปแค่ไหน แต่ไม่ใช่เรื่องที่จะพูดให้ยาวความในที่นี่ ปัญหาด้านต่างๆ ก็ได้พูดมาอย่างกว้างๆ พอสมควรแล้ว ในที่นี้ ขอเอาข่าวสารปลุกย่อยมาบอกกันให้เห็นภาพของปัญหาเล็กน้อย

โลกเวลานี้เจริญก้าวหน้าไปไกล ถึงขั้นมีความเจริญที่เป็นภัยเป็นอันตรายมากขึ้น อีกทั้งความเจริญนั้นก็ขัดกันในตัวมันเอง เป็นปัญหาที่น่าจะใช้คำพระว่า อุกโตโกฏิกปัญหา แปลว่า ปัญหาสองขั้ว หรือปัญหาที่ติดตันทั้งสองข้าง ไปข้างไหนก็ไม่ได้

ท่านที่อยู่ใกล้ๆ ได้พบข่าวใหม่เรื่องเมืองจีน นำมาให้ดูว่า
ที่เมืองจีน อุตสาหกรรมกำลังเติบโต เมื่อมีโรงงานมากขึ้น ก็
ต้องใช้กำลังไฟฟ้ามากขึ้น แต่ถ้าโรงไฟฟ้าถ่านหินผลิตไฟฟ้ามาก
ขึ้น ก็จะปล่อยก๊าซคาร์บอนที่ก่อมลพิษมากขึ้น ทางกรจึงต้อง
ปิดโรงไฟฟ้าให้เหลือน้อยลง แต่เมื่อการผลิตไฟฟ้าลดลง โรงงาน
ก็ต้องปิดมากขึ้น แต่เมื่อโรงงานปิดมากขึ้น อุตสาหกรรมก็จะไม่ได้

นี่คือปัจจุบัน แต่ปัญหาต่างๆ เป็นมานานแล้ว เมื่อ
บ้านเมืองเจริญขึ้น ก็ใช้พลังงานมากขึ้น ต้องหาแหล่งพลังงานให้
เพียงพอ เมื่อราว ๕๐ ปีก่อนนี้ ที่เมืองไทย คนตื่นกันมากกว่า ใน
อเมริกา เขาสร้างโรงไฟฟ้าปรมาณูกันแล้ว (สมัยนั้น คนเรียกว่า
โรงไฟฟ้าปรมาณู ลูกระเบิดปรมาณู ยังไม่รู้จักใช้คำว่านิวเคลียร์) เราจะ
สร้างโรงไฟฟ้าปรมาณูกันใหม่ ถึงจะลงทุนสร้างราคาแพง แต่จะ
ได้พลังงานมากพอ ทั้งราคาถูกลง และไม่มีควันพิษ

แต่ถึงปี ๒๕๒๒/1979 มีข่าวใหญ่สะเทือนโลกว่าเกิด
อุบัติเหตุในอเมริกา ที่โรงไฟฟ้าปรมาณูบนเกาะ Three Mile
Island แม้จะแก้ไขระงับเหตุได้เร็วไว มิได้ก่อภัยพิบัติจาก
กัมมันตภาพรังสีมากมายกว้างไกลออกไปอย่างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์
Chernobyl ที่ยูเครน ในสหภาพโซเวียต ซึ่งระเบิด ในปี
๒๕๒๙/1986 แต่ในเมืองไทยก็ดูเหมือนจะเลิกพูดถึงการสร้าง
โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ แม้แต่ในอเมริกาเอง ซึ่งเวลานั้นมีโรงไฟฟ้านิวเคลียร์กว่า
๑๐๐ แห่งแล้ว ก็ชะงัก มิได้สร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ใหม่เพิ่มขึ้นอีก
แม้แต่โรงที่สร้างเสร็จแล้ว รออยู่ เท่าที่ทราบ ก็ไม่ให้เปิดเดินเครื่องจนบัดนี้

เรื่องภัยกัมมันตภาพรังสีจากพลังงานนิวเคลียร์นั้น ไม่เฉพาะจากอุบัติเหตุเท่านั้น แม้แต่ในยามใช้งานได้ดีเป็นปกติ ก็ติดปัญหาขยะหรือกากนิวเคลียร์ (nuclear waste) ซึ่งทิ้งที่ไหนไม่ได้ทั้งนั้น แต่จะเก็บรักษาไว้ที่ไหนให้มันคงปลอดภัยจริงโดยแน่ใจว่า จะไม่มีอะไรซึมเข้าข้างใน ไม่มีอะไรไหลออกข้างนอก ไม่แตกไม่รั่วเพราะการกระแทกกระเทือนเช่นจากแผ่นดินไหว จนกว่ามันจะเสื่อมหมดกัมมันตภาพรังสีไปเองในเวลาเกินกว่าพันปี

ตัวอย่างปัญหาก็เช่นที่อเมริกานั้นแหละ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เสาะหาศึกษาแล้ว ถึงปี ๒๕๒๕/1982 ได้ตกลงว่าจะสร้างที่เก็บขยะนิวเคลียร์ ซึ่งมีปริมาณ 36,290 metric tons ไว้ที่ภูเขา Yucca Mountain ในทะเลทรายเนวาดา แล้วก็ยังศึกษากันต่อมาอีกจนถึงปี 1988 รัฐบาลจึงตกลงว่าเอาที่นั่น แต่ก็ถกเถียงทดลองกันต่อมาอีกจนถึงปี ๒๕๔๕/2002 ประธานาธิบดี George W. Bush จึงตกลงเอาจริงประกาศออกมาว่า ให้สร้างที่เก็บขยะนิวเคลียร์ไว้ที่ภูเขา Yucca Mountain (ใกล้เมือง Las Vegas) แต่ชาวรัฐเนวาดาพากันคัดค้าน

คราวนั้น ตำราใหญ่ (Encyclopaedia Britannica) บันทึกไว้ว่า ผู้ว่าการรัฐเนวาดา (Nevada Gov. Kenny C. Guinn) ได้เป็น CEO ระดับรัฐคนแรก ที่ออกมา veto ยับยั้งคำวินิจฉัยของประธานาธิบดี เป็นอันคว่ำคำสั่งของประธานาธิบดีนั้นลงไป แต่รัฐสภาให้ถอนปฏิบัติการของรัฐเนวาดา และให้ฟื้นคำสั่งของประธานาธิบดีกลับมา

แม้กระนั้น รัฐเนวาดาก็ไม่ยอมถอย แต่ได้เอาเรื่องขึ้นศาลสหรัฐ ผู้ความกับ DOE คือกระทรวงพลังงานของอเมริกันต่อไป (๗ ปีต่อมา ถึงปี 2009 รัฐบาลอเมริกันบอกว่าเลิกคิดเอาภูเขา Yucca เป็นที่เก็บขยะนิวเคลียร์แล้ว)

เรื่องนี้เล่าไว้ให้เห็นปัญหาใหญ่ของความเจริญก้าวหน้า ที่ติดตัน ถึงขั้นเป็นความขัดข้องของประเทศชาติ ทำให้คนในประเทศต้องทะเลาะกันใหญ่โต ไม่ยอมไปด้วยกัน

ไม่ต้องถึงขั้นขยะพิษอย่างกากนิวเคลียร์ที่ว่ไปนั้น เวลาที่ขยะสามัญจากการเสพบริโภคของมนุษย์ ก็เป็นปัญหาติดตัน เรียกว่าขยะจะล้นโลก ยังไม่เห็นทางแก้ไขให้โล่งไปได้ และในปัญหาใหญ่นั้น ก็ยังมีปัญหาซ้อนย่อยลงไป อย่างขยะพลาสติก ที่ไปถึงขั้นทำพลาสติกที่ย่อยสลายได้ ก็แก้ปัญหามาไม่ตก

ฝรั่ง (อเมริกัน) บอกว่า ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๐ ขยะในบ้านเมืองของเขา ใช้วิธีกำจัดด้วยการเผา หรือถ้าอยู่ใกล้ชายฝั่ง ก็เอาใส่เรือไปทิ้งทะเล แต่ต่อมาเข้ายุคตื่นภัยสิ่งแวดล้อมเสียหาย สองวิธีนั้นผิดกฎหมายหมดแล้ว แต่ขยะมีแต่เพิ่มขึ้นๆ ไม่มีที่ทิ้งจะกำจัดได้ ไม่ว่าจะบนดิน ในน้ำ หรือเอาไฟเผาไปกับลม จึงต้องใช้วิธีลบล้างหรือไม่ค่อยซื้อ เช่น เอาขยะใส่เรือใหญ่ออกทะเล ตระลอนไปในมหาสมุทร ไปหาที่ทิ้งไกลๆ จากบ้านเมืองของตัวเอง

ต่อมาก็ใช้วิธีเอาขยะเป็นสินค้าส่งออก ให้เป็นของนำเข้าแก่ประเทศ เช่นอย่างจีน และบางประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ถึงเวลานี้ ประเทศที่รับขยะเข้ามา เริ่มด้วยจีนนั้น ถึงจะได้เงินดีมีกำไร ก็ไม่ยอมสู้ปัญหามลพิษที่ร้ายแรงขึ้นๆ จึงบอกเลิก ไม่ยอมรับขยะนำเข้านี้อีกต่อไป ประเทศอื่นๆ ที่ตามจีน ก็คิดกันหนัก

นี่คือทางแก้ไขปัญหาขยะนั้น ดันไปหมด ไม่ใช่ตันแค่สองข้างสองข้างเท่านั้น แต่ตันหมดทุกข้างทุกทาง

ตัวอย่างปัญหาใหญ่ๆ ที่ได้ยกมาพูดเหล่านี้ คนที่จะแก้ไขได้ ก็คือคนที่ไม่ประมาท และไม่เฉพาะปัญหาใหญ่ๆ เท่านั้น ไม่ว่าจะปัญหาอะไร จะเป็นปัญหาชีวิต ปัญหาจิตใจ ปัญหาสังคม จนถึงปัญหาของโลก จะแก้ไขได้ โดยคนที่ไม่ประมาท

ความไม่ประมาท คือ อับปรมาทธรรม ในที่นี้ หมายถึงความไม่ประมาทที่จริงแท้ ไม่ใช่รอดต้องให้ถูกทุกข้อบีบคั้น ถูกภัยคุกคาม จึงลุกขึ้นตื่นรนขนขวาย อย่างที่พูดไปแล้ว

เริ่มแรกรู้จักว่า ความประมาท คือ ความขาดสติ ปล่อยปละละเลย เรื่อยเปื่อย เฉื่อยชา ผัดเพี้ยน

ความไม่ประมาทที่แท้ คืออย่างไร?

ในความไม่ประมาทที่แท้นั้น

- มี สติ ใจอยู่กับตัวตั้งหลักได้ตื่นพร้อมทันต่อสถานการณ์
- มี ปัญญา รู้เข้าใจมองเห็นทางเห็นทุกอย่าง ที่จะทำ จะแก้ไข
- มี วิริยะ เพียรพยายามแก้ไขทำทุกอย่างให้ก้าวไปจนสำเร็จ

“สติ” แปลว่า ระลึก นึกได้ ไม่หลงลืม ไม่เผลอไผล ไม่ใจลอย ใจอยู่กับตัว ทำให้ตื่นตัวพร้อมตั้งรับตรวจจับทันต่อสถานการณ์ความเคลื่อนไหวเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย เหมือนนายประตูที่มองดูตรวจจับคนดีร้ายที่ควรจะให้ผ่านเข้า-ออกหรือไม่ หรือเหมือนหัวหน้าป้อม หรือหอสังเกตการณ์ ซึ่งตรวจดูทั่วทันสถานการณ์ ที่จะบอกจะสั่งการเพื่อแก้ไขหรือทำการต่างๆ ให้ถูกให้ทันเรื่อง

ในชีวิตความเป็นอยู่ตามปกติ ที่มีการรับรู้ทางตาหู ดูเห็น ได้ยินได้ฟัง เป็นต้น จนถึงนึกคิดอะไรต่างๆ นั้น คนที่มีสติ เฉพาะอย่างยิ่งโดยมีประเด็นที่ตั้งไว้ เมื่อพบเห็นอะไรเด่นแปลก น่าสังเกต เช่นมีลักษณะหรืออาการดีหรือร้าย มีที่ท่าที่จะก่อผลดีผลร้าย หรือเข้าประเด็นที่ตั้งไว้ ก็จะกระทบเหมือนถูกสติสะดุดเข้า แล้วสติก็เหมือนเป็นมือจับเอาเรื่องนั้นขึ้นมาให้ตา คือปัญญาพิจารณา

“ปัญญา” มองสิ่งนั้นเรื่องนั้นในกระแสของความเปลี่ยนแปลงไปในทางเจริญขึ้น หรือในทางเสื่อมลง ตามกระบวนการเหตุปัจจัย ก็รู้เข้าใจยังเห็นผลในทางดีหรือร้ายที่จะเป็นไป และมองเห็นว่าจะแก้ไขหรือจะเสริมกำลังในกระบวนการเหตุปัจจัยของมันอย่างไร ตลอดจนมองเห็นการทำเหตุปัจจัยใหม่ๆ ที่จะให้เกิดผลในกระแสของความเปลี่ยนแปลงนั้น ในทางที่ดีที่สุด หรือดียิ่งขึ้นไป

ปัญญารู้เข้าใจมองเห็นอย่างไรแล้ว “วิริยะ” ความเพียรก็ลงแรงทำการขับเคลื่อนงานให้เดินหน้าไปอย่างจริงจังเข้มแข็ง แก่กล้า พร้อมทั้งธรรมอื่นๆ เช่น ขันติ สมาธิ ที่จะถูกเรียกระดมเข้ามาร่วมเมื่อต้องใช้งาน ตามที่ปัญญาบอกทางนำหน้า โดยมีสติกำกับควบคุมไป จนเป็นผลสำเร็จ ให้ทันกาลและทันการณ์

ตามที่ว่ามานี้ จะเห็นว่า ความไม่ประมาทนี้ แปลยาก ยังไม่พบคำไทยที่จะใช้แทนความไม่ประมาทได้เต็มความหมาย อาจจะไม่แปลให้ใกล้เคียงว่า ตระหนักทำการให้ทันการณ์ ทำการให้ทันการณ์โดยตระหนัก หรือรู้ทันทำการให้ทันการณ์

คำแปลที่พอใช้ได้ แม้จะไม่เต็มความหมาย ก็เช่น ความตื่นตัวเอาใจใส่ ใส่ใจระแวดระวัง กระตือรือร้นชวนขวาย เอาจริง เอาจัง

ที่จริง ความไม่ประมาทเป็นการทำการให้สำเร็จเสร็จพร้อม
ไว้ ทำให้ไม่เกิดปัญหา ป้องกันปัญหา ไม่ให้เกิดทุกข์ภัย ไม่ต้องรอ
ให้เดือดร้อนแล้วจึงตื่นรนต่อผู้ให้อยู่รอด อย่างความไม่ประมาท
เทียมที่ว่าแล้ว จะเห็นได้ดังเช่นในคาถาต่อไปนี้ (ฐ. ๑๗/๑๖๓๖/๓๒๘)

อนาคตํ ปฏิกยิราถ กิจจํ

มา มํ กิจจํ กิจจกาเล พยเชติ

แปล: ทำกิจสำหรับอนาคตให้พร้อมไว้ก่อน อย่าให้
กิจนั้นบีบคั้นตัวเมื่อถึงเวลาต้องทำเฉพาะหน้า

แต่ถ้ากันไม่ทัน ก็แก้ปัญหาก็ได้ ขอให้มิไว้ประจำตัว อย่าง
ที่ว่าแล้ว ไม่ว่าจะเรื่องใหญ่เรื่องเล็ก ต้องใช้ความไม่ประมาททั้งนั้น

อย่างเรื่องปัญหาขยะ เอาแค่ในชีวิตประจำวันของบุคคล
ในแต่ละวันๆ นั้น ถ้าคนไหนไม่ประมาท ก็แทบไม่มีขยะที่จะเกิด
จากคนนั้นเลย ถ้าแต่ละชุมชน กระตือรือร้นเอาจริงเอาจัง ไม่
ประมาท ปัญหาขยะของประเทศชาติ ถ้าไม่หมด ก็จะไม่เบา

ชาวบ้านคนหนึ่ง มองเห็นว่าหมู่บ้านของตัวเองอยู่ในเขตแห้งแล้ง
ขาดแคลนน้ำทุกปี นึกขึ้นมาถึงคาถาทำบุญของพระพุทธเจ้าว่า
อารามโรปา วนโรปา...ปปญจ อุตฺตปานญจ... เกิดแรงใจขึ้นมาว่าเราจะ
ขุดบ่อน้ำ สระน้ำ ให้ชุมชนมีแหล่งน้ำของกลางขึ้นมาให้ได้ ถ้ามี
คนอย่างนายมฆะ แค่คนเดียวเท่านั้น ก็เริ่มได้เลย แล้วก็มีคนดี
มาร่วมสมานฉันท์กันได้ (ถ้าไม่มีที่ดิน จะเอาอย่างโบราณ ก็ทำบ่อ
กลาง สระกลาง ไว้ในวัด) ขอให้มีความไม่ประมาทที่จะลงมือเถิด
ในโลกนี้ยากจะมีอะไรที่เกินกำลังสติปัญญาและความเพียรของ
มนุษย์ ขอให้มั่นใจเด็ดเดี่ยวในพระคาถาว่า

วายุเมถว บุริโส ยาว อตถสฺส นิปปทา

แปล: เป็นคน ควรพยายามเรื่อยไป จนกว่าประโยชน์
ที่มุ่งหมายจะสำเร็จ (ถ.ธ.๑๕/๘๙๑/๓๓๐)

ประโยชน์ที่มุ่งหมาย ไม่ว่าจะชั้นทิฏฐิธัมม หรือสัมปราย์
ตลอดถึงปรมาตฺถ์ จะสำเร็จได้ คนต้องมีความไม่ประมาททั้งนั้น
เน้นย้ำด้วยคำตรัสที่เป็นปัจฉิมวาจาของพระพุทธเจ้าว่า

อุปฺปมาเทน สมฺปาเทถ

“จงทำการให้สำเร็จ ด้วยความไม่ประมาท”

เรื่องความไม่ประมาทนี้ รวมไปถึงการเตรียมคนรุ่นใหม่ให้
พร้อมเพื่ออนาคตด้วย

เมื่อรู้เข้าใจทำได้ตามหลักธรรมที่บอกไว้ข้างต้น ถ้าให้
เลือกกระหว่างคนรุ่นใหม่ ที่เก่งกว่า กับที่ดีกว่าคนรุ่นพ่อแม่ จะเอา
อย่างไร ก็จะต้องบอกว่า ขอเอาคนรุ่นใหม่ ที่ดีกว่า

ถ้าคนรุ่นใหม่นั้น ดีในธรรม ตั้งแต่มีความไม่ประมาทนี้ไป
เราก็จะได้คนรุ่นใหม่นั้น ที่ทั้งดีกว่า และเก่งกว่าคนรุ่นก่อน
เพราะความไม่ประมาทจะพาเอาความเก่งกว่าพ่วงมาด้วยอย่าง
แน่นอน อย่างในคาถาที่ว่า (ฐ.ภ.๒๕/๑๒/๑๘)

อุปฺปมตฺโต ปมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พหุชาคโร

อพลสฺสํว สีสฺสโส หิตฺวา ยาตี สุเมธโส ฯ

แปลว่า: คนมีปัญญาชาญฉลาด เมื่อคนทั้งหลายมัว
ประมาทกันอยู่ ก็ไม่ประมาท เมื่อคนทั้งหลายมัว
หลับใหล ก็ตื่นไว้มาก เขาจะทิ้งห่างคนเหล่านั้นไป
เหมือนม้าฝีเท้าเร็ว ทิ้งห่างม้าที่อ่อนแอไป ฉะนั้น

คนผู้ใด หมูชนไหน นึกขึ้นได้ว่า เรามีชีวิตที่เฉื่อยชา อยู่มาแบบเรื่อยเฉื่อย ปล่อยตัวไหลเพลिनไปกับเรื่องวูบวาบฉาบฉวย เวลามานผ่านไป ไม่ได้สาระ เลิกเสียที คราวนี้จะหันมาใส่ใจในเรื่องที่ใช้สติปัญญา มีชีวิตอยู่กับการเพียรพยายามทำการอะไรๆ ให้มีผลดีจริงจัง ถ้าทำได้อย่างนี้ ก็จะเข้าทางที่ท่านยกย่องว่า

ผู้ใด ก่อนนั้นมัวประมาท แล้วภายหลัง (กลับตัวได้)
ไม่ประมาท เขาจะทำโลกนี้ให้สดใสแจ่มจ้า เหมือน
จันทร์เพ็ญพ้นออกมาจากเมฆหมอก (ธรรมบทคาถาที่ ๑๗๒)

เมื่อผู้เฒ่าศึกษา มีความไม่ประมาท สามารถนำคนจำนวนมาก ให้ปฏิบัติตามหลักธรรมทั้งหลาย ที่ได้ยกมาให้รู้จักข้างต้น แล้วนั้นได้ดี ก็จะพัฒนาอารยธรรมปัจจุบันนี้ ให้เจริญออกงามขึ้นไปเป็นอารยธรรมที่ปลอดพ้นการเบียดเบียน ซึ่งจะพาให้คนได้มีโลกที่อยู่อาศัยเป็น อพวยปทุม สู่ขุ โลก คือโลกที่เป็นสุขไร้การเบียดเบียน ซึ่งเป็นอุดมคติอย่างหนึ่งของพุทธธรรม

ระบบการปฏิบัติธรรมทั้งหมด ได้พุดให้เห็นโครงรูปเป็นเค้าไว้แล้ว เข้าใจว่าคงเพียงพอที่จะช่วยให้คิดถึงแนวทางอันจะพึงทำ

งานพุทธธรรม สู่การพัฒนา

งานพุทธธรรมจะพัฒนาไปได้อย่างไรดี เบื้องแรก ผู้อยู่ในวงงานมีความรู้จักเข้าใจธรรมทั้งหลาย ทั้งธรรมภาคสภาวะ และ ธรรมภาคปฏิบัติ มิใช่ต้องรู้มากมาย แต่รู้พอเป็นพื้นฐาน เฉพาะอย่างยิ่ง ธรรมที่เป็นหลักใหญ่ครอบคลุม เช่น *ภาคสภาวะ* – เบญจขันธ์ ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท; *ภาคปฏิบัติ* – หลักอรรถะ คือประโยชน์ขั้นทิวฐธัมม และสัมปราชัย หลักการศึกษาแห่งไตรสิกขา หลักการพัฒนา คือ ภาวนา ๔

ทั้งนี้ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า รู้เข้าใจโดยตระหนักอยู่ว่า ธรรมทั้งหลายที่เป็นสภาวะ คือสิ่งที่มีอยู่เป็นธรรมชาติเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ทั้งหมดนั้น สัมพันธ์เป็นระบบถึงกันเป็นอันเดียว และก็มองเห็นธรรมทั้งหลายที่เป็นการปฏิบัติของคน คือการทำการที่จะให้ความเป็นไปตามธรรมชาติของธรรมชาตินั้น ดำเนินไปตามขั้นตอน เป็นกระบวนการ ในทางที่จะเกิดมีเกิดเป็นผลที่แท้จริงแก่มนุษย์นั้น โดยที่ธรรมที่เป็นภาคปฏิบัติการทั้งหมดนั้น ก็สัมพันธ์เป็นระบบถึงกันเป็นอันเดียว

ความรู้ธรรมเพียงพอนั้น มิใช่ว่าจะต้องรู้รายละเอียดไปทั้งหมด แต่รู้เข้าใจให้มองเห็นธรรมเหล่านั้นที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ พอที่จะเห็นขั้นตอนของการปฏิบัติได้เป็นกระบวนการ

เมื่อมีความรู้เข้าใจธรรมอย่างได้หลักเป็นพื้นฐานแล้ว ด้วยน้ำใจเมตตาการุณย์ และโดยตกลงกัน อาจตรวจสอบตรวจสอบสังคมส่วนรวมว่ามีกระแสหรือทิศทางไปดีและไม่ดี ที่น่าจะแก้ไขหรือส่งเสริมอย่างไร และสังคมส่วนย่อย เช่นภาคเมือง ภาคชนบท ผู้คนก้าวหน้า หรือล้าหลัง อืดเฟ้อในเรื่องไหน ขาดพร่องธรรมอย่างไรส่วนใด ทั้งนี้ อาจจะทำงานอย่างเป็นการฝึกปฏิบัติธรรม ให้ตนเองก็พัฒนาไปด้วย

ถ้าสามารถทำได้อย่างที่ว่านั้น ต่อจากการตรวจสอบตรวจสอบ ก็ทำงานในบทบาทเป็นผู้เตือนเพื่อนร่วมสังคม ต่อไปถึงการเสนอแนะ และเมื่อมีความพร้อมดีแล้ว ก็นำเสนอต่างๆ ในการทำงานที่จะแก้ปัญหา และพัฒนาคนพัฒนาสังคม โดยสอดคล้องกับผลการตรวจสอบที่ประจักษ์แล้วนั้น

อย่างไรก็ตาม ภารกิจที่ได้กล่าวมานั้น ขึ้นต่อความพร้อม และความพอใจ ซึ่งอาจจะเร็วหรืออาจจะช้า ไม่แน่ชัด

แต่เรื่องดีงามที่น่าจะทำได้ดี ก็คือ ในการศึกษาเพื่อผลิต แพทย์ใหม่นี้ อาจจะให้ได้แพทย์ผู้ทำหน้าที่รักษาคน พร้อมกับ พัฒนามนุษย์ หรือรักษาร่างกาย พร้อมกับพัฒนาจิตปัญญาไปด้วย

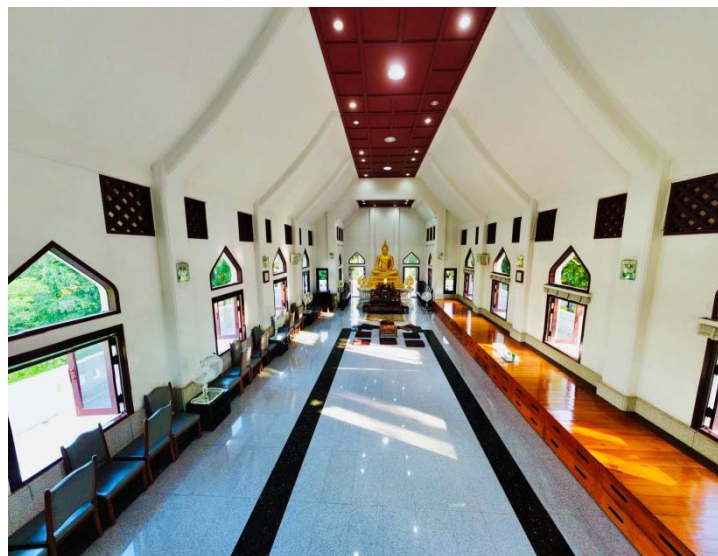
บทบาทของแพทย์ยุคใหม่ ถ้าทำได้อย่างที่ว่านี้ จะ สอดคล้องกับและเสริมกันดีแก่สังคมไทย ทั้งในแง่ที่ยังเป็น ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งแพทย์อยู่ในฐานะเป็นคนชั้นนำที่จะช่วย แก้ปัญหาความยากจน ความเจ็บไข้ และการขาดความรู้ ได้เป็นอย่างดี และในแง่ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยซึ่งสืบกันมา

ในวัฒนธรรมไทยนั้น ประชาชนนับถือหมอ นับถือแพทย์ เป็นทุนอยู่แล้ว ว่าเป็นผู้มีคุณงามความดีแห่งเมตตาการุณย์ และคุณหมอเข้าถึงคนทุกชั้นได้อย่างสนิทใจ ควรจะรักษา ส่งเสริมวัฒนธรรมดีงามที่ว่านี้ได้

เมื่อแพทย์ได้ฝึกศึกษาพุทธธรรมพอสมควรแล้ว ในเวลา รักษาและฟื้นฟูร่างกายคนไข้ เมื่อเป็นโอกาส จะให้คำปรึกษา ให้ ความรู้ ก็แนะนำสั่งสอนธรรมไปด้วย ที่จะเป็นประโยชน์ชั้น ทิฐฐธัมม์บ้าง ชั้นสัมปราชัยบ้าง ไปตามเหมาะสมควร ก็จะเสริม ความสุข และความเจริญงอกงาม ทั้งของบุคคล และของ สังคมไทย ได้อย่างน่าชื่นชม

อุโบสถวัดญาณเวศกวัน สร้างเสร็จ สิ้นปี ๒๕๔๑

อนุสรณ์

คุณประพัฒน์

เกษสอาด

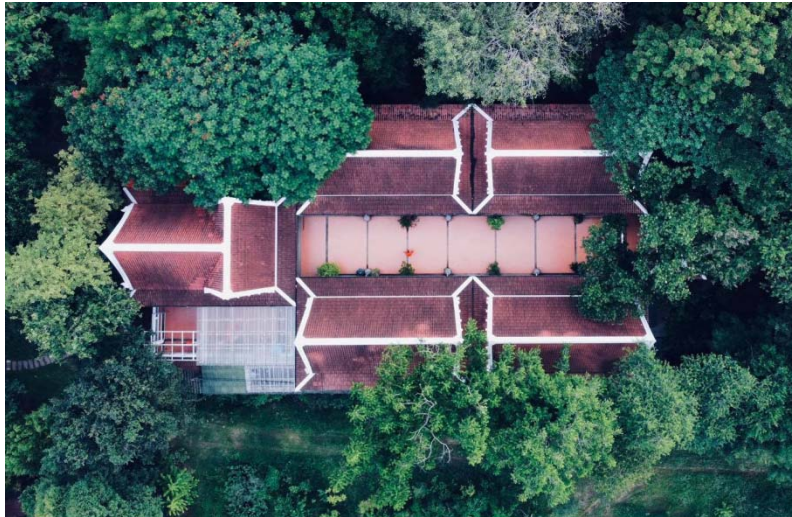

ตราวัด และป้ายชื่อวัด อยู่สองข้าง ปากทางเข้าวัด

ศาลาอเนกประสงค์

กฤษิต ภาพถ่ายทางอากาศ

กฤษิต ภาพถ่ายด้านทิศตะวันตก

กุฏิชุดชั้นบน ๒ แถบๆ ละ ๒ หลัง รวม ๔ หลัง ๑๒ ห้อง

คุณประพัฒน์ เกษสอาด

เมื่ออายุ ๖๙ ปี (พ.ศ. ๒๕๔๔)

หน้าว่าง
ด้านหลังภาพ

ประวัติ

คุณประพัฒน์ เกษสอาด

ครอบครัว

คุณประพัฒน์ เกษสอาด เป็นบุตรของคุณพ่อยวง คุณแม่ประทวน เกษสอาด เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ ปีวอก ชื่อเล่น คู้ด

คุณประพัฒน์เขียนเล่าประวัติตัวเอง เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ไว้ว่า คุณพ่อยวงเป็นคนเลี้ยงม้าในวังของพระองค์เจ้าบรมเดช คุณแม่ประทวนเป็นคนมอญ อาศัยอยู่แถวปากเกร็ด ต่อมา คุณพ่อยวงได้ทำงานเป็นช่างที่โรงพยาบาลสมเด็จพระยา

คุณประพัฒน์ได้กล่าวถึงที่มาของนามสกุล “เกษสอาด” ว่ามาจากคุณปู่ชื่อ “เกตุ” คุณย่าชื่อ “สอาด” แต่เมื่อไปจดทะเบียนนามสกุล นายทะเบียนเขียนเป็นเกษสอาด

มีพี่น้อง ๒ คน

- พี่ชายเสียชีวิต เมื่ออายุ ๓ ขวบ ด้วยโรคปอดบวม
- น้องชายเสียชีวิต ด้วยสำลักน้ำคร่ำ

สมรสกับแพทย์หญิงกาญจนา จึงเจริญ เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔ จัดพิธีแต่งงาน โดยทำบุญเลี้ยงพระ และเพื่อนที่วัดพุทธปทีป และเพื่อนๆ คนไทยยังได้จัด cocktail party ที่บ้านริมแม่น้ำ Thames กรุงลอนดอน สหราชอาณาจักร เลี้ยงฉลองเพื่อนฝรั่งด้วย

มีบุตรสาว ๑ คน คือ คุณพิชญญา เกษสอาด โบฮีเรน

มีหลานสาว ๒ คน คือ

๑. ด.ญ. ภินรชา เกษสอาด โบฮีเรน (พริม)

๒. ด.ญ. ภินชฎา เกษสอาด โบฮีเรน (พฐู)

การศึกษา

ในระดับประถมศึกษา เข้าเรียนที่โรงเรียนอนุวิจารณ์ ถ.สุรศักดิ์ แต่พอเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ และเกิดน้ำท่วม ต้องอพยพย้ายบ้าน และไปเรียนต่อที่โรงเรียนปิยะวิทยา แถวบ้านขม้น แล้วย้ายไปเรียนที่โรงเรียนวัดสะพานสูง ใกล้วัดโปรดเกษ และเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาที่โรงเรียนวัดเสาธง เรียนอยู่ไม่ถึงปี สงครามโลกครั้งที่ ๒ สงบ ก็ไปเรียนที่โรงเรียนอำนวยศิลป์ ธนบุรี

จบมัธยมศึกษาแล้ว ไปเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรี ที่ คณะสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร

จากนั้น ไปศึกษาต่อระดับปริญญาโท ด้านการวางผังเมือง ที่ Architectural Association School of Architecture (AA) ประเทศอังกฤษ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๒-๒๕๑๔

ประวัติการทำงานรับราชการ

เป็นอาจารย์ที่ มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒ ปี

รับราชการตำแหน่งช่างผังเมือง กระทรวงมหาดไทย จนเกษียณอายุ

งานวัด

ริเริ่มงานมณฑป แห่งวัดหินหมากเป้ง จ.หนองคาย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๐

เป็นไวยาวัจกร คนที่ ๒ ของวัดญาณเวศกวัน

ออกแบบ และดูแลสิ่งปลูกสร้าง ตั้งแต่เริ่มสร้างวัดญาณเวศกวันมาโดยตลอด ร่วมกับคุณหมอกาญจนา ผลงานที่ปรากฏ เช่น ศาลาอเนกประสงค์ (ศาลาทำวัตร) ออกแบบกุฏิชุด ร่างแบบอุโบสถ ตราสัญลักษณ์วัดญาณเวศกวัน แบบตัวอักษรชื่อวัดญาณเวศกวัน

ควบคุมติดตามงานก่อสร้างเสาอศก กุฏิกลุ่ม ๖ หลัง และผลงานชิ้นสุดท้าย คือ เป็นหนึ่งในกรรมการดูแลงานก่อสร้างศาลาญาณเวศกธรรมศาลา ลักษณะศาลาอเนกประสงค์ ถือว่าเป็นศาลาใหญ่ที่สุดของวัดญาณเวศกวัน สร้างแล้วเสร็จ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๔

คุณประพัฒน์ ร่วมกับคุณหมอกาญจนา ดูแลเอาใจใส่ ขวนขวายติดตามแก้ปัญหาอาการอาพาธของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต) มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ตลอดเวลาเกือบ ๔๐ ปี นับตั้งแต่วันแรกที่ได้มาพบสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ที่วัดพระพิเรนทร์ เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๖ (ขณะนั้น ดำรงสมณศักดิ์ที่ พระราชวรมนี)

อาการป่วย

คุณประพัฒน์มีอาการเหนื่อยมาหลายปี ตรวจพบว่าลิ้นหัวใจตีบ จึงได้ตัดสินใจเปลี่ยนลิ้นหัวใจ และได้เข้ารับการผ่าตัดเปลี่ยนลิ้นหัวใจ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่โรงพยาบาลศิริราช ผลเป็นไปด้วยดี และเข้าโรงพยาบาลศิริราชอีกครั้ง ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เพราะมีอาการเหนื่อยมาก เนื่องจากกล้ามเนื้อหัวใจทำงานได้น้อยลงตามวัย และจากไปอย่างสงบ เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ สิริอายุ ๘๙ ปี ๖ เดือน

งานออกแบบที่คงความเป็นไทย

ฝากไว้ในพระศาสนา

คุณประพัฒน์ เกษสอาด เป็นไวยาวัจกรของวัดญาณเวศกวัน อย่างไม่เป็นทางการมาแต่เริ่มต้นงานสร้างวัด ต่อมาได้รับการแต่งตั้งเป็นไวยาวัจกร คนที่ ๒

เมื่อทางวัดดำริที่จะก่อสร้างอะไรในวัด บุคคลแรกที่รับอาสาดำเนินการออกแบบแปลน และติดต่อประสานงานต่างๆ นั้น ก็คือ คุณประพัฒน์ เกษสอาด ที่ขออาสาดำเนินการ และผลักดันงานนั้นให้ดำเนินไปด้วยดี จนสำเร็จผลออกมา เช่น

๑. การออกแบบแปลนศาลาอเนกประสงค์ หลังแรก
๒. การออกแบบแปลนอุโบสถของวัด
๓. การออกแบบแปลนกุฏิสงฆ์ กุฏิชุด
๔. การออกแบบระฆังของวัด
๕. การออกแบบการทำตราวัดญาณเวศกวัน
๖. การออกแบบตัวหนังสือสำหรับทำป้ายวัด
๗. การออกแบบกำแพงวัดโดยรอบ เป็นต้น

๘. การออกแบบ และการดำเนินงานจัดทำเสาศิลาแลง ณ จุดเชื่อมต่อของที่ดินวัดสามแปลงมาบรรจบกัน เป็นงานที่ใช้เวลา และทุนทรัพย์ในการดำเนินการค่อนข้างมาก วัสดุที่ทำเป็นต้นเสา หัวสิงห์ และตราธรรมจักรทำหลายครั้ง ต้องใช้ความเพียรพยายาม และองค์ประกอบด้านอื่นๆ อีกมาก ไม่ใช่เฉพาะส่วนที่มองเห็นกับตาเท่านั้น ด้านฐานรากที่รองรับเสาศิลาแลง ได้มี

การออกแบบที่มั่นคงมาก สามารถรองรับการสั่นสะเทือนของแผ่นดินไหวได้ถึง ๘ ริคเตอร์

งานออกแบบดังกล่าวข้างต้นนี้ คุณประพัฒน์ มีความกระตือรือร้นชวนชวามายมากที่ได้รับไปออกแบบแปลนแล้วนำมาดูมาปรึกษาหารือกันที่วัด เพื่อปรับแก้ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของทางวัด และได้รับสนองงานวัดเป็นอย่างดียิ่งตลอดมา

ในด้านการคิดออกแบบสิ่งใดๆ ในวัด ผู้ออกแบบมีความพิถีพิถันมากที่จะสื่อออกมาเป็นแบบไทยๆ มีเครื่องประกอบที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เพื่อความงดงามแห่งศิลปะการออกแบบเป็นไทยประยุกต์

การที่สถาปนิกผู้มีใจรักในงานออกแบบ และได้ดูแลการก่อสร้างมากมาย ที่ช่วยให้วัดพัฒนามาตลอดเวลายาวนาน มาล่วงลับไป ทำให้ระลึกถึงอย่างลึกซึ้งด้วยสังเวคธรรม

แม้ว่าคุณประพัฒน์ เกษสอาด ได้จากไปแล้ว แต่ผลงานที่ได้สร้างสรรค์ไว้ ก็ยังคงอยู่ ซึ่งจะเป็นตัวแทนดุจเป็นตราประทับอยู่ในใจของผู้ที่เข้าไปสัมผัสใช้สอย และได้ดูได้เห็นสืบไป เป็นอนุสรณ์อันยืนยง ที่ได้ส่งผลให้เกิดความสมบูรณ์ของบรรดาองค์ประกอบแห่งความเป็นรมณีสถานของวัดญาณเวศกวัน ดังปรากฏในปัจจุบันนี้ ที่จะยืนยงสถาพรตลอดกาลยืนนานสืบไป

พระมงคลธีรคุณ

รองเจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน

๓ ตุลาคม ๒๕๖๔

คุณประพัฒน์ เกษสอาด

เข้าสู่วัย ๘๐ ปี

หน้าว่าง
ด้านหลังภาพ

ตั้งแต่ได้รู้จัก... ..

ตั้งแต่ได้รู้จักกับคุณประพัฒน์ เกษสอาด มานานกว่าครึ่ง ศตวรรษ คุณประพัฒน์เป็นผู้ที่มีอารมณ์ดีอยู่เสมอ นิสัยเรียบง่าย ชอบช่วยเหลือผู้อื่นตลอดมา มีความเป็นเพื่อนที่ดี มีครอบครัวดี เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี ครอบครัวที่มีแต่ความสุขความเจริญ

การจากไปของคุณประพัฒน์นั้น เพื่อนๆ ขออาราธนาคุณ พระศรีรัตนตรัย เทวดา พ่าดิน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงนำท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพตามที่ท่านปรารถนา ความดีที่ท่านได้ทำมาตลอด เพื่อนๆ จะไม่มีวันลืม และจะจดจำไปตลอดกาล

รองศาสตราจารย์ ดร. แพทย์หญิงพัชรา วิสุตกุล

เสริมความ

รองศาสตราจารย์ ดร. แพทย์หญิงพัชรา วิสุตกุล กับดิฉัน แพทย์หญิง กาญจนา เกษสอาด เป็นลูกศิษย์ที่ร่วมงานกันในภาควิชาสรีรวิทยา คณะ แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ของศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์

เมื่อเรากลับจากประเทศอังกฤษ อาจารย์พัชรา ก็ใช้บารมีของท่าน ขอให้ รองศาสตราจารย์ แพทย์หญิงบุญเรือง นิยมพร, Dr.med ยอมขายที่ดินของ ท่าน ๑ แปลง ทำให้คุณประพัฒน์และดิฉันสามารถปลูกบ้านของตัวเอง อยู่ ใกล้ๆ บ้านของคุณแม่ของดิฉันได้ อย่างมีความสุข อาจารย์พัชราจึงเป็นที่ เคารพรักของเราสองคนมาก เราไปเที่ยวไปทำบุญด้วยกันที่ต่างจังหวัดบ่อยๆ

เมื่อท่านทราบถึงการจากไปของคุณประพัฒน์ ท่านมีความอาลัยอาวรณ์ มาก แต่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรได้ไม่กี่บรรทัดเท่านั้น เพราะท่านอายุ ๙๒ ปีแล้ว

กาญจนา เกษสอาด

ระลึกถึงคุณประพัฒน์

พี่กาญจนา เกษสอาด (พี่กาญ) โทรมาให้เขียนคำระลึกถึงคุณประพัฒน์ เกษสอาด ทำให้นั่งนึกย้อนไปถึงเมื่อครั้งไปศึกษาต่อที่ลอนดอน ประเทศอังกฤษ เราคุยกันลับหลังเรื่องพี่กาญ import เจ้าป่ามาจากประเทศไทย คุณประพัฒน์ นำของตามที่พี่กาญสั่งมา เมื่อเปิดกระเป๋าเดินทางก็พบครกและสาก ขอให้ลองคิดถึงขนาดและน้ำหนักเพราะเป็นครกหิน เพื่อนที่เผชิญโดยสารเครื่องบินมาลำเดียวกันแลเห็นแล้วมาเล่าให้ฟังเลยทำให้คุณประพัฒน์มีปัญหาตอนเข้าประเทศอังกฤษ พี่กาญไม่ยอมเซ็นในใบรับรองให้คุณประพัฒน์ ทางเจ้าหน้าที่เลยไม่ยอมให้คุณพัฒน์เข้าประเทศ จึงเป็นเรื่องล้อเล่นกันข้ามขั้นตั้งแต่วันแรกที่เข้าประเทศอังกฤษ

ต่อมาก็เป็นพิธีแต่งงานแบบเรียบง่ายของคุณประพัฒน์ และพี่กาญ โดยทำบุญเลี้ยงพระเพลที่วัดพุทธปทีป ลอนดอน หลังน้ำสงฆ์และรับประทานอาหารเที่ยงกับเพื่อนๆ ที่มาในงาน โดยพวกเราช่วยกันนำอาหารที่ทำกันเองไปร่วมด้วย

ห้องพักของพี่กาญ เลขที่ 1 Onslow Gdn ใกล้สถานีรถไฟใต้ South Kensington เป็นบ้านที่เป็นศูนย์ชุมนุมของคนไทยที่อยู่ในลอนดอน มาจากหลายสถาบัน หลายสาขาอาชีพ ครกหินที่

อุตสาหกรรมแบกไปได้ใช้ประโยชน์มากมาย คุณประพัฒน์ไปเรียนต่อ
ด้านการวางผังเมืองที่ Architectural Association School of
Architecture (AA) จนจบปริญญาโทสาขานี้ แล้วกลับมาทำงาน
ที่สำนักผังเมือง

เมื่อกลับมาแล้ว เรายังติดต่อกันตลอดมา คุณประพัฒน์
ออกแบบเรือนหลังเล็กให้คุณย่าของดิฉัน เป็นเรือนปั้นหย่า
ประตูเฟี้ยม คุณประพัฒน์ชอบฟังเพลง classic เหมือน คุณหมอ
ธาดา ซาคร (สามีของดิฉัน) คุณหมอเลยประกอบ amplifier
และ pre-amplifier ให้คุณประพัฒน์เอาไว้ฟังเพลง

ครอบครัวเรายังคงติดต่อกันเสมอ และเมื่อลูกยังเล็กอยู่ พี่
ภาณุก็จัด trip พาเด็ก 4 คนพร้อมแม่อีก 4 แม่ กับคุณประพัฒน์
เป็นผู้วางแผนเช่ารถตู้พาพวกเราไปเที่ยวและพักค้างวัดป่าต่างๆ
รวมถึงวัดภูทอกด้วย ลูกสาวดิฉันยังจำได้ถึงทุกวันนี้

เวลาไปเยี่ยมที่บ้าน ก็จะได้เห็นคุณประพัฒน์เป็นผู้คอยเปิด
ประตู ดูเรื่องการกลับรถออก ดูแลทุกคนเป็นประจำ จัดการทุก
เรื่องให้เรียบร้อย นั่งยิ้มฟังการโต้เถียงกันของเพื่อนๆ ที่มานั่งคุย
กันที่บ้าน เมื่อมาทราบเรื่องการจากไปของคุณประพัฒน์ พี่ภาณุ
บ่นว่าไม่สามารถดูโทรทัศน์ช่องที่อยากดูได้ เพราะเปิดไม่เป็น ทำให้
เห็นภาพความจริงที่ไม่เคยคิดเลยว่าการดูแล รู้จักและเอาใจ
ของคุณประพัฒน์ต่อพี่ภาณุ แล้วยังแผ่แผ่ไปถึงเพื่อนๆ ของพี่

กาณฺฐนั้นมามีมากมาย จนทำให้หมอกาณฺฐจนาไปต่อไม่เป็นเลย (ทำอะไรหลายอย่างไม่ได้ด้วยตัวเอง ต้องอาศัยคุณประพัฒน์ช่วย)

สุดท้ายนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
ในสากลโลก จงนำให้คุณประพัฒน์ไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย
เทอญ

แพทย์หญิงศิวาภรณ์ ชาคร

อาลัย

คุณประพัฒน์ เกษสอาด หรือพี่พัฒน์ที่ผมรู้จัก เป็นนักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมไทย (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์) มหาวิทยาลัยศิลปากร รุ่นแรก พ.ศ. ๒๔๙๘ มีนักศึกษาเพียง ๕ คน โดยมีครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ คือ ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี สอนงานปั้นงานสถาปัตยกรรมสากลและไทย ศาสตราจารย์พระพรหมพิจิตร ซึ่งท่านเป็นผู้ก่อตั้งคณะฯ และเป็นคนบดคนแรกด้วย สอนงานศิลปไทย และมีเพื่อนร่วมรุ่นที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (สถาปัตยกรรม) ปี ๒๕๓๒ คือ อาจารย์ประเวศ ลิมปรังษี อีกด้วย

ในระหว่างที่ศึกษาด้านสถาปัตยกรรมไทย พี่พัฒน์และเพื่อน ๆ ได้ทำงานควบคู่ไปด้วย ซึ่งผมได้มารู้จัก คຸ້นเคยและเริ่มสนิทสนมคบกันเป็นเพื่อนกับพี่ ๆ ทั้ง ๕ คนนี้ ตั้งแต่ต้นที่เรียนที่ศิลปากร เพราะผมเป็นลูกจ้างชั่วคราวของกรมศิลปากร เข้ามาเป็นช่าง เมื่อปี ๒๔๙๗ ในขณะนั้น พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ เป็นอธิบดีกรมศิลปากร ต่อมาผมออกไปตั้งบริษัทรับงานก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมไทยต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ไว้วางใจของกรมศิลปากรในเวลาต่อมา

ในวัยของเรา ผมมีอายุน้อยที่สุด น้อยกว่าพี่ ๆ ๕-๖ ปี ในสมัยนั้น พวกเราจะทำงานและกินนอนชุกอยู่ด้วยกันเป็นประจำ เป็นการทำงานที่มีความสุขกันมากจริง ๆ ตามประสาเด็ก ศิลปากร ตอนเย็นพวกเรามักจะไปรวมตัวกันที่แถว ๆ โรงหนัง สกาล่า ซึ่งมีสำนักงานของเจ้าของบริษัทก่อสร้างที่พวกเรานับถือ

ผลงานสมัยแรก ๆ ที่มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์โดยได้รับมอบหมายให้ช่วยงานจากครูอาจารย์ เช่น ช่วยงานขยายแบบศาลาไทย ที่จะไปสร้างในงาน Expo'58 กรุงบรัสเซล ประเทศเบลเยียม, เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์วัดเทพศิรินทราวาส เป็นต้น

หลังจากที่พี่ ๆ เรียนจบ ก็แยกย้ายไปทำงานตามวิถีของตนเอง พี่พัฒน์ก็ไปเรียนต่อด้านงานผังเมืองที่อังกฤษ และได้แต่งงานกับคุณหมอกาญจนา เมื่อเรียนจบกลับมา ก็ทำงานที่สำนักผังเมือง แต่พวกเราก็ยังคงได้ร่วมงานกันอยู่เสมอมา เช่น การก่อสร้างหอสมุดแห่งชาติ ยังช่วยงานกันอยู่ มีอะไรก็นึกถึงกัน

พี่พัฒน์และคุณหมอกาญจนามีศรัทธาต่อพุทธศาสนาและครูบาอาจารย์ โดยเฉพาะวัดป่า สายวิปัสสนากรรมฐาน เดินทางไปปฏิบัติภาวนาและกราบนมัสการครูบาอาจารย์อยู่เสมอ จึงได้มีโอกาสสร้างอนุสรณ์ร่วมกันกับผมในการก่อสร้างมณฑปวัดหินหมากเป้ง หนองคาย, บูรณะเสนาสนะที่วัดถ้ำขาม สกลนคร เป็นต้น

ในขณะที่เดียวกัน พี่พัฒน์ก็เป็นไวยาวัจกรของวัดญาณเวศกวัน นครปฐม ทำหน้าที่ตั้งแต่เริ่มหาทำเลที่ตั้งที่เหมาะสมให้เป็นสัปปายะในการสร้างวัด เมื่อมีการสร้างพระอุโบสถ ก็ไว้วางใจให้ผมทำการก่อสร้าง ส่วนคุณหมอกาญจนาก็ได้ช่วยเหลือคนงานของผมในเรื่องการติดต่อรักษาอาการเจ็บป่วยและยังดูแลกันตลอดมา เราจึงไปมาหาสู่กันเป็นประจำเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ทกลีบกว่าปีที่คบกันมาอย่างยาวนาน พี่พัฒน์เป็นเพื่อนที่ดีเป็นคนดีมากจริง ๆ สมณะ ใจเย็น ผมทราบข่าวการจากไปของพี่พัฒน์จากคุณหมอกาญจนานา เมื่อการฌาปนกิจผ่านไปหลายวัน ทำให้ผมรู้สึกเคืองคุณหมอกาญจนามาก ที่ปิดไว้ไม่ยอมบอกผมเลย ด้วยเหตุผลที่ว่าเกรงใจเพราะสถานการณ์โรค COVID-19 ที่กำลังรุนแรง ทำให้ผมเสียใจมาก เพราะพี่พัฒน์กับผมเป็นเพื่อนในกัณฑ์ ที่เราเป็นสองคนสุดท้ายที่ยังมีชีวิตอยู่

อย่างไรก็ตาม สุดท้ายนี้ ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากล จงนำให้พี่พัฒน์ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ด้วยเทอญ

ประมุข บรรณเจ็ดสกุล

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช.ลิขิตการสร้าง

กราบอาลัยน้ำพัฒนด้วยความเคารพยิ่ง

เมื่อคิดถึงน้ำพัฒน หน้อยจะคิดถึงสุภาพบุรุษรสนิยมดี สมถะ ประณีประนอม ใจเย็น ใจดี ช่างตามใจภรรยาคือน้ำหมอบ เป็นที่สุด

น้ำพัฒนกับน้ำหมอบศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เมื่อยังมีกำลัง น้ำพัฒนจะพาน้ำหมอบไปกราบครูบาอาจารย์ สายวัดป่าต่างๆ ทางภาคอีสาน เป็นที่เมตตาของครูบาอาจารย์ หลายๆ ท่าน โดยเฉพาะพระราชนิเวศรังสี (หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี) น้ำพัฒนใช้ความรู้ความสามารถทางด้านสถาปัตยกรรม ออกแบบมณฑปริมน้ำโขงที่วัดหินหมากเป้ง ใครได้เห็นเป็นต้อง ชื่นชมว่าเป็นมณฑปที่สง่างาม ออกแบบได้เรียบง่าย มีความเป็น ไทย ในขณะที่เดียวกันก็ไม่มากไม่น้อยเหมาะกับความเป็นวัด

เป็นที่ทราบกันว่า งานทางด้านพระศาสนาที่น้ำพัฒนทุ่มเท ทั้งกำลังกาย กำลังสติปัญญาให้มากที่สุด คือวัดญาณเวศกวัน น้ำพัฒนเป็นไวยาวัจกรร่วมกับคุณลุงนาม พูนวัตถุ มาตั้งแต่เริ่ม สร้างวัด และแน่นอน ที่ดีที่สุดคือ เมื่อน้ำพัฒนรับเป็นไวยาวัจกร ของวัดฯ ก็เท่ากับวัดได้น้ำหมอบแถมมาด้วยอีก ๑ คน (เราเรียก กันเล่นๆ ว่า น้ำหมอบเป็นไวยาวัจกร) ซึ่งเป็นผลดีอย่างยิ่ง

น้ำพัฒนกับน้ำหอมเป็นคู่สามีภรรยาที่เหมาะสมกันที่สุด น้ำหอมเป็นคนช่างคิด ช่างจินตนาการ โดยมีน้ำพัฒนเป็นคนทำให้ความคิดของน้ำหอมเป็นความจริงขึ้นมาได้

งานก่อสร้างหลายๆ อย่างในวัดญาณเวศกวัน ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้งโบสถ์ ศาลา สระน้ำ การปรับทัศนียภาพต่างๆ ของวัด เกิดจากจินตนาการของน้ำหอม แล้วน้ำพัฒนทำให้เป็นความจริงขึ้นมาอย่างที่เราเห็นๆ กัน

ไม่ว่าจะมีการสร้างอะไรในวัด หลายๆ ครั้งน้ำพัฒนกับน้ำหอมจะเริ่มตั้งแต่หาสถานที่ เจรจาท่อรองราคา เพื่อให้วัดจ่ายในราคาที่ยุติธรรมที่สุด สืบหาราคากลางเพื่อต่อรองกับผู้รับเหมาก่อสร้าง ตรวจตราดูแลการก่อสร้างให้ได้งานที่ประณีต แข็งแรง

ในช่วงอายุมากแล้ว (ใกล้ ๘๐ ทั้งสองท่าน) เรายังเห็นน้ำพัฒนขับรถมาวัดโดยมีน้ำหอมมาด้วย เพื่อมาตรวจตราดูแลการก่อสร้าง เรามักพูดเล่นๆ กันว่า “driver มากับ navigator” เพราะน้ำหอมจะคอยระแวงระวังบอกทางให้น้ำพัฒนด้วยเกรงจะเกิดอุบัติเหตุเนื่องจากเมื่ออายุมากขึ้น ความคล่องแคล่วย่อน้อยลงเป็นธรรมดา แต่น้ำพัฒนก็ยังเป็นหน่วยงานของวัด ต้องมาดูแลด้วยตัวเองเสมอมา

น้ำพัฒนเป็นคนที่ประนีประนอม ใจดี ใจเย็น ส่วนน้ำหอม เป็นคนใจร้อน ปากตรงกับใจ เราจะเห็นความน่ารัก เป็น สุภาพบุรุษ ให้เกียรติน้ำหอมของน้ำพัฒนอย่างสม่ำเสมอ บางครั้ง ด้วยความใจร้อนของน้ำหอม และความใจเย็นของ น้ำพัฒน ทำให้น้ำหอมบ่นน้ำพัฒนบ้าง จนพวกเราแอบปลอบ น้ำพัฒน แต่น้ำพัฒนกลับอารมณ์ดี บอกพวกเราว่า “นี่แหละเสน่ห์ของหอมเขาหละ” แสดงให้เห็นถึงความรักของน้ำพัฒนที่มี ต่อน้ำหอม พวกเราหลายคนถึงกับอิจฉาน้ำหอมเลยทีเดียว

รสนิยมของน้ำพัฒน ถือว่าดีเยี่ยม วันไหนที่พบบันแล้ว ใครได้รับคำชมจากน้ำพัฒนว่าวันนี้แต่งตัวสวย สีสวย ลายผ้า สวย คนที่ได้รับชมจะหน้าบาน อิมทิพย์ไปเลย เพราะถือเป็นคำ ชมจากผู้มีรสนิยมชั้นครู

น้ำพัฒนเป็นแบบอย่างอันดีของผู้ที่ดำรงชีวิตเพื่อให้มีความสุข เพราะน้ำพัฒน สมถะ เรียบง่าย ทำประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและพระศาสนา ไม่สร้างเงื่อนไขให้ชีวิตตนเองยุ่งยากมี ปัญหา ใครที่อยู่ใกล้น้ำพัฒนจะรู้สึกสงบเย็นใจ พวกเราเคารพรัก น้ำพัฒนค่ะ

กราบน้ำพัฒนด้วยความเคารพยิ่ง

หน่อย

อาลัยคุณประพัฒน์ เกษสอาด

ผมได้รับโอกาสให้มาสนองงานให้กับวัดญาณเวศกวันโดยการแนะนำของคุณประจวบลาภ อริยะวงกิจ ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๑ ขณะกำลังมีการก่อสร้างอาคารอุโบสถ

งานแรกที่ทำ คือการปรับโครงสร้างหลังคาอุโบสถ ซึ่งได้ออกแบบให้มุงด้วยกระเบื้องหม่อม หลังคาประเภทนี้มีโอกาสมากที่จะรั่วเมื่อเข้าหน้าฝน เนื่องจากกระเบื้องทำจากดินเผา กระเบื้องแต่ละแผ่นไม่เรียบเสมอกันทุกแผ่น ทำให้เกิดจุดอ่อนที่รอยต่อของกระเบื้องเมื่อมีลมพัดย้อนเข้ามา แต่ด้วยความรู้ความสามารถประกอบกับประสบการณ์ของคุณประพัฒน์ เกษสอาด ซึ่งเป็นไวยาวัจกรและสถาปนิกด้านสถาปัตยกรรมไทย และคุณสันติ ตันติวีรสุต (อดีต โยธาธิการจังหวัดนครนายก) ซึ่งเป็นวิศวกรทั้งสองท่าน คอยดูแลการก่อสร้างอาคารอุโบสถ จึงสั่งให้ปรับแบบก่อสร้าง โดยให้เพิ่มพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กใต้กระเบื้องหลังคา เพื่อป้องกันการรั่วซึมของน้ำฝนเข้ามาในอุโบสถ ทั้งนี้ยังทำให้ได้ผลดีอีกอย่างหนึ่ง คือ ทำให้มีการยกระดับฝ้าให้สูงขึ้น ล้อกับระดับท้องพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กที่เพิ่มขึ้นมา (ฝ้าตามแบบเดิมอยู่ต่ำ ทำให้เกิดความอึดอัดเวลาเข้าไปในพระอุโบสถเป็นระยะเวลานานๆ) ทำให้ได้อาคารที่สมบูรณ์ดังที่ใช้สอยกันในปัจจุบัน

นอกจากทำหน้าที่ไวยาวัจกรแล้ว ถ้ามีงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้าง งานไหนที่คุณประพันธ์ทำเองได้ ท่านก็จะทำเอง เช่น งานแก้ไขปรับปรุงอาคาร, งานรื้อวัดที่ขยายจากการที่มีผู้ถวายที่ดินให้วัด ท่านจะเขียนแบบสถาปัตยกรรมด้วยลายมือเอง ท่าน และคุณหมอกาญจนา เกษสอาด จะคอยให้คำปรึกษาแนะนำในทุกเรื่อง ตั้งแต่ทำแบบเสร็จ จนกระทั่งก่อสร้างเสร็จ ท่านกรุณาให้ความไว้วางใจผมให้ทำงานในงานด้านวิศวกรรมโครงสร้าง ซึ่งสามารถทำต่อจากแบบของท่านที่มีรายละเอียดครบถ้วนโดยแทบไม่ต้องขอข้อมูลเพิ่มเติมเลย

งานไหนที่มีผู้อื่นทำถวายวัดญาณเวศกวัน ท่านก็จะคอยช่วยดูแล แนะนำ ปรับปรุง เพื่อให้งานสมบูรณ์ ท่านทำหน้าที่ถวายวัดญาณเวศกวันจนกระทั่งวาระสุดท้ายแห่งชีวิต งานสุดท้ายที่วัดญาณเวศกวัน คืองานก่อสร้างศาลาอเนกประสงค์ โดยในขั้นตอนออกแบบ ท่านได้เสริมความเป็นอาคารไทยให้กับศาลาอเนกประสงค์ ในขั้นตอนการก่อสร้าง ท่านรับหน้าที่ที่ปรึกษาคณะกรรมการตรวจรับงาน ทำให้ได้ศาลาอเนกประสงค์ที่เข้ากับอาคารที่มีอยู่ก่อนแล้ว

ขอดวงวิญญาณของคุณประพันธ์ เกษสอาด ซึ่งสถิตในสัมปรายภพ ได้โปรดรับรู้ว่า พวกเราจะรำลึกถึงคุณความดีของคุณประพันธ์ตลอดไป

ด้วยความเคารพและอาลัย

สุรพงศ์ ศิริวิชัยกุล

พิญรักพ่อ...

พ่อเป็นคนที่เปิดรับโลกสมัยใหม่เสมอ เทคโนโลยีใหม่ๆ การใช้ชีวิตรูปแบบใหม่ๆ พ่อพร้อมและอยากจะเรียนรู้ และลองใช้ ลองทำเสมอ บางทีพ่อมีอุปกรณ์ ที่ทันสมัยกว่าที่พิญมีด้วยซ้ำ แต่ในขณะเดียวกัน พ่อก็มักจะมีเรื่องเล่าสมัยอดีต ในประวัติศาสตร์ ให้ฟังเสมอ เช่น ถ้าเราพูดถึงเรื่องการก่อสร้าง เทคโนโลยีใหม่ๆ ในต่างประเทศเขาใช้วิธีไหนกัน พ่อก็จะพูดถึง การก่อสร้างสมัยโบราณเรื่อยๆ ปีที่ผ่านมา ที่ต่างๆ ในโลกนี้ เขาทำกันอย่างไรด้วย

เราคุยกันถูกคอเรื่องงานศิลปะเสมอ เรามองความสวยงาม ในมุมที่เหมือนกัน เวลาเจออะไรสวยๆ ก็จะส่งมาให้กันดูเสมอ แล้วเราก็จะชอบเหมือนกันทุกครั้ง

ความถนัดด้านนี้ของพิญ ขอยกเครดิตให้พ่อ 200% ตอนเด็กๆ เด็กส่วนใหญ่รู้จักสี ก็จะประมาณ แดง น้ำเงิน ขาว เหลือง อะไรก็ว่าไป แต่เวลาพ่อพูดถึงสี พ่อจะพูดถึงในเฉดต่างๆ เช่น เทานกพิราบ, เทาคันนุหรี, ฟ้า turquoise, เขียวหัวเป็ด, ขาว off-white, ม่วงเม็ดมะปราง,... เป็นต้น พ่อสอนให้รู้จักและลองผสมสีในเฉดใหม่ๆ เสมอ รวมถึงการชี้ให้เห็นศิลปะที่แตกต่างในวัฒนธรรมต่างๆ รวมถึง สาเหตุ ที่มา ของศิลปะเหล่านั้น มันเหมือนการเล่านิทาน ที่ได้รับความรู้ไปพร้อมๆ กัน

ทั้งหลายเหล่านี้ ทำให้พิญเปิดรับสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ และมองห็นอะไรหลายๆ อย่างในมุมที่ต่างจากคนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเรียนรู้จากโรงเรียนที่ไหน แต่เป็นสิ่งที่ค่อยๆ ซึมซับมาจากพ่อตั้งแต่เล็กๆ

นี่เป็นแค่ส่วนเล็กๆ ส่วนหนึ่ง ในเรื่องเล่าของพิญและพ่อ คงเป็นเรื่องยากที่จะถ่ายทอดเรื่องราวทั้งหมดตลอด 50 ปีนี้ เพราะหลายเรื่องพิญก็ไม่สามารถเล่าเป็นตัวหนังสือด้วยซ้ำ แต่มันเป็นการค่อยๆ หล่อหลอมเป็นตัวพิญ มันเป็นเหมือนการทอดผ้าของพ่อ ผสมด้วยเส้นด้าย เส้นใยต่างๆ ซึ่งก็คือ ความรู้ ประสบการณ์ มุมมอง ความรัก ความเมตตา และหลายๆ สิ่งจากพ่อ ออกมาเป็นผ้าผืนหนึ่ง นั่นก็คือพิญ พิญไม่รู้ด้วยซ้ำว่ามันประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่พิญว่าเป็นผ้าที่ใช้ได้ผืนหนึ่งเลย และพ่อก็คงคิดเหมือนกัน — เพราะเราคิดคล้ายกันเสมอ

ฉะนั้น การจากไปของพ่อ พิญไม่ได้รู้สึกถึงความสูญเสียหรือจากไปแบบดับสูญไม่เหลืออะไร แต่มันเป็นการสืบทอด สิ่งดีๆ จากรุ่นสู่รุ่น สิ่งดีๆ ที่ได้จากพ่อยังอยู่ในตัวพิญ ในตัวหลาน และรุ่นต่อๆ ไปเสมอ และนั่นคือสิ่งที่พ่อฝากไว้ในโลกนี้ตลอดไป

พิญ ลูกพ่อ

หน้าอุโบสถ ที่ได้ดูแลการก่อสร้าง
สำรวจตรวจงานในบริเวณวัด

ปิดทอง ที่พระแท่นวัชรอาสน์ ร่มโพธิ์ตรัสรู้ ก.พ. ๒๕๓๓

ในถ้ำหนึ่งของอินดู แห่ง Ellora ก.พ. ๒๕๓๓

พบคุณประพัฒน์ครั้งสุดท้าย
เมื่อไปเยี่ยมในชนบท ๒ ธ.ค. ๒๕๖๓

ยามอาหาร มาเยี่ยมไข้ แถมบอกเล่าเรื่องงานที่วัด

พิธีสวดพระพุทธรูปมนต์ ในวันฌาปนกิจ
ที่ญาณเวศกัธรรมศาลา วัดญาณเวศกวัน

ณ ฌาปนสถาน วัดเครือวัลย์ฯ

๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๔

ทำบุญ ๕๐ วัน ที่วัดญาณเวศกวัน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๔

หน้าว่าง

หลังภาพ

สำนึกในพระคุณฯ

คุณประพัฒน์ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยนลิ้นหัวใจ (TAVI) มาได้ ๓ เดือน มีโรคเดิมคือ ปอด มีพังผืดเล็กน้อยโดยหาสาเหตุไม่ได้ (IPD) มา ๓-๔ ปี และมีโรคใหม่เกิดขึ้นหลังผ่าตัดคือ ต้องฟอกไต (hemodialysis) ๒-๓ ครั้งต่อสัปดาห์ มีอาการเหนื่อยหัวใจเต้นแรงตลอดมา จนระยะ ๑ เดือนหลังนี้ต้องให้ออกซิเจนตลอด

สัปดาห์สุดท้ายมีอาการเหนื่อยมาก หัวใจเต้นแรง ไม่เป็นจังหวะ ความดันโลหิตขึ้น-ลง เกินระดับปกติ ไม่คงที่ ไม่เคยมีไข้ ไม่ไอ และไม่มีน้ำมูกหรือเสมหะเลย ถูกนำตัวส่งโรงพยาบาลเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๔

เรื่องความเป็นความตายของคุณประพัฒน์ ไม่ว่าจะเกิดช้าหรือเร็ว ดิฉันคิดว่า ได้เตรียมใจไว้แล้ว แต่เมื่อได้ยินคำวินิจฉัยโรคจากปากของคุณหมอขณะนั้น เหมือนได้ยินคำพิพากษาให้ประหารชีวิตคุณประพัฒน์ทันที และเรา ๓ ครอบครัวเกือบ ๑๐ ชีวิต ก็ถูกพิพากษาให้ตายตกไปตามกัน ไม่มีใครช่วยใครได้ โดยเฉพาะคุณประพัฒน์ที่ป่วยหนักช่วยตัวเองไม่ได้เลย ก็คงจะตายในคืนนั้น เพราะแพทย์เวรแจ้งในวันรุ่งขึ้นว่าคุณประพัฒน์ shock อยู่นาน ดิฉันและลูกหลานทำอะไรไม่ถูกเลย เพราะห้เรายังดี มีบุญคุ้มครองอยู่บ้างที่ได้ที่พึ่งสุดท้ายคือ พระเดชพระคุณเจ้าเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปยุตฺโต) ท่านให้ทั้งความเมตตาและกรุณาอันท่วมท้นล้น

ประมาณสุดที่จะพรรณาเป็นลายลักษณอักษร ท่านไม่ต้องมาเยี่ยมด้วยตนเอง เพราะจะสร้างความกังวลใจให้มากกว่า เพราะท่านให้รายงานอาการของคุณประพัฒน์ ให้ท่านทราบทุกวัน ตลอดเวลา ๑ เดือนหลังนี้ จนถึงวันสุดท้าย ๑ สัปดาห์หลังคำพิพากษา คือวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๖๔ คุณประพัฒน์ก็สิ้นลมหายใจ ดิฉันมั่นใจว่าเขาจะต้องไปสู่สุคติแน่นอน เพราะได้บอกให้เขารับทราบตลอดเวลาว่า “สมเด็จฯ ให้รายงานอาการของเธอให้ท่านทราบทุกวันเลยนะ” ภาพเขาหลับตายิ้มอย่างแจ่มชื่น ใจบนใบหน้าที่เหนื่อยหอบ ยังติดตามฝังใจดิฉันอยู่เสมอ ฉะนั้นความเศร้าโศกของพวกเรา ลูกและหลานจึงถูกลดทอนลงอย่างมาก รู้สึกกลับฟื้นคืนชีวิตและจิตใจมาได้ ไม่ตายหมู่ตามคำสั่งประหารชีวิตเมื่อสัปดาห์ก่อน (๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๔)

ด้วยความสำนึกในพระคุณอันเปี่ยมล้นพันประมาณของพระคุณเจ้าฯ ที่มีให้แก่คุณประพัฒน์ ดิฉันและลูกหลาน ด้วยการกระทำไม่ใช่เพียงคำพูดปลอบใจเท่านั้น ดิฉันในนามของสมาชิกในครอบครัวที่ได้ผ่านพ้นจากชะตากรรมอันแสนเหี้ยมโหดในครั้งนี้ ด้วยบารมีบุญแห่งความเมตตาและกรุณาอันหาที่สุคติได้ของพระคุณเจ้าฯ ขอกราบนมัสการมาด้วยความเคารพและศรัทธาอย่างสูงยิ่ง และจะระลึกถึงพระคุณของท่านไปชั่วชีวิต

กาญจนา เกษสอาด

มณฑปแห่งวัดหินหมากเป้ง

ริมฝั่งแม่น้ำโขง จ.หนองคาย

ผลงานอาสา...ของ

คุณประพัฒน์ เกษสอาด

หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี เขียนเล่าไว้ในหนังสือ อดทนประวัติ ว่า:

[อัตตโนประวัติ ๐๑ พระราชนิพนธ์โดย สมเด็จพระญาณสังวร ปุโรหิตเจ้าอาวาส วัดบวรนิเวศราชวรวิหาร กรุงเทพมหานคร]

...เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ เราได้พิจารณาเห็นว่า สถานที่ตรงริมแม่น้ำโขงนี้ เป็นทำเลเหมาะ คิดอยากจะสร้างมณฑปขึ้นสักหลังหนึ่ง ให้มีลักษณะเป็นศิลปะแห่งลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อเป็นสถานที่ประดิษฐานสิ่งสักการบูชา มีพระพุทธรูปพระบรมสารีริกธาตุ เป็นอาทิ นอกจากนั้นเราได้แอบนึกปรารถนาไว้ในใจว่า เพื่อความไม่ประมาท หากเรามีอันเป็นไป ก็จะได้ไม่ต้องเป็นภาระ ให้คนอยู่หลังจัดหาที่เก็บกระดูกของเราให้ยุ่งยากไปด้วย

เราได้ปรารถนาความประสงค์การจัดสร้างมณฑปนี้ แก่บุคคลเป็นจำนวนมาก แต่ในที่สุดเรื่องนั้นจำต้องเจียบหายไป เพราะไม่มีทุนทรัพย์ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕๒๐ คุณประพัฒน์ เกษสอาด ได้มาเยี่ยมที่วัด เราได้ปรารถนาเรื่องนี้อีก คุณประพัฒน์ เกิดความสนใจเห็นดีด้วย ได้รับอาสาว่าจะเขียนแบบแปลนตัวมณฑปมาให้ดู...

เมื่อแบบแปลนมณฑปเสร็จเรียบร้อยแล้ว คุณประพัฒน์ได้นำมาให้ดู นับว่าเป็นแบบมณฑปที่งดงามสง่าดูหลังหนึ่งทีเดียว แต่ยังมีได้คำนวณเกี่ยวกับเรื่องโครงสร้างซึ่งเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก จึงได้นำแบบแปลนกลับไปดำเนินการต่อ แล้วก็หายเจียบไปอีกครึ่งหนึ่ง เป็นระยะเวลาานพอสมควร จนคิดว่าคงจะไม่สำเร็จเสียแล้ว เราจึงได้ตัดสินใจเลิกความคิดที่จะทำเสีย

ต่อมาเมื่อต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๒ คุณประพัฒน์ ได้มาพบเรา ในระยะที่เจียบหายไปนั้น เธอได้นำแบบไปให้วิศวกร ช่วยคำนวณโครงสร้างคอนกรีตของตัวอาคารอยู่ และในเวลาเดียวกัน ก็ได้พยายามหาผู้มาช่วยคำนวณพื้นฐานรากด้วย เมื่องานยังไม่เสร็จ จึงยังไม่ได้มาแจ้งเรื่องราวให้ทราบ เธอขอดำเนินการต่อไป...

การก่อสร้างได้เริ่มขึ้นได้ การทำสัญญาการก่อสร้างฉบับแรก เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๒ และฉบับที่ ๒ เมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ปีเดียวกัน... ค่าก่อสร้างทั้งสิ้นประมาณ หกล้านบาท...

คุณประพัฒน์ เกษสอาด ผู้ประเดิมงานสร้างมณฑป

ได้เขียนเล่าเรื่องการออกแบบมณฑปแห่งวัดหินหมากเป้ง ดังต่อไปนี้

ความเป็นมาของ

มณฑปแห่งวัดหินหมากเป้ง

ประมาณต้นปี ๒๕๒๐ ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปกราบนมัสการท่านอาจารย์พระนิโรธรังสีคัมภีรปัญญาจารย์ ที่วัดหินหมากเป้ง ท่านอาจารย์ได้ปรารภว่าคิดอยากจะสร้างมณฑปสักหลังหนึ่ง ดังนั้นข้าพเจ้าจึงกราบเรียนพิจารณาโดยขออนุญาตเป็นผู้ออกแบบอาคารหลังนั้น ท่านอาจารย์ได้เมตตาอนุญาต และชี้ให้ดูสถานที่ที่ท่านได้กำหนดไว้ พร้อมทั้งอธิบายความประสงค์คร่าวๆ ว่าต้องการอาคารสามชั้น มีลักษณะเป็นรูปทรงมณฑป ตัวอาคารยื่นออกไปจากฝั่งแม่น้ำโขง พื้นของชั้นบนสูงกว่าระดับพื้นดินเล็กน้อย จัดเป็นโถงโล่งๆ ทางด้านริมน้ำกั้นให้พระสงฆ์อยู่ได้สักองค์หนึ่ง ชั้นต่ำลงไปทำเป็นโถงโล่งทั้งสองชั้น

ด้วยเหตุนี้ แนวคิดในการออกแบบจึงทำเป็นอาคารสามชั้นตามความประสงค์ที่ท่านอาจารย์ปรารภไว้ ข้าพเจ้าได้ร่างแบบ sketch design ขึ้นมาหลายรูปแบบ แต่ก็ยังไม่เป็นที่ถูกใจของข้าพเจ้าเลย คงเป็นเพราะตั้งใจทำมากเกินไปก็ได้ ข้าพเจ้าจึงไปปรึกษา คุณประเวศ ลิ้มปริงยี เพื่อนร่วมรุ่นที่ศึกษามาพร้อมกัน และเป็นผู้อำนวยการงานด้านสถาปัตยกรรมไทย มากกว่า ๒๐ ปี ในที่สุดเราก็ได้แบบแปลนของมณฑปที่งดงาม ได้สัดส่วน มีรูปลักษณะแสดงเอกลักษณ์ของศิลปกรรมลุ่มแม่น้ำโขงหลังหนึ่ง

แล้วจึงได้นำไปถวายท่านอาจารย์เพื่อพิจารณารูปทรงของมณฑป ซึ่งก็เป็นทีพอใจของท่าน เนื่องจากว่ายังไม่เสร็จสมบูรณ์ จึงได้นำแบบแปลนกลับไปทำต่อ

เกี่ยวกับโครงสร้างคอนกรีตของมณฑป นับตั้งแต่ส่วนยอดเรื่อยลงมาจนถึงเสาตอม่อ เรือเอกชัชชาญ ภิญญาวัฒน์ ได้เป็นผู้คำนวณให้

แต่ส่วนที่เป็นฐานราก ข้าพเจ้าได้เพียรหาวิศวกรหลายท่านให้ช่วยคำนวณให้ เมื่อวิศวกรเหล่านั้นได้มาเห็นสถานที่ที่จะก่อสร้างแล้ว ก็ไม่มีใครยอมรับคำนวณให้เลย ด้วยเหตุผลที่ว่า กัดพื้นดินบริเวณนั้นจะรับน้ำหนักอาคารไม่ได้ เสียเวลาไปประมาณปีกว่า ที่ข้าพเจ้าไม่อาจหาวิศวกรมาช่วยคำนวณส่วนที่เป็นฐานรากได้ ระหว่างนั้นท่านอาจารย์ก็ได้แจ้งให้ทราบว่า ของดโครงการที่จะสร้างมณฑปไว้ก่อน

ถึงแม้จะทราบข่าวว่า ท่านอาจารย์เลิกล้มที่จะก่อสร้างอาคารหลังนี้แล้วก็ตาม แต่ข้าพเจ้าเองก็ไม่เลิกล้มความคิดที่จะทำต่อไป เพราะคิดว่ามณฑปที่ท่านอาจารย์ดำริจะสร้างนี้มีประโยชน์ และมีคุณค่ามากสำหรับชาวพุทธ ดังนั้นข้าพเจ้าจึงไม่ลดละความพยายามที่จะให้ท่านอาจารย์สร้างมณฑป

ในเช้าวันหนึ่งที่ข้าพเจ้ามีโอกาสขึ้นไปกราบนมัสการท่านอาจารย์ที่วัดหินหมากเป้ง จึงได้กราบขออนุญาตท่านอาจารย์ ดำเนินงานเรื่องมณฑปต่ออีกครั้งหนึ่ง ท่านอาจารย์ก็ได้กรุณาอนุญาต ข้าพเจ้ามีความปีติยินดีอย่างยิ่ง

ต่อมา ด้วยเมตตาบารมีของท่านอาจารย์ ข้าพเจ้ามีโชคดี ได้รับความกรุณาจากศาสตราจารย์ ดร.ชัย มุกตพันธุ์ ผู้ซึ่งเคยเป็น อาจารย์สอนวิชาโครงสร้างให้แก่ข้าพเจ้าในสมัยที่ข้าพเจ้าศึกษา อยู่ในคณะสถาปัตยกรรมไทย มหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อท่าน ทราบว่ามีอุปสรรคเรื่องการคำนวณฐานรากของมณฑป ท่านจึง รับหน้าที่นี้ด้วยความเต็มใจอย่างยิ่ง เนื่องจากท่านมีความเคารพ นับถือท่านอาจารย์อยู่แล้ว ท่านและครอบครัวเคยมาทำบุญที่วัดนี้ หลายครั้ง

อันที่จริง ข้าพเจ้าเองตระหนักดีว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษในเรื่องนี้ ท่านสามารถคำนวณให้ได้ อย่างแน่นอน แต่ข้าพเจ้าไม่กล้าพอที่จะไปขอรบกวนท่านตั้งแต่นั้น เพราะท่านมีภารกิจมากมาย ถึงแม้ว่าจะเกษียณจากราชการ แล้วก็ตาม เมื่ออัปยศเข้าจริงๆ ข้าพเจ้าก็ต้องไปเรียนขอความ กรุณา ขอให้ท่านช่วยคำนวณให้ ซึ่งนับเป็นบุญกุศลอย่าง เหลือหลายที่ท่านช่วยรับภาระหน้าที่อันนี้ และมีใช่แต่เพียง คำนวณฐานรากให้เท่านั้น ในเวลาต่อมา ขณะที่ก่อสร้างพื้นฐาน ยังได้กรุณาสละเวลาเดินทางไปตรวจดูให้ เป็นระยะๆ หลายครั้ง ทั้งๆ ที่ท่านไม่ค่อยมีเวลาว่าง

ขออธิบายถึงสภาพของพื้นดินบริเวณที่จะสร้างอาคารหลังนี้ สักเล็กน้อย พื้นเป็นก้อนหินที่เกิดจากการลื่นไถลลงมาจากที่สูง หินแต่ละก้อนมีขนาดใหญ่บ้างเล็กบ้างเกาะเกยกันอยู่ ดังจะสังเกตเห็นได้จากบริเวณแถบนั้นทั้งสองฝั่งแม่โขง ตัวอาคารจะยื่นออกไปจาก

ฝั่งโขงกว่าครึ่ง น้ำหนักของอาคารส่วนใหญ่กดอยู่บนพื้นหินเหล่านี้ ดังนั้นบรรดาวิศวกรทั้งหลายจึงไม่กล้ารับรองโดยที่ไม่ได้รับการพิสูจน์ความมั่นคงของพื้นหินด้วยวิธีการทางเทคนิคเสียก่อน ด้วยเกรงว่าก้อนหินเหล่านี้จะรองรับน้ำหนักของอาคารไม่ได้ การพิสูจน์พื้นหินทางเทคนิคนั้น ต้องใช้อุปกรณ์พิเศษ ซึ่งยุ่งยากและสิ้นเปลืองมาก อันนี้คือความยากลำบากของการคำนวณฐานราก

ข้าพเจ้าขอกล่าวถึงรายละเอียดของการดำเนินงานที่เราได้กระทำกันในขั้นตอนนี้สักเล็กน้อย เพราะนับว่าเป็นจุดสำคัญอันหนึ่ง เป็นขั้นเริ่มต้นที่ทำให้อาคารหลังนี้สำเร็จขึ้นมาได้ กล่าวคือเมื่อ อาจารย์ ดร.ชัย รับที่จะคำนวณให้แล้ว ท่านก็ได้สั่งให้ข้าพเจ้าดำเนินการเป็นขั้นๆ นับตั้งแต่ไปปักหมุดเพื่อแสดงจุดที่เสาของอาคารทั้งสามชั้นจะปักลงในบริเวณนั้นทุกๆ ต้น เสาต้นใด จะวางลงตรงจุดใดของพื้นที่นั้น ถ้าเสาต้นใดวางอยู่บนที่ซึ่งที่ดินกลบอยู่ก็ให้ขุดดินตรงนั้นและรอบๆ ออกให้หมด จนกระทั่งพบชั้นที่เป็นหิน ข้าพเจ้าได้รับช่วงดำเนินการตามที่อาจารย์ ดร.ชัยสั่งอย่างเคร่งครัด ต้องทำเป็นเรือนไม้นั่งร้าน ทำเป็นโครงโดยรอบอาคาร ซึ่งส่วนริมนอกจะต้องยื่นออกไปในลำแม่น้ำโขง จากนั้นได้หาแนวปักหมุดที่เสาแต่ละต้นจะลง และชักแนวขีดเส้นเป็นเครื่องหมายบอกเอาไว้ว่าชั้นที่หนึ่งอยู่แนวใด ชั้นที่สองและชั้นที่สามอยู่แนวใด เสร็จแล้วจึงได้เชิญอาจารย์ ดร.ชัยไปดูสถานที่ ให้ท่านพิจารณาเพื่อคำนวณพื้นฐานราก และสั่งการขั้นต่อไปอย่างรอบคอบเพื่อความมั่นคง การดำเนินงานในขั้นนี้เราไม่ต้องเสียเงินค่าวัสดุเลย เนื่องจากไม้สำหรับทำนั่งร้านมีอยู่ครบบริบูรณ์แล้วในวัด

อย่างไรก็ตาม ความเป็นมาแห่งมณฑปหลังนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกล่าวถึงบุคคลสำคัญที่สุดอีกท่านหนึ่ง ผู้ซึ่งสนับสนุนการสร้างมณฑปมาตั้งแต่ริเริ่ม และเป็นผู้นั่งซึ่งไม่เคยละความตั้งใจเกี่ยวกับการสร้างมณฑปหลังนี้เลย แล้วยังได้ออกทุนเป็นคนแรก จำนวนสองแสนบาท ท่านผู้นี้คือ น.พ.วันชัย พงศ์พิพัฒน์ แห่งโรงพยาบาลพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี คุณหมอมีความเคารพนับถือท่านอาจารย์เป็นอย่างยิ่ง เคยบวชจำพรรษาอยู่ที่วัดนี้ ถึงแม้ว่าจะลาสิกขาบทยอกไปแล้ว ก็ยังมีจิตศรัทธาช่วยเหลือกิจการของวัดตลอดมา คุณหมอรับอาสาเป็นคู่สัญญาทำการก่อสร้างอาคารนี้แทนทางวัด และยังออกเงินเพิ่มอีกหนึ่งแสนบาทในเวลาต่อมา

อนึ่ง ข้าพเจ้ารู้สึกขอบคุณ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ป.ว.ช.ลิขิต การสร้าง และบรรดานายช่างทุกคน ที่ได้ดำเนินงานด้วยความละเอียดรอบคอบ โดยมีจิตศรัทธาต่อท่านอาจารย์เป็นที่ตั้ง

สำหรับความประณีตและรายละเอียดต่างๆ อันปรากฏเป็นรูปทรงงดงามสะดุดตาทั้งภายนอกและภายในอาคารนั้น ก็ด้วยความสามารถและความตั้งใจกระทำอย่างแรงกล้าของ คุณ ประเวศ ติมปรั้งษ์ ผู้อำนวยการกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร

มณฑปหลังนี้นับว่าแปลกมากที่ไม่ต้องมีคณะกรรมการตรวจการก่อสร้าง แต่ทุกคนที่มีชื่อดังกล่าวไว้ข้างต้น ต่างก็รับผิดชอบในหน้าที่ของตนๆ ด้วยกันทั้งนั้น

การก่อสร้างมณฑปใช้เวลา ๒๐ เดือนจึงแล้วเสร็จ เป็นอาคารสามชั้น ถ้ามองดูจากด้านหน้าทางบันไดขึ้น จะเห็นเป็นมณฑปชั้นเดียว ซึ่งพื้นของอาคารสูงจากระดับพื้นดินประมาณ ๒ เมตร มีหลังคาเป็นชั้นๆ สามชั้นลดหลั่นกัน จากหลังคาชั้นบนมียอดต่อยุขึ้นไปอีก รูปลักษณะคล้ายยอดของเจดีย์แถบลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะ ที่ปลายมนติดตั้งโลหะหล่อสูง ๔ เมตร ตรงยอดทำเป็นรูปพุ่มทรงข้าวบิณฑ์ และเป็นสายล่อฟ้าไปในตัว

เนื่องจากสร้างอาคารให้ยื่นล้ำออกไปจากฝั่งแม่น้ำโขง ดังนั้น ชั้นที่หนึ่งและที่สองจึงอยู่ต่ำกว่าระดับฝั่งมาก ทำให้มองไม่เห็นทางด้านหน้า ถ้ามองดูทางด้านแม่น้ำโขงหรือทางด้านข้างทั้งสองข้างแล้ว จะเห็นเป็นตึกใหญ่แปดเหลี่ยมสามชั้น ขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๑๓ เมตร ความสูงจากพื้นชั้นที่หนึ่งถึงขอบหลังคาอันล่างวัดได้ ๑๓ เมตร ถ้าวัดขึ้นไปถึงยอดสุด จะสูงประมาณ ๓๖ เมตร

ฝาผนังของตัวอาคารกันด้วยกระจกโดยรอบทั้งสามชั้น มองดูโปร่งตา เมื่อเข้าไปข้างในสามารถเห็นวิวภายนอกได้หมดทุกด้าน ตัวอาคารด้านริมน้ำมีระเบียงยื่นออกไปทั้งสามชั้น กว้างประมาณ ๒ เมตร ยาวตลอด พื้นระเบียงปูด้วยหินอ่อนเทียม ส่วนพื้นภายในห้องปูด้วยปาเก้ไม้แดงทั้งหมด

บันไดติดต่อระหว่างชั้นอยู่ชิดผนังด้านตะวันตก ใต้บันไดชั้นที่หนึ่งและสอง มีห้องน้ำห้องส้วมพร้อม ทั้งสองชั้นนี้ทำเป็นห้องโถงโล่งๆ กว้างขวางและโปร่งสบาย มองเห็นทิวทัศน์อันสวยงาม และสงบริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งสองฝั่ง จึงจัดเป็นที่สำหรับอบรมภาวนา

กัมมัฏฐาน ส่วนมุมทางด้านเหนือชิดด้านตะวันตก กั้นเป็นที่สำหรับพระภิกษุอาศัยทั้งสองชั้น เพื่อดูแลรักษาความสะอาดในชั้นที่สองนั้น ผนังด้านหนึ่งได้ทำเป็นตู้ฝังในผนัง สำหรับเก็บพัสดุที่สำคัญของวัด

ชั้นบนหรือชั้นที่สาม เป็นชั้นที่ตกแต่งภายในอย่างประณีต และสวยงามกว่าชั้นอื่น ๆ ตรงกลางยกพื้นสูงประมาณ ๑๕ เซนติเมตร กว้าง x ยาว ๗ x ๗ เมตร ด้านตะวันตกชิดผนัง จัดตั้งชุกชีที่สร้างขึ้นอย่างพิเศษ สำหรับเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิองค์งาม ขนาดหน้าตักกว้าง ๒ ศอกเศษ ซึ่งปั้นโดยปฏิมากรของกรมศิลปากร และการหล่อก็ได้จัดทำที่นั่น พระพุทธรูปผินพระพักตร์สู่ทิศตะวันออก ด้านข้างทั้งสองของพระพุทธรูป ตั้งตู้สำหรับบรรจุเครื่องบริขาร พัดยศ และรูปปั้นของท่านอาจารย์ พระนิเวศรังสีคัมภีร์ปัญญาจารย์ ด้านหลังชุกชีตั้งตู้เก็บพระไตรปิฎก และหนังสือธรรมเทศนาของท่านอาจารย์ ที่ได้จัดพิมพ์แล้ว

เลยจากยกพื้นออกไปทางด้านริมแม่น้ำ เป็นส่วนของโถงที่ติดต่อกับระเบียง ได้กั้นทำเป็นที่อยู่พิเศษ

บนเพดานตรงกลาง ประดับด้วยช่อไฟระย้าทำด้วยแก้วผลึกพวงใหญ่ ตรงมุมทั้งสี่ห้อยช่อไฟระย้าขนาดย่อม ทำด้วยแก้วผลึกเช่นกัน ที่บริเวณตรงกลางผนังทั้งสี่ด้านประดับด้วยโคมไฟกึ่งมองดูงดงามมาก

สำหรับชั้นพื้นของหลังคาชั้นที่หนึ่ง สร้างเป็นคอนกรีตมันคงจัดเป็นที่สำหรับประดิษฐานวัตถุมงคลต่าง ๆ

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่งว่า มณฑปหลังนี้มีคุณค่ามหาศาลจริงๆ คือ เป็นศูนย์รวมแรงศรัทธา ของบรรดาผู้เกี่ยวข้องในการก่อสร้างโดยตรง และแรงศรัทธาของสาธุศิษย์ทั้งหมด (ทั้งในและนอกประเทศ) รวมทั้งของพุทธศาสนิกชนทั่วไปจากทุกสารทิศ ผู้ซึ่งมีโอกาสอันดีได้มากราบนมัสการท่านอาจารย์ ณ วัดหินหมากเป้งนี้ด้วย และยังเป็นเครื่องแสดงให้ประจักษ์ถึงความเคารพบูชาพระคุณของท่านอาจารย์ จากเหล่าศิษย์อีกด้วย

ประพัฒน์ เกษสอาด

จากหนังสือ:

อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ ศ. ดร.ชัย มุกตะพันธ์ เลขาธิการราชบัณฑิตยสถาน ๒๓ ก.พ. ๒๕๖๑, น. ๔๘-๕๑

อนาคต ปฏิภยวธ กิจจ
มา ม กิจจ กิจจกาเด พยเชติ

แปล: ทำกิจสำหรับอนาคตให้พร้อมไว้
ก่อน อย่าให้กิจนั้นบีบคั้นตัวเมื่อถึงเวลา
ต้องทำเฉพาะหน้า